

Lördagen den 16 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 Mars.

§ 2.

Ordet begärdes af Herr Lithner, som anförde: Den plats jag innehar i Kammaren har icke tillåtit mig höra, hvilka ärenden det nu upplästa protokollet innehåller. Men då jag tager för gifvet, att efter gammal praxis protokollet justeras jemnt en vecka efter den dag, då ett beslut fattats, har jag hållit före, att det i dag justerade protokollet rörer Kammarens beslut i frågan om mantalspenningarne; och i sådan händelse ber jag, som icke var närvarande vid detta tillfälle och således icke deltagit i diskussionen i frågan, att få anmäla min reservation mot Kammarens sagda beslut.

§ 3.

Från Herr *L. J. Hierta* hade blifvit inlemnadt ett läkarebetyg, som nu upplästes och var så lydande:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Herr *L. J. Hierta* är af illamående hindrad att lemna sina rum, intygar
Stockholm den 16 Mars 1872.

Adolf Kjellberg,
Medicine Doktor.

§ 4.

Föredrogs Konstitutions-Utskottets memorial N:o 5, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll.

Till en början anfördes af

Herr Statsrådet *Bergström*: Innan den egentliga öfverläggningen i anledning af Konstitutions-Utskottets nu föredragna memorial angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll börjar, vill jag med några ord oförtydbart angifva den hållning, jag under öfverläggningen kommer att iakttaga. Härvid vill jag icke lemna något bidrag till det myckna, som tillförene är taladt och äfven skrifvet om Stats-Rådets

ansvarighet enligt grundlagen. Jag vill endast erinra om den bestämda och specifika åtskilnad, som förefinnes emellan bestämmelserna i 106 § och 107 § Regeringsformen. Den förra handlar om juridiska rättsfrågor; den sednare om politiska opinionsaker. I den förra fastställes Stats-Rådets juridiska ansvarighet inför laga domstol, d. v. s. Riksrätten; i den sednare dess politiska ansvarighet för Riksdagen.

Nu har Konstitutions-Utskottet uti ifrågavarande memorial förklarar, att vid den jenlikt grundlagarnes stadgande företagna och fullbordade granskning af Statsrådsprotokollen anledning icke förekommit att mot någon ledamot af Stats-Rådet tillämpa 106 § Regeringsformen. Vid sådant förhållande kan förväntas, att under den stundande öfverläggningen icke någon skall framställa anmärkning, att Stats-Rådets ledamöter uppenbarligen handlat mot rikets grundlag eller allmän lag eller tillstyrkt öfverträdelse deraf eller eljest gjort sig skyldig till något af de fel, hvarom i 106 § Regeringsformen förmåles. Skulle emellertid mot förväntan sådana anmärkningar förekomma, kan jag för min del icke fästa något afseende vid desamma, såsom framställda af obehörige personer på obehörigt run. Än mindre kan det ifrågakomma, att jag skulle på obehörigt rum bemöta desamma.

Fastän tillämpning af 106 § Regeringsformen icke ifrågakommit, har dock Konstitutions-Utskottet funnit Konungens rådgifvares åtgärd rörande det i memorialet närmare omförmälda ärende angående fastställande af högsta åldern för rekryter af indelta armén vara af beskaffenhet att böra enligt 107 § Regeringsformen hos Riksdagen anmälas. Jag håller Konstitutions-Utskottet räkning därför, att det icke inskränkt sig till att endast göra en naken anmälan om den klandrade regeringsåtgärden, såsom 1868 års Konstitutions-Utskott i likartadt fall gjorde, ett förfaringsätt som jag då tog mig friheten att ogilla och karakterisera såsom ett försök att köra fram med kanoner, då man icke tilltrorde sig att ens lossa en pistol. Öppet och oförbehållsamt, såsom det anstår de af Kammarens herrskande majoritet i Konstitutions-Utskottet insatte förtroendemän, hafva dessa till stöd för sin anmälan åberopat 107 § Regeringsformen och derigenom otvetydigt angifvit, att af ifrågavarande anmälan kan resultera en sådan skrifvelse, som i åberopade paragraf omtalas, d. v. s. en skrifvelse, hvori Riksdagen hos Konungen anmäler sin önskan, att han ville ur Stats-Rådet och från embetet skilja dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord. Lika litet som jag vill frammana en sådan skrifvelse, lika litet vill jag göra något för att afböja densamma. Jag anser tvärtom önskligt, att det misstroende, den bitterhet, det missnöje, som vare sig till följd af nu klandrade regeringsåtgärd eller af en eller annan anledning må kunna finnas inom representationen mot Konungens nuvarande rådgifvare, får fritt uttala sig. För min del får jag öppet förklara, att, om representationen hyser någon önskan, att dessa rådgifvare aflägsnas, jag icke känner åtrå att fortfarande verka såsom sådan, om jag öfver hufvud känner någon sådan åtrå alls. Med en af antikens män säger jag därför: "Gagnar det staten, så slå till"; finner Kammaren rikets väl det kräfva, må då Kammarerna besluta att genom skrifvelse till Konungen anmäla sin önskan om de nuvarande rådgifvares skiljande ur Stats-Rådet och från embetet. Jag begär ingen misskund, intet öfverseende och är beredd att bära följderna

af hvarje mitt rådslag. Aktningen för mig sjelf förbjuder mig derföre att deltaga i den blifvande öfverläggningen. Grannlagenheten mot Kammaren ålägger mig ock att icke inblanda mig deri. Dermed vill jag icke hafva sagt, att utgången af öfverläggningen är mig likgiltig. Ingen menniska kan vara likgiltig för medmänniskors omdöme, och aldra minst kunna Konungens rådgifvare vara det för representationens. Men äfven om det beslut, som Kammararen kommer att fatta, skulle utfalla ogynsam för Konungens rådgifvare, skall det icke kunna jäfva det inre vittnesbörd, mitt samvete gifver mig, att jag i egenskap af sådan, så vidt min blick och mina insigter räckt, städe sökt iakttaga rikets sannskyldiga nytta, att jag, så vidt ett människohjerta kan utransakas af den, inom hvars bröst det klappar, varit oväldig, och att jag för att med drift sköta mitt förtroendeembete använt dagens stunder och någon gång äfven nattens; och jag är fullt förvissad, att mina medbröder kunna vittna med sig sjelfva detsamma. Huruvida vårt arbete ländt till rikets sannskyldiga nytta; huruvida vi besitta de för ett behörigt utövande af våra förtroendeembeten erforderliga insigter och skicklighet, det är icke vår sak att afgöra. Derom må, så vidt sådant inverkar på föreliggande frågas afgörande, Kammararen nu öfverlägga och döma.

Vidare yttrade:

Herr Ribbing: I det yttrande jag önskar afgifva rörande Konstitutions-Utskottets nu föreliggande memorial, kan jag vara mycket kort. Utskottet har, under åberopande af 107 § Regeringsformen, anmält regeringens åtgärd angående förändring i hittills gällande förordning rörande den högsta ålder en person får innehafva för att kunna till rekryt vid indelta armén antagas. De första orden i nämnda § lyda såsom bekant: "Skulle Konstitutions-Utskottet anmärka, att Stats-Rådets ledamöter samfäldt, eller en eller flere af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit Rikets sannskyldiga nytta". Härmed är således i klara och oförtydbara ord i paragrafen uttaladt, att till samma paragraf äro hänförliga hos Konstitutions-Utskottet tillkännagifna eller der yttrade åsikter om Statsrådets — antingen en eller flere af dem — rådslag, betraktade såsom ett helt eller sammanfattningen af dessa och såsom karakteriserande beskaffenheten af den eller de ifrågavarande statsrådsledamöternes embetsåtgärder; men att deremot till denna paragraf icke kan hänföras en isolerad, en enstaka åtgärd.

Skulle nemligen grundlagsförfattaren hafva afsett att stadga rätt och skyldighet för Konstitutions-Utskottet, att för Riksdagen tillkännagifva äfven enstaka regeringshandlingar såsom hörande under 107 §, då fordra grammatikens ej mindre än logikens enklaste regler, att der skulle hafva förekommit orden: i *något* eller *några* af deras rådslag. Så står emellertid icke, utan orden lyda "uti deras rådslag om allmänna mått och steg". Riktigheten af denna min erinran är emellertid ej blott, såsom sagdt, omedelbart gifven af grammatik och logik, den ådagalägges ytterligare af de närmast derpå i samma paragraf följande orden "eller att någon föredragande icke med oveld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat", hvarvid sålunda "utövningen af förtroendeembetet" står synonymt med "deras rådslag" i föregående sats, och vill man ytterligare finna riktigheten

af denna i sig sjelf klara sak genom en motsats, jemföre man då dessa ord med de ordalag grundlagsförfattaren begagnat i 106 §, der det heter: "Finnes Utskottet af dessa protokoll, att någon Stats-Rådets ledamot, eller någon för tillfället förordnad föredragande, eller den embetsman, som i kommandomål Konungen råd gifvit, uppenbarligen *handlat* emot rikets grundlag eller allmän lag eller tillstyrkt *någon* öfverträdelse deraf" etc. Här är det fråga om dom och ransakning, här i paragrafen angifves såsom föremål för sådan en eller flera särskilda, hvar för sig fixerade handlingar, i full enlighet med allmän lag, enligt hvilken man ej dömer för handlingar tagna i klump, utan hvar och en för sig. Men en sådan begränsad anmälan är icke tillämplig på "rådslag" eller "embetsutöfning". Jag vill härmed icke hafva sagt, att ondömen eller anmärkningar skola afgifvas allena, när Stats-Rådets ledamöters *alla* rådslag utan undantag eller hvart enda ett af alla dessa rådslag anses strida mot rikets sannskyldiga nytta, för att de skola kunna enligt 107 § anmälas. Tvärtom gifver t. ex. 13 § i Regerings-formen en antydning om, att en anmälan efter 107 § kan ske till och med för ett enda råd och ganska få åtgärder. Men dessa råd och åtgärder skola då likväl vara sådana, att Utskottet i och med dem ensamma anser karakteren, riktningen och beskaffenheten af regeringsledamöternes embetsutöfning såsom ett helt vara klara och gifna. Det frågas således: är den åtgärd, som nu blifvit anmäld enligt 107 § Regeringsformen, af en sådan för de anmälda Statsrådets hela embetsförvaltning afgörande, densamma karakteriserande beskaffenhet? Utskottet har icke ens gjort ett försök att påstå eller visa, att detta enda regeringsbeslut skulle vara af den art, att Statsrådets rådslag eller deras embetsutöfning vore med detta karakteriserad, såsom stridande mot rikets sannskyldiga nytta, eller denna nytta kunde anses åsidosatt eller Statsrådets skicklighet visad vara obefintlig. Och Utskottet har ej blott icke gjort något sådant försök; till och med de skäl, som anförts för att, blott såsom enstaka regeringshandling, anmäla ifrågavarande åtgärd, äro af den art att de ej tåla *någon* kritik, emedan det allt för väl kan ifrågasättas, om samma åtgärd ej innebär motsatsen af hvad Utskottet velat bevisa. Då således icke blott enligt grundlagens anda utan äfven enligt grundlagens klara ordalag, såvidt man får anse, att grundlagsförfattaren förstätt sitt modersmål, det ifrågavarande fallet icke är hänförligt under 107 §, får jag för min del yrka att på Utskottets anmälan icke något vidare afseende må fästas.

Herr Key: Enligt min uppfattning sönderfaller denna fråga i två delar, nemligen den ena angående Kongl. Maj:ts förordning om förändring i stadgandet om den högsta tillåtna rekrytålder, och den andra rörande Kongl. förordningen om sparbanksböcker för indelta arméns manskap. Hvad nu först rekrytåldern beträffar, så, efter hvad jag kunnat finna i föregående förhandlingar angående denna fråga, beröra dessa egentligen mera *minimiåldern* än *maximiåldern*. Det har derjemte genom dessa gamla författningar, Kongl. bref och resolutioner blifvit åtminstone för mig tydligt, att alla föregående regeringars uppfattning — om jag undantager förordningen 1819 och Kongl. kungörelsen den 2 November 1838 — varit den, både att representationen borde höras i denna angelägenhet

och att den äfven hade rätt att deruti uttala sin mening. Jag ber att såsom bevis härför få anföra åtskilliga af dessa handlingar och lofvar dervid att icke besvära med några särdeles långa uppläsningar, emedan citaten, om de än äro många, likväl äro temligen korta.

I Gahm Perssons arbete: "Stadgar m. m. om Svea Rikes Landtmilice", pag. 741, förekommer följande bref till Öfverste Rehbinder, dateradt den 9 September 1695: "Carl m. m. Först hvad det manskap vidkommer, som nu skall rekryteras och af allmogen anskaffas, så bör dervid icke så mycket afses, om karlen just är 12 eller 11½ quarter lång, utan förnämligast om han är af karska lemmar, god styrka och brafva krafter; hafvandes man fuller att göra sin högsta flit, till att bekomma sådant manskap om 20 års ålder, men der alle sådane inte skulle kunna stå att erhållas, så tillåtes väl att antagas de som något yngre äro; dock måste de aldra minst vara sina fulla 18 år. och derhos som ofvan förnämligt är, friska och af goda krafter."

Jag finner vidare i Stiernmans "Riksdagars och Mötens Besluth", tredje delen pag. 2455, följande Kongl. Resolution på allmogens besvär den 17 September 1723. § 45: "Allmogens underdåniga ansökning att ingen soldat, ryttare eller båtsman, för det han är för liten till vexten, må kasseras, vill Kongl. Maj:t i nåder bifalla. så vida karlen eljest är duglig, varandes Kongl. Maj:t intet bekant att någon som en gång varit antagen sedan, endast för det han varit för liten till vexten, blifvit kasserad, och der sådant skulle vara förelupet, så vill Kongl. Maj:t, när det angifves, det behörigen rätta låta."

Sedermera har jag i den af Jusleen utgifna "Samling af Kongl. Maj:ts bref", funnit följande den 9 Oktober 1751 daterade Kongl. bref angående soldatens m. f. städsel. "Adolf Fredrik m. m. Och hvad först angår den ålder som han bör hafva, hvilken uti krigstjenst sig begifver, så emedan någon, innan han kommer till 18 år, icke anses vara af den stadga och mogenhet, att han ständig krigstjenst antaga må, Wi jemväl uti Förordningen angående Wärfningar af den 1 December 1727 § 5 i Nåder förklarar, att, ehuruväl hvar och en, som är 15 år, bör vara i mantalslängden antecknad, så skall dock ej någon värfvas till krigstjenst förrän han fyllt 18 år; Ty finne Wi i Nåder godt, att dervid låta bero och förblifva."

Vidare läses i Frosteri "Inledning till Svensk Krigslagfarenhet", I:sta delen, pag. 66, följande: "Någon viss tid var likväl ej beständigt stadgad, inom hvilken de borde vara, som lagskrefvos; dock hafva sällan någre och under det 15:de och 16:de eller öfver det 60:de året, blifvit utskrifne. Stundom gillades allena de, som voro emellan det 20:de och 40:de året. och en annan gång de som fyllt 18 år, men ej hunnit öfver det 45:te. De som voro äldre än 62 år, eller yngre än 15, kunde så mycket mindre tillsättas, som vi finne att de slupit att betala rotepenningar, hvilka eljest bort utgöras af dem, som utskrifning varit underkastade."

I samma arbete, pag. 538, förekommer: "Den, som skall i tjenst antagas, må icke vara öfver 40, eller under 18 års ålder. För mindre växt må ej heller någon karl ratas, allenast han är stadig till växten och uppfyller monderingen. Skulle den uppvista karlen ogillas, bör deröfver skriftligt bevis meddelas om rust- och rotehållarne så åstunda. Detta bevis

bör innehålla orsakerna, hvarföre karlen icke kunnat gillas. så att den, som dertill tror sig vara befogad, må kunna med besvär deröfver vända sig till den ort som vederbör.

I Gahm Perssons arbete finner jag vidare från Carl XI, hvilken såsom bekant använde kraftiga uttryck för sina åsigt, följande bref till Landshöfdingen Gripenhjelm, som visar Konungens uppfattning rörande olaga förhöjning i rust- och rotehållarnes besvär: "Carl m. m. Vi hafva bekommit Eder underdåniga skrifvelse (af den 29 sistlidne) hvarutinnan i underdånigst tillkännagifven, att Vi fuller den 8 Maj 1694 i nåder hafve resolverat, att den bonde, som mera gifver soldaten, och äfvenså den soldat, som mera af bonden uppbär än förordningen om dess aflönande innehåller, skall hvar gång han dermed beträdes plikta med 3 gatulopp — — — — —

nemligen att en sådan utom bondeståndet i stället för gatulopp må beläggas för en slik förgripelse med 20 Daler Silfvermynts böter till krigsmanshuset."

Carl den XI sökte således noga förebygga, å den ena sidan, stegring i soldatens fordringar och, å den andra, till och med godvillig förhöjning af rust- och rotehållarnes besvär; han ville att det skulle orubbadt förblifva vid hvad de gamla knektekontrakten föreskrefvo.

Jag har vidare funnit ett den 23 Januari 1770 dateradt bref från Adolf Fredrik af följande lydelse: "Icke heller får någon legas eller antagas till soldat, som icke har ansenlig och god kroppsställning och styrka samt åtminstone är på 18:de året gammal och icke någon öfver 36 års ålder, emedan äldre karlar sällan vinna färdighet uti exercisen." Genom denna förordning nedsatte väl Adolf Fredrik sålunda rekrytåldern till 36 år. Men, märk väl! Detta bref utfärdades "i anledning af Rikens Ständers secreta Utskotts vid näst öfverståndna Riksdag afgifna underdåniga tillstyrkande."

Visserligen hafva vi ett temligen färskt exempel, att Kongl. Maj:t af egen maktfullkomlighet nedsatt rekrytåldern, nemligen Kongl. kungörelsen den 2 November 1838. Men derpå följde vid nästa, eller 1840—1841 årens riksdag, anmärkning från Konstitutions-Utskottet, i det bland de många anmärkningar, som då gjordes mot Konungens rådgifvare, äfven förekom den att "de hafva tillstyrkt en för rotehållaren betungande ändring i stadgandet om den för infanterirekryt vid antagandet tillåtna högsta ålder." Till följd af den stora massa anmärkningar, som då gjordes, blef emellertid denna Konstitutions-Utskottets anmälan icke af Riksdagen uppmärksammas. Men denna anmärkning föranledde dock antagligen äfven i sin mån till en skrifvelse från Riksdagen, d. v. s. alla fyra Stånden, daterad den 6 Februari 1841, som är så märklig, att jag ber få uppläsa den för eder mine Herrar, den lyder så: "Enär olagligen fördröjda (skall vara förhöjda) prestationer skola inom flera delar af riket ega rum vid roteringens utgörande och till större delen härflyta från de af soldater vid kontraktets upprättande med roten föreslagna, samt af befälet jemväl understödda öfverdrifna anspråk, har med klagan häröfver hos Rikets Ständer blifvit yrkad, det måtte knektekontrakten återföras till deras ursprungliga innehåll, till beredande såmedelst af en uti rote-

ningsbesväret behöflig lindring; i afseende å hvilken fråga förekommit, att genom 2 mom. 10 § 1 kap. i tredje delen af Ers Kongl. Maj:ts den 1 Mars 1819 för armén utfärdade tjänstgöringsreglemente, samt de författningar hvarpå detsamma sig grundar, blifvit regementschefen förbjudet att tillvälla sig någon myndighet öfver rust- och rothållare, eller af orätt förstådt nit, till rotens betungande tillvägbringa och bereda soldaten andra förmoner än dem författningarne medgifva. — — — —

Vid detta förhållande, och då Rikets Ständer i allmänhet anse sådana frågor, deri rättelse kan vinnas på sätt lag och lags stadgar föreskrifva, icke böra blifva föremål för Rikets Ständers öfverläggningar, skulle skäl icke saknats att hänvisa vederbörande till behörig ort, för att derstädes i besvärsväg sin rätt gällande göra; men då Rikets Ständer icke heller kunnat förbise de många kostnader, svårigheter och obehag, som alltid skulle åtfölja en rättegång emellan rust- och rothållare å ena och befälet å andra sidan, få Rikets Ständer, i ändamål att åtminstone för framtiden förekomma de öfverklagade missbruken, i underdånighet anhålla det Ers Kongl. Maj:ts täcktes förståndiga vederbörande att förhandlingar emellan rust- och rothållare och soldat om lönevilkoren böra försiggå enskildt dem emellan och såsom de kunna åsämjas, samt utan all inblandning dervid af befälet; hvarefter och sedan karlen blifvit af läkare approberad, kontraktet skall underskrifvas och då först till granskning inför landshöfding och regements- eller kompanichef uppvisas.“

Af hvad jag nu citerat framgår dels att det förut egentligen varit fråga mera om minimi- än maximiåldern, dels att det blott varit trenne särskilda gånger, som rekrytåldern blifvit allmänneligen nedsatt, nemligen först under Adolf Fredrik, då den nedsattes till 36 år, men uttryckligen på grund af Sekreta Utskottets derom gjorda framställning. Vidare, för andra gången, år 1838 och då utan Riksdagens hörande, men hvarpå följde anmärkning vid nästa riksdag samt den skrifvelse jag nyss tagit mig friheten uppläsa. Och slutligen tredje gången, som inträffat den 9 sistlidne November.

Skulle man nu anse, att den anmälan om denna sistnämnda, som nu blifvit gjord af Konstitutions-Utskottet, vore obefogad, då hade vi sannemligen gått bra mycket baklänges i konstitutionel utveckling och stode i detta afseende längre tillbaka än under både Adolf Fredriks och Carl XIV Johans tider.

Ehuru det således både kan och måste försvaras, att nämnda åtgärd är ett ingrepp i representationens och i rust- och rothållarnes rättigheter, så vill jag icke förneka det goda syftet som kan finnas i densamma, nemligen att göra soldaten mera tjänstbar. Och då äfven jag varit bland dem som förut klandrat den indelta soldaten, derföre att han varit för gammal, så tillkommer det ej heller mig — jag bekänner det uppriktigt, — att principiellt klandra en åtgärd, som haft till mål att förminska denna brist hos soldaten. Jag vill således, på samma gång jag ur rättslig synpunkt måste ogilla åtgärden, icke förneka att densamma i och för sig kan vara nyttig.

Emellertid har endast denna regeringshandling blifvit för Riksdagen anmäld, fastän det finnes ett annat beslut, nemligen det som föranledt till Kongl. kungörelsen den 9 November 1871 om sparbanksböcker för indelta

arméns manskap, hvilket enligt min tanke är vida mer anmärkningsvärdt än beslutet rörande rekrytåldern. Märkvärdigt nog har i det klander man sett i pressen mot detta Konstitutions-Utskottets utlåtande icke ett enda ord blifvit nämndt om Utskottets enligt min uppfattning uraktlåtenhet att upptaga detta ämne till pröfning. Mig synes opartiskheten hafva fordrat, att, då man å ena sidan ogillar en anmärkning såsom obetydlig, man då å andra sidan ock bort erkänna hvad som är klandervärdt, och detta anser jag Kongl. förordningen om sparbanksböckerna vara. Något dylikt har man emellertid icke sett till, och skälen dertill behöfver jag knappast antyda: en del af den stora hufvudstadspressen är genomförtjust, och med det ministerielt devouerade Aftonbladet i spetsen har den naturligtvis blundat äfven der en anmärkning med fullt fog varit att göra.

En af Konungens rådgifvare yttrade vid urtima riksdagen, att "pressen är inom det moderna samhället en makt." Äfven jag erkänner detta. Pressen *bör* vara en makt, och den *måste* vara en makt i ett fritt och konstitutionellt samhälle. Men, mina herrar! oaktadt denna makt, som pressen onekligen egt i vårt land, som den ännu eger och som den åter kan der i fullt mått tillvinna sig, huru kom det till att, vid sista urtima riksdagen, den del af densamma hvarå jag nu syftar — jag talar nemligen icke om den sjelfständiga pressen här eller i Göteborg och i öfriga delar af landet — huru kom det sig att den icke lyckades förvärfva *en enda röst* för sin åsigt? Och tron I, mine herrar! Jag hemställer till Eder, oberoende af hvilka åsikter hvilka opinioner I än mån hysa inom denne Kammar, om I verkligen tron, att det klander, som i vissa af hufvudstadens tidningar varit synligt mot Konstitutions-Utskottets nu gjorda anmälan, *skall taga en enda röst med sig* vid den slutliga voteringen i dag?

Jag sade, att jag hade förväntat inom pressen få se något klander uttaladt öfver denna Utskottets uraktlåtenhet. Men, såsom sagdt, något sådant har icke syntts till. Detta, och det ringa inflytande den utöfvat, bevisar ju blott, att denna del af pressen skiljt sin sak från folkets sak, att dess vägar icke äro folkets vägar, och att det är därför — därför den ock nu är maktlös.

Då emellertid icke någon anmärkning skett, och då jag måste ogilla Konstitutions-Utskottets underlåtenhet att anmäla äfven den ifrågavarande kungörelsen om sparbanksböckerna, beder jag att något närmare få belysa denna fråga. Jag finner till min fögnad, att åtminstone en reservant inom Utskottet sysselsatt sig med sagda fråga, hvilken enligt min åsigt är vida betänkligare än kungörelsen om rekrytåldern. Reservanten, Herr Sven Nilsson, har till en början sagt, att denna föreskrift komme att medföra ökad tunga för rust- och rotehållarne. Jag lemnar denna fråga å sido; den hör visserligen äfven hit. Men jag skall nu bedja att egentligen få framhålla två andra omständigheter i denna kungörelse. Af dessa har reservanten redan påpekat den ena, nemligen att soldatens rätt kan anses genom densamma trädd för nära, i det honom i viss mån åligger såsom obligatorisk skyldighet att insätta penningar i sparbank, hvilka han dock icke kan få ut förrän hans tjänstetid är slut, således först efter 10 till 20 års förlopp. Sådana händelser kunna dock inträffa, som göra att han, sålunda förbjuden att under en längre tidrymd uttaga sina besparade medel, kan komma att blifva dessa för alltid förlustig.

Men det är äfven en annan omständighet, som reservanten förbigått, och som jag anser vara ända betänkligare. I 5:te mom. 1:sta § af denna sparbanksförfattning stadgas: "Vill soldat på de i föregående moment stadgade vilkor genom befällets försorg i sparbank insätta medel utöfver det fastställda årliga beloppet, vare kompanichef pliktig att jemväl sådana medel för nämnda ändamål emottaga." Det föregående momentet bestämmer, att dessa medel, "så länge soldaten i tjensten kvarstår", ej heller må "af honom åter lyftas eller för hans gäld tillgripas eller utmätas." Låtom oss nu tänka oss det fallet, att soldaten säljer sitt lösörebo och realiserar sina tillgångar. Med den summa han sålunda erhållit går han till kompanichefen och säger: "sätt in dessa penningar i sparbanken!" Kompanichefen är då enligt nyssnämnda moment 5 skyldig att göra detta. Så sker, och dagen derefter gör soldaten konkurs, hvilket numera alldeles icke hörer till ovanligheten bland den indelta arméns manskap. På det sättet lyckas han bedraga sina fordringsegare, emedan, då dessa penningar icke få tagas ut förrän soldaten tjenat slut, d. v. s. vanligen efter 15—20 år, han gjort sina tillgångar oåtkomliga. Detta kan väl icke vara fullt öfverensstämmande med allmän lag eller rikets sannskyldiga nytta; åtminstone förekommer det mig vara mycket svårt att kunna deducera det derhän.

Men det är icke blott dessa tvänne omständigheter, den våda både för soldaten sjelf och för allmänheten, som, enligt min tanke, gör denna författning mindre välbetäckt. En annan olägenhet vidlåder densamma, den är komplett utförbar. Om jag nemligen anskaffar en fullt duglig och icke i något afseende kassabel rekryt och kommer öfverens med honom om de eller de villkoren, men gör det med förbehåll att han icke får gå in på de föreskrifter, som finnas i förordningen om sparbanksböckerna, hur går det då? Jo, jag kommer med rekryten till rekryteringsmönstringen; der säges naturligtvis att rekryten måste beqväma sig vid föreskriften. Men med kontraktet och lagen i hand kan jag då såsom rust- eller rotehållare *tringa in* denna karl, och jag hyser det förtroendet till våra svenska domstolar, att de skola bekräfta karlens antagande, ehuru både jag och han på förhand kommit öfverens att icke ställa oss denna författning till efterrättelse. Författningen är således, till råga på allt öf- rigt, äfven praktiskt overkställbar.

Men det är ej nog härmed, jag har ytterligare en omständighet att omnämna i sammanhang med denna sparbankssak. Jag har nemligen från Landtförsvars-departementet förskaffat mig en der vidimerad afskrift af en utaf förre Statsrådet Abelin den 4 December 1871 på nådigaste befallning utfärdad cirkulär-general-order. Den lyder som följer: "Sedan Kongl. Maj:t under den 9 sistlidne November i nåder stadgat, att utaf indelta soldatens lön årligen skall afsättas ett mindre belopp, för ett genom det-sammans insättande och förräntande i sparbank bereda soldaten ett besparadt kapital vid dess afgang ur krigstjensten, så vill Kongl. Maj:t härmed i nåder anbefalla vederbörande chefsambeten att årligen och samtidigt med ingifvande af första kvartalets rapport insända en uppgift för det förflutna året rörande manskapets sparbanksmedel, affattad i enlighet med hosföljande formulär." Nu stadgas i sparbanksförordningen, att densamma skall gälla "för hvarje rekryt, som från och med nästkommande års början inskrifves i nummer vid indelta armén." Det är att märka, att i denna general-

order är icke någon skillnad gjord mellan *rekryter*, som med nästa år inskrifvas i nummer, och de *gamla soldaterna*. Der står endast att Kongl. Maj:ts stadgat, att utaf indelta soldatens lön årligen skall afsättas ett mindre belopp. Är således meningen att, trots de nuvarande kontrakten med de gamla soldaterna, äfven *ålägga* dessa en så beskaffad förbindelse, då må jag bekänna, att detta förekommer mig vara ett ändå större ingrepp i de rättsförhållanden, som nu äro bestående, än allt annat.

Jag skulle nu kunna sluta, men ber att få tillägga ett par ord med auleddning af några yttranden från den Konungens rådgifvare, som först yttrade sig i dag. Man har talat mycket om den s. k. ministerkrisen, och man har haft många funderingar hit och dit om densamma. Derunder har man talat, icke om saker, utan om personer, och så länge frågan blott gäller att finna *andra män* än Konungens nuvarande rådgifvare, för att beklåda deras förtroendembeten på samma sätt som hittills, så visar det sig vara allt svårare och svårare att finna dem, och detta så mycket mer som de nuvarande personligen äro förtjenta af och berättigade till representationens högaktning och i många fall dess erkännande. Men frågan gäller icke här *personer*, utan *åsigter*. I denna ministerkris talades därför, jag påstår det än en gång, alldeles för mycket om personer, men för litet om idéer. Man förbigick sjelfva kärnpunkten af saken. Det är icke frågan, om *hvilka* skola utgöra Kongl. Maj:ts regering, utan *huru* Kongl. Maj:ts regering skall handla, i hvilken riktning regeringsåtgärderna skola fortgå och i hvilken riktning skola de icke fortgå.

Samme högt ärade Statsrådsledamot har talat om bitterhet och partilidelse och sade: "gagnar det staten, så slå till!" Jag må bekänna, att jag hvarken icke hyser eller kunnat upptäcka någon partilidelse eller partibitterhet inom denna Kammare, och jag ber att särskildt få vädja till den ärade Statsrådsledamoten sjelf, om icke just han borde vara den siste att tala derom, han som vid sista lagtima riksdag fick ett förtroendevotum så stort som knappt någon Riksdag förut gifvit en Konungens rådgifvare, nemligen då 10 millioner R:dr ställdes till hans fria förfogande att utdelas åt enskilda jernvägsanläggningar. Jag hemställer dessutom, huruvida den snart fullbordade statsregleringen har utvisat eller ens häntydt på någon partibitterhet, och jag är förvissad att hvad som af denna ännu återstår icke heller skall komma att göra det. Har icke snart sagdt hvarje anslag som begärts af regeringen blifvit godkändt af denna Kammarer, och hade det verkligen funnits en så beskaffad partibitterhet, som han ville antyda, månne det icke då varit en naturlig följd deraf och en ganska lätt verkställbar åtgärd att säga nej till hvarje af regeringen begärddt anslag? Men så har icke förhållandet varit. Tvärtom, om vi få uppbära några förebräelser, när vi komma hem, så blir det väl snarare därför att vi kanske alltför mycket beviljat hvad regeringen begärt.

Hela den meningsskiljaktighet som förefinnes är således icke att anse såsom någon personlig afvoghet, men det finnes ett svalg, som med hvarje dag blir vidare, och detta är åsigternas skiljaktighet. Jag har föresatt mig, att en gång rent ut säga detta och jag fullgör det nu

I sammanhang med det myckna talet om denna Kammarers majoritet har man frågat: hvilka äro denna majoritets ledare, finnas de eller finnas de icke? — Jo, mine Herrar, de finnas verkligen, de äro — märk väl.

icke personer, utan sanningar och åsigtter, och det är just därför att denna majoritet så fullt och fast *tror* på dessa sanningar, som den är så enig och så stark. Personerna kunna vexla, men folket som sänder dem hit vexlar icke; efter oss skola andra komma med friskare krafter och taga vid der vi slutat, efter dessa kanske åter andra, men striden skall oafbrutet fortgå och den skall icke sluta, förrän det värf är fullbordadt för hvilket den nya representationen kom till; det nemligen att föryngra och omskapa det gamla Sverige, vår moder, så att hon inför historiens spegel skall framstå enklare klädd samt skönare och lyckligare än förut.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra anhåller jag, att Kammarren måtte besluta, att, med godkännande af Konstitutions-Utskottets nu gjorda anmärkning, lägga memorialet till handlingarne; och beder jag att Herr Talmannen derom behagar framställa proposition.

Herr Sääf: Utan att göra anspråk på att, till ledning för Kammarrens beslut i detta ämne, kunna på ett utförligare och fullständigt sätt undersöka och utreda de flera konstitutionela förhållanden, hvilka vid detta tillfälle torde böra tagas i betraktande, anser jag likväl Konstitutions-Utskottets ifrågavarande anmälan och den påföljd, som jag måste antaga vara dermed åsyftad, af en sådan synnerlig vikt, att äfven jag känner mig manad att gifva uttryck åt min uppfattning af det föreliggande aktstycket, dervid icke förbiseende folkrepresentationens pligt att, vid tillfällen sådana som detta, noga pröfva huruvida landets rättmätiga anspråk på dess regering blifvit uppfyllda eller icke. Äfven från denna synpunkt, och utan att jag åsidosätter nämnda pligt, framstår Utskottets nu gjorda anmälan för mitt omdöme såsom en afvikelse från hvad grundlagen afsett med innehållet i Regeringsformens 107 §. Mig synes nemligen, att de skarpa vapen, som såväl 106 § som 107 § i Regeringsformen lemnat åt representationen till skydd såväl mot all kränkning af den konstitutionela rätten som mot bristande nit, skicklighet och drift hos dem, som företrädesvis kunna och böra iakttaga rikets sannskyldiga nytta, böra med synnerlig försigtighet begagnas. Så sker dock icke, efter mitt omdöme, ej heller efter grundlagens mening, tror jag; då en enda regeringshandling, om hvars allmänna vikt för landet i dess helhet åsigtterna, äfven inom Utskottet, varit nog mycket delade, blifvit lagd till grund för en uppfattning och ett utslag som jag, vid läsningen af 107 § Regeringsformen, måste antaga böra stödja sig på till sina följder mera omfattande och viktiga beslut från regeringens sida än detta enda nu återropade; hvilket ensamt för sig väl icke lär kunna utplåna det gynnsamma omdöme som måste framgå deraf, att Utskottet vid granskning af alla öfriga regeringsåtgärder icke funnit en enda anledning till anmärkning. Då Utskottet det oakadt, under återropande af 107 § Regeringsformen, hos Riksdagen anmält ifrågavarande enstaka regeringsbeslut, har det, enligt min uppfattning, afvikit från den återropade grundlagsparagrafens rätta mening. Det synes mig också, som skulle Utskottet knappt hafva föreställt sig, att dess anmälan i detta fall skulle föranleda Riksdagen till den stränga åtgärd, som grundlagen anvisar, för den händelse att en dylik anmälan af Riksdagen vinner erkännande; eller att Riksdagen "skulle anse rikets väl kräva att hos Kongl. Maj:t begära samtliga Statsrådets skiljande från deras embete."

Skulle nu Utskottets afsigt endast varit att i en eller annan riktning uttala en opinionsyttring mot regeringen, så synes mig, att dertill funnits en långt viktigare anledning än den af Utskottet framhållna uti det ärende, som Herr Ehrenborg i sin reservation framhållit. Mig synes nemligen att om en allmänare tillämpning gifves åt de åsigtter som varit de *rådande* vid detta ärendes afgörande, och således landet i allmänhet hädanefter får röna följderna af ett så omfattande begrepp om det som kommunalförfattningarne benämna "kommunernas gemensamma ordnings- och hushållsangelägenheter," att deri får inrymmas såväl jernvägsanläggningar som andra på vinst beräknade industriella företag, kan sådant icke vara förenligt med rikets sannskyldiga nytta. Från denna synpunkt kan nyssberörda beslut visserligen anses vara högst anmärkningsvärdt, men ändock icke såsom en enstaka regeringshandling föranleda till den stränga åtgärd, hvarom 107 § i Regeringsformen handlar; hvadan jag anser, att Utskottets framställning icke kan föranleda Riksdagen till annat än att lägga betänkandet till handlingarne.

Herr Lithner: Det var ju redan på förhand antagligt — hvad som också inträffat — att Konstitutions-Utskottets förevarande betänkande skulle blifva i formelt hänseende underkastadt kritik af dem, som anse, att Konstitutions-Utskottet icke har rätt att hos Riksdagen anmäla någon anmärkning mot regeringens åtgärder annorlunda än i sådan form och för de ändamål, som ordalydelsen uti 106 och 107 §§ Regeringsformen anvisar. För min del måste jag vidhålla den öfvertygelse, som jag vid 1868 års riksdag sökt göra gällande, att nemligen Konstitutions-Utskottet må ega rätt att för sina anmälanden i fall af ifrågavarande beskaffenhet välja hvilken form, det finner lämpligast. Här om vill jag icke ånyo inlåta mig i tvist. Men eftersom 1868 års déchargebetänkande redan en gång under den nu pågående diskussionen blifvit framdraget, vill jag anmärka, att det om detta betänkande fällda yttrande, att det var ett framkörande med kanoner, under det man i sjelfva verket endast ville affossa ett pistolskott, efter min tanke eger tillämpning på nu framlagda betänkande mer än på betänkandet af år 1868, deri 106 eller 107 § af Regeringsformen aldeles icke åberopades, utan blott framställdes en helt enkel anmälan af några regeringsåtgärder, som ansågos böra blifva föremål för Riksdagens diskussion. I förevarande fall är åter händelsen den, att man kört fram med den stora kanonen 107 § i Regeringsformen, men synes dock icke egentligen vilja göra mera än affossa ett litet pistolskott. Om formen är emellertid icke mycket värdt att tala. Utskottets betänkande föreligger sådant det är, och är det majoriteten välbehagligt, så antages det både till form och innehåll utan appell. Sådant beror på majoriteten, som tillsätter Utskottet, på förseglade sedeln och på hvarjehanda omständigheter, som vi få foga oss uti, ända till dess i grundlagen inkommer ett stadgande, som uttryckligen medgifver Konstitutions-Utskottet rätt att utan åberopande af 106 och 107 §§ i Regeringsformen gifva utlåtande öfver styrelsen i allmänhet; och till dess sådant sker, lära alla blifvande Konstitutions-Utskott komma att, efter omständigheterna, antingen, såsom ofta skett, afgifva intetsägande déchargebetänkanden, eller ock afgifva déchargebetänkanden, i hvilka företagas mer eller mindre lyckade försök att antin-

gen i likhet med 1868 års Konstitutions-Utskott göra anmälandan, som blifva bestridda såsom grundlagsvidriga, eller, såsom nu skett, åberopa 107 § Regeringsformen men i sjelfva motiveringen helt genomskinligt visa, att det icke är någon allvarsam mening med detta åberopande. Jag vill därför icke alls gifva mig in i striden om det formela i saken, utan genast öfvergå till sjelfva betänkandet sådant det är. Jag sade, att dess åberopande af 107 § Regeringsformen i sjelfva verket icke är så allvarligt menadt, som det ser ut, och att detta betänkande mera än det af år 1868 förtjenade kallas ett framkörande med kanoner utan annat syfte än aflossandet af ett pistolskott. Läser jag nu Utskottets betänkande, så finner jag, att det deri heter till en början: "Af protokollet öfver Landtförsvarsdepartements-ärenden för den 9 November 1871 inhemtas, att Kongl. Maj:t, på framställning af dåvarande Chefen för nämnda departement Herr Statsrådet Abelin och efter tillstyrkande af Stats-Rådets öfrige närvarande ledamöter, Hans Excellens Justitie-statsministern Herr Adlercreutz samt Statsråden Herr Bredberg, Herr Berg, Herr Friherre Leijonhufvud, Herr Warn, Herr Wennerberg, Herr Bergström och Herr Friherre Alströmer, enär nedsättning i den ålder af högst 30 år, hvilken för rekryt af indelta armén dittills funnits tillåten, vore för arméns tjänstbarhet nyttig och af behovet påkallad" och så vidare "förordnat, att icke någon rekryt af indelta armén vid antagandet finge vara öfver 25 år gammal" etc. — Nu är visserligen sannt, att Utskottet i sin anmälan af detta ärende hvarken har yrkat på en så beskaffad skrifvelse, som 107 § i Regeringsformen angifver såsom följd af en Konstitutions-Utskottets anmärkning, som vinner Riksdagens godkännande, och icke heller uttalat de i ofta åberopade grundlagsparagraf förekommande ord: "att Stats-Rådets ledamöter samfäldt, eller en eller flere af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroende-embete utöfvat." Intet af allt detta är uttaladt. Konstitutions-Utskottet skulle måhända mena, att ett sådant omdömes uttalande icke tillkomme Utskottet, som blott hade att hos Riksdagen anmäla anmärkningar, öfver hvilka Riksdagen egde döma. Men då Utskottet har åberopat denna 107 § i Regeringsformen, så måste derunder ligga, att Utskottet skulle anse försvarligt och förenligt med dess egen tanke, om Riksdagen beslöte aflåtandet af en skrifvelse, med begäran att Kongl. Maj:t ville från Stats-Rådet och embetet skilja ofvannämnde Herrar Statsrådsledamöter. Mine Herrar! Jag tillåter mig, då jag ser på Utskottets motivering, att betvifla allvaret med detta betänkande, såvida Utskottet ens tänkt sig möjligheten deraf att Riksdagen skulle gå till denna eventualitet. Jag gör detta dels på grund af den motivering Utskottet bifogat sin anmälan och dels på grund af ett yttraude uti en reservation, afgifven af en Utskottsledamot, hvilken med den ställning han intagit i Utskottet synts tillhöra majoriteten. Den åsyftade reservanten, Herr Ehrenborg, säger i sin reservation, att han icke anser ifrågavarande rådgifvareåtgärds menliga följder böra tillmätas sådan betydighet, som skulle göra "*just denna sak*" i allra första rummet anmärkningsvärd. Man är på grund häraf berättigad antaga, att, om den ärade reservanten följt den åsigt han här uttalat, att nemligen sagda rådgifvareåtgärd icke i främsta rummet varit anmärkningsvärd, han icke skulle

hafva röstat för dess anmälände hos Riksdagen, utan att detta skett på grund af någon annan omständighet. Det synes således af Herr Ehrenborgs reservation tvifvelaktigt, huruvida den åsigt, som velat den gjorda anmärkningen, ensam haft pluralitet i Utskottet. Nog af, utaf detta synes, som hade det icke varit Utskottets fullkomligt allvarliga mening att komma till det slut, hvartill dess anmälan möjligen kunde leda, nemligen en skrifvelse till Konungen med uttryckande af önskan att han ville ur Stats-Rådet och ifrån embetet skilja de Statsrådsledamöter, som tillstyrkt ifrågavarande beslut. Jag kan icke uraktlåta att äfven fästa Kammarens uppmärksamhet på en annan omständighet, som visar, huru litet allvar det är med denna anmälan "enligt 107 § Regeringsformen." Det är mot föredraganden af landtförsvärsärenden, som anmärkningen väl hufvudsakligast är riktad. Nu faller det sig så illa, att samme föredragande redan är borta ur Stats-Rådet. Jag frågar uppriktigt: hvartill tjenar en anmälan efter 107 § Regeringsformen mot General Abelin, som icke kan träffas af någon följd utaf en sådan anmälan? Den utgör ett vanmäktigt klander slungadt efter en redan bortgången person, som möjligen uti sin strid för en idé kunnat förtjena ett annat behandlingssätt. Det kan icke vara allvar att göra General Abelin till föremål för anmärkning efter 107 § Regeringsformen. Går jag nu vidare i afseende på General Abelin, så lär väl hela anmärkningen endast blifva ett uttryck deraf, att Andra Kammarens ledamöter i Konstitutions-Utskottet icke varit nöjda med honom, men det visste han nog förut, och för tillkännagifvande deraf behöfdes icke en så stor apparat som denna anmälan.

Men det kunde ju hända, eftersom anmälan riktats mot samtliga Statsrådsledamöter, som tillstyrkt det anmärkta beslutet, att ifrågavarande åtgärd verkligen ansetts till den grad och på sådant sätt vådlig för vårt konstitutionela samhällsskick, att den afgångnes kolleger borde lida i hans ställe. Jag vet icke, om det går an att på så höga embetsmän som Stats-Rådets ledamöter liknelsevis tillämpa hvad som fordorm brukades vid furstesönens uppfostran, att nemligen, då de gjort någon odygd, andra gossar till deras uppbyggelse blefvo pryglade, men ungefär så skulle förhållandet vara med denna anmälan under den sist gjorda förutsättningen.

Huru förhåller det sig nu i sjelfva verket med denna regeringsåtgärds vådlighet? Vådan af en regeringshandling, som anses böra blifva föremål för Konstitutions-Utskottets anmälan och Riksdagens behandling, kan icke vara mera än tvåfaldig, antingen den att regeringen tillåtit sig öfverskrida grundlagen eller allmän lag, eller också den att, ehuru icke sägas kan, att grundlag eller allmän lag öfverskridits, dock följderna af ifrågavarande regeringshandling kunna vara för rikets gagn och nytta så menliga, att de, som bidragit till samma regeringshandling, böra blifva föremål för anmälan efter 107 § Regeringsformen till att ur Stats-Rådet skiljas. Nu har ingen sagt, att genom den öfverklagade regeringsåtgärden grundlag eller allmän lag blifvit öfverträdta. Utskottet har till och med uttryckligen tillkännagifvit, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af Stats-Rådet tillämpa 106 § Regeringsformen. Det är icke ifrågasatt, att indelningsverkets hufvudgrunder blifvit berörda af denna regeringsåtgärd, och hvad beträffar dess förhållande till knektekontrakten, så upplyser Ut-

skottet sjelf, dels att dessa kontrakt i afseende på tjenstbarheten hos den som antages till rekryt, i allmänhet endast föreskrifva, att han skall vara "duglig" karl, dels ock att enligt knektekontrakten rätt att pröfva denna duglighet tillkommer vederbörande militärbefäl. Nu är frågan endast den, om sagda pröfningsrätt tillkommer allenast subalternofficerare att utföras genom besigtning af rekryterna, eller om den är af allmännare karakter och sträcker sig till alla grader af militärbefäl ända upp till Kongl. Maj:t, som ju är arméns högste befälhafvare.

Är detta sednare händelsen, så lärer det väl vara obestriddigt, att det varit Konungens krigsministers obestriddiga rätt att föreslå och Konungens obestriddiga rätt att besluta en förordning i detta fall, som för det underordnade befälet kunde lända till efterrättelse just i afseende på en af de egenskaper, åldern, hvilka anses böra ingå i begreppet "duglig". Och detta är hvad som skett. Kongl. Maj:t har, på föredragning af sin krigsminister, icke blott grundlagsenlig, utan, på grund af dessa åberopade knektekontrakt, kontraktmessig rätt att utfärda en sådan föreskrift; och han har begagnat sig deraf. Vill man icke tolka ett samhälles framåt-gående i den riktning en talare på calmarbänken nyss gjorde, så nemligen att det skulle vara ett tillbakagående, att under aktgifvande på lagar och författningar lojalt från ömse sidor behandla en sak, så skulle det derföre i sjelfva verket kunna hända, att vi icke gått tillbaka, utan tvärtom framåt, om nemligen det svenska folket fattar sin ställning icke så, att dess uppgift numera är sådan som den var under den tid talaren i sin historik skildrade, ett misstroget och ängsligt bevakande af sina rättigheter i förhållande till regeringsmakten, utan såsom ett öppet och här till och med kontraktsenligt, genom bestämda lagar och författningar regleradt förhållande de båda statsmakterna emellan. Att de lägre samhällslagens, här rust- och rotehallarnes, förmåga att inkräkta på konungamakten under sednare tider icke blifvit starkare än förr, detta kan jag åtminstone — jag ber den ärade talaren om ursäkt — icke anse för något bevis på samhällets tillbakagående; tvärtom, jag hyser för min del den tron, att det förhållande, under hvilket statsmakterna ömsesidigt respektera hvarandra, är det bästa, det enda normala.

Men om det sålunda är klart och riktigt — hvilket ej heller blifvit af Konstitutions-Utskottet bestridt — att Kongl. Maj:t och hans rådgifvare, hans krigsminister, varit i sin fulla rätt i fattandet af det öfverklagade beslutet, så kunde det ju vara möjligt, att földeu deraf skulle kunnat vara för riket högst olycksbringande. Jag har läst igenom Utskottets betänkande, för att se hvilken mening Utskottet i det afseendet hyst, men jag får säga, att det första intrycket deraf var, att jag icke kunde för min del finna att rikets välfärd på ringaste sätt blifvit satt på spel. Jag borde kanhända hafva tänkt som Antonius i Shakespeares Julius Cæsar: "Brutus och Cassius hafva sagt det, och de äro ärans män." "Konstitutions-Utskottet har sagt det, och Konstitutions-Utskottet äro ärans män;" men det har ändå förefallit mig nödigt att ransaka, och då har jag verkligen ej kunnat freda min öfvertygelse från den tanken, att Utskottets motivering är litet sökt, jag ber Utskottets ärade ledamöter om ursäkt för uttrycket, men jag kan för tillfället ej få fatt i något lämpligare,

ligare. Se vi nemligen på förhållandena hos vårt folk, sådana de i allmänhet äro, skola vi, tror jag, finna att de fall, i hvilka rekrytering af soldater äldre än tjugufem år ifrågakommer, äro till den grad få, att antalet af dem kan sägas vara försvinnande litet. Jag kan i närvarande stund visserligen icke stödja detta med några statistiska uppgifter, men jag är öfvertygad, att om jag hade tillgång till sådana, resultatet skulle blifva en bekräftelse deraf. Betrakta vi den arbetande klassens ställning i vårt land och erinna vi oss, att det just är från denna klass som rekryteringen af den indelta armén hufvudsakligen sker, så finna vi, att det i allmänhet förhåller sig så, att arbetaren eller en person, tillhörande den lösa befolkning på landet som kan användas till soldater vid de indelta regementena, redan vid 25 års ålder så bestämt sig för sin kommande liftid, gift sig, skaffat sig torp, tagit statljeust eller på annat sätt sört för sin framtid, att det icke gerna är troligt, att han efter den tiden behöfver taga anvärfning, såvida han nemligen är en ordentlig karl och en karl af stadgad karakter. Jag medgifver visserligen, att det finnes fall, då personer öfver 25 år anmäla sig; men om man hos dem fäster sig vid något annat än ett möjligen mera manhaftigt utseende, en starkare skäggväxt, en morskare min, om dessa egenskaper icke anses såsom ofelbara tecken till krigisk duglighet, om man tror att äfven andra kvaliteter erfordras hos en fosterlandets försvarare, så skall man, i min tanke, finna dessa kvaliteter mera sällan hos dem som äro öfver den åldern, än hos dem som äro yngre. Och — å andra sidan — det är före den åldern, då valet af lefnadsyrke redan blifvit gjordt, som legan till soldat kan erbjuda något lockande. Jag tror, som sagdt, att det skulle med statistiska data kunna visas, att de personer, som under sednare tid anvärfats öfver 25 år gamla, äro i proportion till rekrytantalet i dess helhet så få, att Utskottets resonnement, att genom rekrytålderns nedsättning beväringens styrka skulle i framtid med hvarje ny rekrytering minska, och under krig, när extra roteringsmanskap skall uppsättas, tillökningen af indelta armén vinnas endast på beväringens bekostnad, och följaktligen i sjelfva verket blifva skenbar, är af så liten betydelse, att derpå intet afseende bör fästas. Härtill kommer att för en armé, så liten som vår, det måste vara af yttersta vikt, att dess krigsduglighet är så stor som möjligt; men detta betingas icke endast af det utvärtes anseendet, utan hufvudsakligast af det ungdomliga mod, den krigiska entusiasm, som hos hvarje fosterlandets försvarare bör finnas. Att regeringen begagnat den utväg som fanns till att göra det lilla vi för närvarande hafva att sätta i fält så godt omständigheterna medgifva, anser jag således för min del icke klandervärdt, tvärtom lofvärdt.

Jag nämnde nyss ordet krigsduglighet; jag anslog då, att döma efter Utskottets betänkande, en ganska ömtålig sträng. Utskottet säger, pag. 3, följande: "Under en tid, då allt större afseende fästes vid utbildningen af soldatens såväl kropps- som själsegenskaper, torde en krigsstyrelse, som, med förbiseende af andra omständigheter, endast har befordrandet af soldatens krigsduglighet till syfte, lätt känna sig frestad att genom föreskrifvande af hvarjehanda kvalifikationer småningom ställa sina anspråk jemväl på rekryten så högt, att den skyldighet, som enligt knektekontrakten åligger rust- och rotehållare, att för numret ställa duglig karl, blifver en

helt annan och vida mera tryckande än från början varit afsedd. -- —
 "Således, här är den fara, som man förutser, den faran nemligen att vi kunde få en krigsstyrelse, som "endast hade befordrandet af soldatens krigsduglighet till syfte," om detta skulle framdeles kunna ske på ett sätt, som komme i någon kollision med de gamla knektekontrakten. så är faran deraf så stor, att man mot den nu varande regeringen vill tillämpa 107 § Regeringsformen, icke derföre att hon genom den klandrade åtgärden gjort något, som hemfaller under stadgandet i denna § — detta tror jag mig hafva visat, och Utskottet har ej heller påstått, att den klandrade åtgärden innebure någonting grundlagsvidrigt eller mot rikets sannskyldiga nytta stridande — utan derföre att man vill taga preventiva åtgärder för att icke i framtiden må förekomma några mått eller steg, syftande på att få krigsdugliga soldater. Och hvilken är då denna fara? Jo, faran är den, att rekryteringsskyldigheten kunde blifva "en helt annan och vida mera tryckande än från början varit afsedt." "Annan" —; ja, hvad menar man dermed? Menar man påläggandet af någonting annat eller mera än sjelfva rekryteringsskyldigheten, då gifves det, tror jag verkligen, åtminstone i denna Kammare, ingen som delar Utskottets farhåga, ty nog finnes det inom representationen tillräckligt starka motståndskrafter att förebygga någonting sådant. Afses åter dermed, att rekryteringsskyldigheten kan blifva i afseende på kostnadsbeloppet någonting annat än den var under Carl XII:s tid, så är detta visserligen en sanning; men, frågar jag, hvilket patent gifva då knektekontrakten, på att de, endast de, skola motstå den förändring, som i andra afseenden blifvit en följd af tiden, t. ex. egendomsvärdenas höjning, penningevärdets sänkning, arbetsprisens stegring, att icke tala om andra förändringar, hvilka, om ock till utseendet sådana, i sjelfva verket dock icke äro det. Rekryteringsskyldigheten kan, säger Utskottet, blifva någonting annat än den från början varit afsedd att vara. Den saken torde dock vara ganska svår att afgöra; det torde ej vara så lätt, äfven för Utskottet, att säga, hvad med denna skyldighet varit från början afsedt, den frågan hör till dem, på hvilka man kan bygga hvilka teorier som helst. Men enkelt och praktiskt taget, tror jag icke, att de personer, som med Carl XI uppgjorde dessa knektekontrakt, hade för afsigt att, om och när deras egendomsvärden kanske tudubblats, industrien och rörelsen i landet stigit hundrafalt, möjligheten för folket att under alla förhållanden existera blifvit ofantligt större än den då var, qvarhålla rekryteringsskyldigheten — jag förstår här dermed sjelfva legan för rekryten — på samma ståndpunkt som den var på Carl XI:s tid. Jag tror att vi allesammans måste både i afseende på rättigheter och skyldigheter följa med vår tid; vilja vi draga nytta af den utveckling han medför, böra vi också draga de ökade bördorna som möjligen medfölja.

Af allt detta finner jag för min del, att Utskottets anmärkning varit utan fog och i intet afseende berättigad.

Jag skulle härvid kunna sluta. Men en talare på calmarbanken har i sitt anförande haft ett påstående, som jag icke vill för min del lemna alldeles obesvaradt. Han yttrade, att den föreliggande frågan sönderföle i tvänne: den ena om "*rekryteringsåldern*, den andra om *sparbanksböckerna*." Enligt min uppfattning af grundlagen och grundlagsstadgandena lärar dock väl af Konstitutions-Utskottet icke vara oss förelagdt flera än en

fråga, den nemligen huruvida den af regeringen beslutade nedsättningen i rekrytåldern är stridande mot 107 § Regeringsformen eller ej; det inom Utskottet af en ledamot framställda ansvarsyrkandet mot regeringen med anledning af Kongl. kungörelsen om sparbanksböckerna, hvilket, då det ej af Utskottet bifölls, i en reservation upptagits, torde icke här kunna blifva föremål för diskussion, då den åberopade grundlagsparagrafen ju föreskrifver, att den anmärkning, som kan leda till en anmälan från Riksdagen hos Konungen om Statsråds entledigande, skall vara gjord af Konstitutions Utskottet, således ej af en eller några af dess ledamöter. Hvad vi här hafva att diskutera är således endast Utskottets betänkande, ej någon i en reservation framställd anmärkning; och den anmärkning Utskottet gjort är endast en, den nemligen att Utskottet ansett Kongl. Maj:ts förordning af den 9 November 1871 vara af beskaffenhet att böra, enligt nyssnämnda grundlagsparagraf, för Riksdagen anmälas. Mot ett sådant sätt att behandla grundlagen, att man uti déchargebetänkandet kastar in en fråga, som icke blifvit af Utskottet upptagen, nödgas jag för min del allvarligen protestera.

Hvad beträffar samme talares historik öfver denna frågas behandling vid föregående riksdagar, så skulle man på densamma kunna tillämpa samma reflexion som på historiker i allmänhet, nemligen att en föregående tids förhållanden väl kunna vara grundläggande för den närvarande tidens, men icke normerande. Ty tiden går framåt, gamla förhållanden ändras så småningom, till dess slutligen föga eller intet af dem återstår i den ursprungliga gestalten. Den ärade talaren skulle också, jag är derom fullt öfvertygad, i andra frågor vara den siste att vilja binda oss vid de stadganden som gällde under Carl den XI:s tid; han skulle då utan tvifvel säga: "Nej, mine Herrar! det här du er intet; tiden är nu en helt annan än den var då Carl XI lefde, hvad som då var dugligt och godt är det ej numera"

Men i den ifrågavarande historiken förekom verkligen en annan omständighet, desto anmärkningsvärdare. Då talaren reciterade Rikdens Ständers underdåniga skrivelse till Kongl. Maj:t vid 1841 års riksdag, underlät han att i reciten nämna hvad jag skulle vilja kalla för premissen till skrivelsen; han underlät till och med, såvidt jag kunde höra, att anföra början af sjelfva skrivelsen. Ingressen lyder sålunda: "Enär olagligen fördröjda prestationer skola, inom flera delar af riket, ega rum vid roteringens utgörande och till större delen härflyta från de af soldaten, vid kontrakts upprättande med roten, föreslagna samt af befälet jemväl understödda, öfverdrifna anspråk, har, med klagan häröfver, hos Rikets Ständer blifvit yrkadt, det måtte knektekontrakten återföras till deras ursprungliga innehåll — — — etc. Här är det således fråga om en helt annan sak än knektekontraktens återförande till deras ursprungliga lydelse i den meningen, att man derigenom skulle återkomma till den ursprungligen bestämda skillingen, marken eller dalern, som vid legans bestämmande under Carl XI:s tid var den vanliga; skrivelsens innehåll är helt enkelt att representationen, i anledning af väckta motioner dels om passivolansens öfverflyttande från rust- och rotehållare på allmänna bevillningen, dels om indelta arméns reducerande till hälften af dess dåvarande styrka och på grund af nyssnämnda olagliga förhållanden, men ej, såsom

talaren påstod, på grund af Konstitutions-Utskottets anmälan af regeringens åtgärd att nedsätta den dåvarande högsta rekrytåldern från 36 till 30 år, funnit skäl att aflåta ifrågavarande skrivelse. I Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets betänkande vid samma riksdag N:o 94 sid. 7 förekommer härom följande: "Innehållet af ofvanuppfattade motioner, jemte hvad under föredragningen deraf till remissen är vordet upplyst och anfördt, hafva Utskotten i noga öfvervägande tagit; och hvad först beträffar frågorna, dels om knektekontraktens återförande till sitt ursprungliga innehåll, dels om upphörande af roterings-skyldigheten på grund af kontraktsbrott å regeringens sida, hafva Utskotten låtit sig angeläget vara att efterforska orsakerna till klagomål, som snart sagdt, från alla delar af riket framburits öfver förhöjda och olagliga prestationer vid roterings utgörande, och Utskotten hafva dervid inhemtat, att dessa klagomål, till större delen, leda sin upprinnelse från de af soldaten, vid kontraktets upprättande med roten, föreslagna och vidhållna öfverdrifna anspråk, understödda af befälet, som derigenom synes obehörigen i kontraherandet sig inblandat." Men, mine Herrar! detta är skrifvet och föreslaget af Sammansatta Stats- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet; och det var på grund af *dess* hemställan, ej på Konstitutions-Utskottet, som skrifvelsen blef af Riksdagen beslutad. Den i anledning af Konstitutions-Utskottets då afgifna déchargebetänkande af Riksdagen beslutade skrifvelsen (N:o 403) innehåller, med uteslutande af reciten, följande: — "Så få Rikets Ständer härmed i underdånighet tillkännagifva, att, med stöd af 76 § Riksdags-ordningen, Stats-Rådets ledamöters och föredragandens ansvarighet, i öfrigt, för sina rådslag och utöfningen af sina embeten intill den dag, då innevarande riksmöte tagit sin början, har, så vidt densamma kunnat pröfvas med ledning af statsrådsprotokollen för nämnde tid, fullkomligen upphört, under hvilken frikallelse jemväl äro inbegripne Eders Kongl. Maj:t rådgifvare i kommandomål för armén och flottan". Man ser således, att skrifvelsen tillkommit icke på grund af Konstitutions-Utskottets Betänkande, utan på grund af Sammansatta Stats- och Ekonomi-Utskottets.

Jag skulle visserligen kunna hafva något att tillägga om den besynnerliga omständigheten, att af Utskottets 20 ledamöter icke färre än 13 reserverat sig mot betänkanDET, men då jag fruktar mig redan hafva länge nog upptagit Kammarens tid, så vill jag nu afsluta mitt anförande, under yrkande att förevarande betänkande måtte af Kammaren lemnas utan afseende.

Herr Carlén: Derest Konstitutions-Utskottet hade så fattat den för Riksdagen nu anmälda regeringsåtgärden, att derigenom på något sätt brutits emot grundlag eller allmän lag, och således ansett 106 § Regeringsformen böra tillämpas mot de Konungens rådgifvare, som tillstyrkt denna regeringshandling, så skulle visst en diskussion derom vara ganska intressant, om nemligen en sådan kunde här ega rum, hvilket dock icke är fallet, då Konstitutions-Utskottet i sådan händelse besitter en suverän makt. Men då Utskottet nu på grund af 107 § i Regeringsformen funnit sig böra hos Riksdagen anmäla Konungens rådgifvares åtgärd i afseende på ifrågavarande regeringsärende, utgör sjelfva obetydligheten, för att icke

säga småaktigheten af anmärkningen, då man betraktar åtgärden endast från synpunkten af "Rikets sannskyldiga nytta", för mig ett tillräckligt skäl att icke ens vilja ifrågasätta, att Utskottets ledamöter sjelfve på allvar tänkt sig, att den i och för sig bör medföra de i 107 § afsedda följder; ty om jag skulle ifrågasätta detta, då skulle jag och nödgas ifrågasätta, huruvida Utskottets ledamöter besitta den statsmannainsigt, som Kammarern har rätt att fordra af sina förtroendemän i Riksdagens första Utskott. När jag naturligtvis icke kan antaga detta, måste jag antaga, att Utskottets majoritet haft ett annat syfte med sin anmärkning, och då är det helt naturligt, att jag med afseende på innehållet af Utskottets betänkande kommit att tänka på den offentligen uttalade förmodan, att Utskottets ledamöter från denna Kammarer ansett sig såsom målsmän vara företrädesvis satta att i Utskottet bevaka rust- och rotheållarnes rätt och bästa. För egen del tror jag dock icke, att detta är händelsen, ja! jag vet att så icke är fallet, ty om det vore så, skulle detta utmärka brist på oväld hos Utskottets ledamöter, hvilket åter är omöjligt att förutsätta. Då alltså icke heller denna förklaring af Utskottets syfte med anmärkningen är antaglig, måste jag söka en annan, och då ligger den föreställningen nära till hands, att Utskottet velat med denna ringa anledning, i likhet med hvad som sker i andra länder med mera utveckladt parlamentariskt lif, söka framkalla ett misstroendevotum mot hela den nuvarande regeringen, i ändamål att derigenom aflägsna densamma från befattningen med rikets styrelse. Detta skulle hafva kunnat låta göra sig för några månader sedan, men icke nu; ej derföre att utskottsledamöterna sakna den stora grad af patriotism, som erfordras för att intaga de brydsamma platserna här midt emot, utan i följd af andra omständigheter. Jag betviflar visst icke, att de skulle kunna väl fylla dessa platser, ty i ett visst hänseende finnes till och med ett öfverflöd — och det är till stor del just detta öfverflöd, som gör att jag icke tror att sådant varit deras mening. Öfverflödet afser den plats, som torde vara den viktigaste, eller den som innehafves af chefen för Landt-försvars-departementet. Här sitter i mitt grannskap, till venster om mig, en man, som gjort krigsväsendet till sin specialitet och det med mycken framgång. Längst bort till höger på denna bänk har en annan man sin plats, ehuru han nu för tillfället beklagligtvis är af sjukdom hindrad att öfvervara våra förhandlingar, en man som begagnar hvarje tillfälle, då frågor som röra krigsväsendet förekomma, att med värma uttala sina åsikter, sina farhågor och sina förhoppningar; men mellan dessa Herrar, begge ledamöter af Konstitutions-Utskottet, fruktar jag att enigheten icke skulle blifva så synnerligen stor. Min ärade vän till venster har varit med om att inspirera det betänkande vid sista riksdag, som gick löst på ingenting mindre än att ombilda vårt försvar i enlighet med det preussiska systemet, hvarigenom vi skulle blifva väpnade ända till tänderna. Min ärade vän till höger deremot, som kanske i ungdomen och till någon del äfven i sin mannaålder understundom stött i krigsbasunen, spelar numera gerna på fredspipan och framlockar derur idylliskt ljufva toner. Jag förstär sannerligen icke, huruledes dessa Herrar skulle kunna samsjas, om de blefve tvungne att inträda i samma regering, hvilket kunde blifva deras skyldighet, derest de störta den nuvarande. Ty derom få vi väl vara ense, att

en regering måste vi ega, och att den, som jagar bort den som finnes, måste vara beredd att träda i stället; detta anses åtminstone i andra länder, der ett parlamentariskt styrelsesätt finnes, såsom en ovilkorlig skyldighet för det parti, som kastar den bestående regeringen ur sadeln.

Då jag likväl, såsom jag redan yttrat, icke tror, att Utskottets ledamöter med anmärkningen åsyftat en ministerförändring och således icke heller deruti kan finna en tillfredsställande förklaring af Utskottets handlingssätt, måste jag uppsöka en annan förklaringsgrund. Dervid ligger äfven den tanken nära till hands, att Utskottet blott velat, såsom man plägar uttrycka sig, pricka regeringen, utgjuta en liten harm öfver regeringens hållning i försvarsfrågan sistlidna år. Då man icke kan använda klubban för att nedgöra sina motståndare, kan det möjligen kännas smakligt att applicera ett nålstygn. Men ej heller detta vill jag antaga vara meningen, och jag grundar detta antagande på den psykologiska iakttagelsen, att personer med godt hjerta och högsinhet icke gerna onödigtvis såra en slagen motståndare. Jag har icke blott skyldighet att förutsätta, att någon brist på godt hjerta och högsinhet icke finnes, utan jag kan äfven på grund af personlig bekantskap med flere af dem intyga, att de äro i rikt mått utrustade med dessa egenskaper. Denna förklaringsgrund är således icke antaglig, så vida icke det vore så, att dessa Herrar, eller den fraktion som står bakom dem, skulle hafva funnit, att den seger, de vunno förra året, huru lysande den än var i numeriskt hänseende, icke varit en så fullständig moralisk seger, att ej något agg stannat kvar. Men äfven om detta varit händelsen, hvarom jag ej vill yttra mig, så föreställer jag mig, att samme Herrar icke gerna sjelfve erkänna, att segern icke varit i allo så fullständig, att icke de genom en prickning behöfde gifva luft åt sin förargelse.

Jag får bekänna, att, då jag i dag kom upp i Kammaren, min ringa uppfinningsförmåga icke räckte till att finna någon ny förklaringsgrund utöfver de nu nämnda, och att jag derföre trodde mig böra uttala ett ogillande af den af Utskottet gjorda anmärkningen, såsom för mig alldeles oförklarlig. Men sedermera har en tillfällighet gjort, att jag försökte intränga djupare i saken, och jag lyckades då finna ett syfte, som enligt min tanke ländert Utskottet till den största heder. Jag kom dervid att tänka derpå, att ledamöterna i Konstitutions-Utskottet, hvilka äro i tillfälle att se det politiska lifvet i stort, måste funnit, att 107 § i Regeringsformen redan länge varit antiqverad, att den är ett rostigt vapen, som icke vidare behöfves, om ej i chikanens tjänst, och att Utskottet velat visa detta, på det att det nu må blifva sista gången man kommer och hotar med detta vapen, som var blankt och användbart i början, men nu, såsom icke längre tidsenligt, måste läggas ned bland andra antiqviteter.

Ty det är ju klart, att Utskottets ledamöter icke kunnat hafva mer än en tanke derom, att vi i utvecklingen af våra parlamentariska former numera hunnit så långt, att vi ej längre behöfva använda 107 § Regeringsformen, att det för Riksdagen numera ej är af nöden att gå in till Kongl. Maj:t med en underdånig önskan, att Konungen ville ur Stats-Rådet och ifrån embetet skilja den eller den medlemmen af regeringen, då för nästan hvarje plenidag under den tid Riksdagen är samlad tillfälle är beredt för Riksdagen att genom sina beslut i sjelfva riksdagsfrågorna uttala en så-

dan önskan, hvilken Herrar Statsråd nog frivilligt lära påakta, derest besluten utmärka att de mistat representanternes förtroende. Då jag från denna synpunkt betraktar Utskottets nu framlagda betänkande, är jag till och med mycket tacksam därför. Min tacksamhet är dock icke fullt oblandad, ty det har velat synas mig, som om bland de tusentals regeringsärenden, som framlagts till granskning, Utskottet kunnat, genom att, så att säga, taga i högen, utvälja något annat ärende än just ett sådant, som blifvit beslutadt på föredragning af den man, som — jag säger detta med all vördnad för Stats-Rådets öfrige ledamöter — kanske främst af alla från både vän och fiende vunnit erkännande såsom den der med de mest rena uppsåt, den mest energiska viljekraft och det mest uppoffrande nit fyllt sitt kall, och fyllt det så, som måhända ingen krigsminister före honom under decennier gjort. Men det är möjligt, att Utskottet, för att gifva så mycket större effekt åt sitt syftsmål att visa olämpligheten af 107 § i Regeringsformen, valt just denne man till föremål för anmärkningen, och om detta varit händelsen, då är min tacksamhet ännu större.

Friherre Ericson: Med anledning af Konstitutions-Utskottets nu framlagda betänkande anhåller äfven jag att få yttra några ord. Jag kan för min del icke, såsom den nästföregående ärade talaren, förutsätta, att de ledamöter af Konstitutions-Utskottet, som tillhöra denna Kammare, blifvit der insatte endast för att bevaka rust- och rotehållarnes intressen utan att de, grundlagen likmätigt, betraktat sin uppgift vara den att granska de i Stats-Rådet förda protokoll och derutaf draga de slutsatser, som tränga sig på dem; men det är en vida skilnad emellan att å ena sidan hafva till sin speciela uppgift att bevaka rust- och rotehållarnes intressen och att å andra sidan anse dessa statens medlemmar helt och hållet rättslösa. Jag vill icke tro, att den ärade talaren hyser en sådan åsigt, men det förefaller mig underligt, att, då lag och rätt i vårt land gäller i fråga om alla andra öfverenskommelser och rättsförhållanden, man i afseende på rust- och rotehållarne anser en sådan konsideration icke vara af nöden.

Beträffande nu den af Utskottet anmärkta regeringshandlingens eller att Kongl. Maj:t den 9 November sistlidna år, på framställning af dåvarande Chefen för Landt försvars-departementet och efter tillstyrkan af Stats-Rådets öfrige närvarande ledamöter, förordnat, att icke någon rekryt vid indelta armén vid antagandet finge vara öfver 25 år gammal, äfvensom det i Herr Sven Nilssons reservation anmärkta regeringsbeslutet, så är det ej nog med att omfördälda nedsättning i afseende på rekryts ålder är i min tanke onödig — och jag har icke heller hört någon inom denna Kammare försöka att ådagalägga ett motsatt förhållande — utan den är äfven olaglig.

Rust- och rotehållarnes skyldigheter i afseende på rekryteringen äro bestämda i de så kallade knektekontrakten. I afseende på tjänstbarheten hos den som antages till rekryt innehålla dessa kontrakt icke vidare föreskrift, än att karlen skall vara "krigsduglig". Att påstå, att en karl, som uppnått en ålder af 25 år, endast af sådan anledning icke längre är krigsduglig, är väl långt gånget. Jag vill härmed icke bestrida, att den anmärkta åtgärden ur militärisk synpunkt, om *endast* denna sida af saken

finge tagas i betraktande, kan vara ändamålsenlig, ehuru den i praktiken har ganska ringa betydelse, då de rekryter som presenteras ytterst sällan äro öfver 25 år vid landtarmén; men man får ihågkomma, att indelningsverket har en annan sida som icke får lemnas utom räkningen, och det är att rust- och rothållares rätt icke trampas under fötterna genom att de med dem ingångna öfverenskommelser, utan deras medgifvande, öfverskridas, och detta ganska viktiga förhållande är just det kraftigaste bevis på indelningsverkets olämplighet som militärisk institution. — Hvad jag nu yttrat om olagligheten af ifrågavarande åtgärd gäller äfven om den generalorder af den 9 November 1871, som innehåller föreskrifter derom att ett visst belopp af den indelta soldatens löneförmåner årligen skall för soldatens räkning i sparbank insättas. Jag frågar härvid, mine Herrar! hvem skall betala detta belopp? Soldaten vid vår indelta armé eger icke några andra löneförmåner, än dem han erhåller af rust- och rothållarne. Det är således påtagligt, att hvarje onus, som på detta sätt lägges på soldaten, i sjelfva verket drabbar rust- och rothållaren. Såsom bekant är, eger dessutom befälet ingen rättighet att inblanda sig i de öfverenskommelser, rust- och rothållarne träffa med soldaten i fråga om hans lön, såvida deruti icke sker någon öfverträdelse af de i ortens knektekontrakt gjorda stipulationer.

Det torde äfven vara känt, att Kongl. Maj:t på Rikets Ständers begäran många gånger fästade befälets uppmärksamhet derpå, men med så liten framgång, att det vanligtvis blifvit vid regementena på visst sätt legaliseradt och nästan anbefaldt befälet att inblanda sig i rekryteringen, ej blott i afseende på karlens duglighet utan äfven i fråga om beskaffenheten af hans löneförmåner. Dock hade det ännu icke gått så långt, att Kongl. Maj:t ens velat låtsa kändedom om detta förhållande, förr än genom ifrågavarande kungörelse befälets olagliga ingrepp i rust- och rothållarnes fria åtgöranden blifvit sanktioneradt. Från denna synpunkt således äro de anmärkta regeringsbesluten båda två af särdeles anmärkningsvärd beskaffenhet, och jag kan icke underlåta att ogilla Utskottet derföre att det icke, såsom enligt min tanke bort ske, mot de Stats-Rådets ledamöter, som tillstyrkt dessa regeringsåtgärder, tillämpat 106 § Regeringsformen.

En annan reservant, Herr Per Nilsson i Espö, har fästade uppmärksamheten på ett annat förhållande, som förefaller särdeles mystiskt, nemligen att Utskottet icke fästade något afseende vid Kongl. Maj:ts åtgärd att under sistlidna år sammankalla en urtima Riksdag. Här om yttrar Herr Per Nilsson i sin reservation följande: "Derest Konstitutions-Utskottet beslutat en sådan anmärkning, hade detsamma jemväl blifvit i tillfälle att för Riksdagen öppet ådagalägga, huruvida ett statsrådsprotokoll verkligen finnes, som utvisar, att Konungen fattat sitt högst maktpåliggande beslut, efter att hafva inhemtat underrättelser och råd af sina lagliga rådgifvare i enlighet med 4, 8 och 9 §§ Regeringsformen, eller huruvida Konungens beslut endast i förbigående blifvit, såsom redan förut utom Stats-Rådet fattadt, i protokollet omnämndt i sammanhang med annat ärende." Herrarne finna, att derunder måtte ligga något, hvarom vi, som icke ega tillgång till statsrådsprotokollen, sakna kändedom. Det hade dock enligt min tanke varit af särdeles vikt, att Riksdagen fått del här af,

och de af mig citerade orden i Herr Per Nilssons reservation utgöra en bekräftelse på min föreställning derom, att i afseende på ifrågavarande regeringsåtgärd funnits en lucka i regeringsärendenas konstitutionella behandling. I likhet med reservanten är äfven jag af den mening, att Utskottet vid granskningen af statsrådsprotokollen gått alltför speciellt till väga, isynnerhet som det sistförflutna året varit utmärkt af särdeles ovanliga företeelser i vårt statslif. Utskottet har måhända icke varit dertill skyldigt, men enligt min tanke hade det varit särdeles lämpligt, att Utskottet med anledning af protokollsgranskningen för Riksdagen uttryckt sitt omdöme om riksstyrelsens handhafvande i allmänhet och särskildt om denna regeringsåtgärd, så afvikande från de vanliga förhållandena; hvarigenom Riksdagen kunnat erhålla en inblick i de orsaker, som föranledt och de verkningar som uppstått af detta regeringsbeslut, såvidt dessa ännu varit synbara. Ett sådant förfarande skulle kunnat äfven medföra den fördelen att häfva den föreställning man nu har, och för hvilken man finner ett stöd i reservationens innehåll, nemligen att Konungens prerogativ att sammankalla urtima Riksdag begagnats i oträngdt mål, och att beslutet derom icke fattats efter den allvarliga pröfning som ett regeringsärende af så obestriddig vikt kräft. Vidare hade Utskottet derigenom äfven varit i tillfälle att angifva de skäl, som föranledt Stats-Rådets ledamöter att tillstyrka urtima Riksdagens sammankallande, och de upplysningar, som af Konungens rådgifvare lemnats Konungen i afseende på den inom landet rådande opinionen i frågan och stämningen inom Riksdagen, hvilken bort vara rådgifvarne bekant. Allt detta hade Utskottet kunnat meddela ur det statsrådsprotokoll, som förts vid den öfverläggning, som väl måste föregått, innan en så viktig åtgärd beslutas. Härigenom skulle ock visat sig, huruvida ett sådant protokoll verkligen finnes, hvilket nu i följd af Herr Per Nilssons reservation synes tvifvelaktigt, och en framställning af Utskottet härom hade jemväl kunnat ådagalägga huruvida Stats-Rådets ledamöter anfört sådana giltiga skäl för sitt tillstyrkande af denna åtgärd, hvarigenom den föreställning kunnat vederläggas, som beslutet om urtima Riksdagens sammankallande af många skäl varit egnadt att uppväcka, nemligen att detta konungliga prerogativ begagnats såsom en partimanöver och under påtryckning af ett koteri, som funnit sin fåfänga sårad.

Den af Utskottet anmärkta regeringshandlingen är icke af den ringa vikt och betydelse, som man nu från vissa håll velat tillägga densamma, ty den utgör början till ett ingrepp i de rekryteringsskyldiges i knektekontrakten bestämda rättigheter, som kan leda till en ensidig tolkning från regeringens sida i afseende på de skyldigheter, som enligt samma kontrakt åligga rust- och rotehållarne, och hvarvid regeringen skulle kunna gå längre, än de, som ringakta ifrågavarande regeringshandlings betydelse, möjligen hafva föreställt sig, eller ens önska. -- Ty med samma rätt, som den nu gjorda nedsättningen i rekrytåldern skett, skulle ju densamma kunna nedsättas till 20 år, eller krigsstyrelsen meddela andra föreskrifter om villkoren för en persons antagande till rekryt, — studentexamen och kanske till och med officersexamen — ty är det ena tillåtet så kan lika väl det andra ske -- hvarigenom fordringarne på en rekryts egenskap af

krigsduglighet kunna ställas betydligt annorlunda, än som från början varit afsedt och knektekontrakten innehålla.

Hade Utskottet velat begagna den utväg, som enligt min tanke varit den rätta, eller att uttala sitt omdöme om regeringshandlingarne under förlutna året mera generellt, och meddelat Riksdagen hvad som varit vidare anmärkningsvärdt, skulle sannolikt deraf äfven blifvit en följd, att den regeringshandling, som Utskottet nu ansett sig böra företrädesvis anmärka, icke stått ensam utan blifvit en länk i den kedja af politiska misstag, som utmärkte regeringens åtgärder under sistlidna år, och hvilka slutligen nådde sin kulminationspunkt i det famösa tillkännagifvandet i statstidningen, att Konungen "oaktadt de allvarligaste bemödanden" icke lyckats bilda en ny ministèr. Derigenom hade Riksdagen äfven blifvit satt i tillfälle att bedöma, huruvida Konungens rådgifvare allt detta oakadt fortfarande åtnjöto ett sådant *Konungens* förtroende, att deras råd beaktas och deras upplysningar gälla i det värde att de ännu äro i stånd att fylla den vackra och grannlaga uppgift Konungens rådgifvare genom grundlagen fått sig tilldelad, att vara ett stöd för tronen mot angrepp nedifrån och ett värn för folket mot maktmissbruk uppifrån. Skulle deremot visa sig att rådgifvarens ställning till Konungen äfven undergått förändring, så kunde man möjligen i detta förhållande finna nyckeln till orsaken, att dessa två författningar af den 9 November 1871, hvilka voro de sista, som blifvit af Herr Abelin i egenskap af chef för Landtförsvarsdepartementet kontrasignerade, någonsin kunnat framkomma.

Då emellertid något åläggande för Utskottet i detta fall icke lärer kunna af Riksdagen meddelas, vill jag för min del icke framställa något yrkande härom, utan blott beklaga att Utskottet icke uppfattat sin granskningsrätt så vidsträckt som jag anser det kunnat och bort göra.

I öfrigt och då jag i likhet med Herr Key anser, att det icke under nuvarande förhållanden vore lämpligt, att Riksdagen, i anledning af hvad Konstitutions-Utskottet nu anmält, afsäte en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, inskränker jag mig till att instämma i det yrkande, Herr Key framställt.

Herr Kolmodin: Sedan 106 och 107 §§ Regeringsformen blifvit från skilda synpunkter tolkade och granskade af föregående talare, finner jag ej skäl inlåta mig på något ytterligare försök i den vägen. Större krafter hafva ju redan fulländat det verket. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på en sak, som rör Konstitutions-Utskottets ställning enligt dessa båda paragrafer. Då Utskottet enligt 106 §, ombetrodt höga politiska åligganden och utrustadt med stor makt, står fullkomligt själfständigt och, på grund af denna sin ställning, eger att handla utan att inhemta Riksdagens mening, är det otänkbart, att grundlagsstiftarne, då de öfvergingo till 107 §, kunnat åsyfta, att Utskottet med ens skulle beröfvas hela sin höga politiska ställning och nödgas anse sig såsom en simpel revision, den der blott har att anmäla förefallande saker -- stora och små -- för principalerna. Det synes mig sålunda otänkbart, att Utskottet icke, jemväl i utöfningen af sin verksamhet efter 107 §, skulle bibehålla sin hela politiska befogenhet och till följd deraf vara förbundet att skärskåda regeringens åtgärder ej blott i förhållande till deras nytta och gagn,

utan äfven att granska hvarje saks speciela vigt och betydelse, låtande det stora vara stort och det lilla litet. Utskottet får därför aldrig vederstå sin höga ställning genom att komma fram med småsaker. Detta allt synes mig tydligt framgå af sammanhanget mellan de båda paragraferna, och lägger man, mine Herrar, denna måttstock på Konstitutions-Utskottets betänkande, så måste jag, för min del antaga, att Utskottet här försökt ställa sig på en ringare ståndpunkt, än grundlagen åt detsamma anvisat. Det har helt anspråkslöst relaterat hvad det funnit anmärkningsvärdt, huru obetydligt detta än måtte vara. För min uppfattning förefaller det som ett fel att framhålla dylika saker i ett dechargebetänkande, och denna uppfattning delas af en utmärkt auktoritet i Sveriges konstitutionella rätt, Herr Professor Svedelius, hvilken, ändock han är mycket liberal i afseende på Konstitutions-Utskottets anmärkningsrätt och medgifver, att Utskottet vid tillämpning af 107 § kan hålla sig till enskilda regeringsåtgärder, utan att inlåta sig på systemet i dess helhet, likväl anser, att de åtgärder, Utskottet för Riksdagen anmäler, böra vara så betydande, att de verkliga förtjerna att för Riksdagen frambringas. "Icke bör Konstitutions-Utskottet *besvåra* Riksdagen med saker af ingen vigt", säger nämnde författare (om Stats-Rådets ansvarighet, sid. 371). För att således kunna bedöma, hvad som förtjenar att framkomma såsom anmärkning, måste man läsa 107 § till slut, och man skall då finna, att en sådan påföljd af Utskottets anmälan, hvarom der talas, bör kunna åtminstone tänkas såsom anmärkningens resultat. Hvarken Utskottet eller någon dess försvarare har ifrågasatt, att Riksdagen skulle hos Konungen anmäla en önskan derom, att han måtte ur Stats-Rådet skilja någon eller några af dess nuvarande ledamöter. Man vill bara gilla anmärkningen och sedan låta bli att skriva. Jag vill icke, i likhet med en föregående talare, inlåta mig på gissningar om anledningen till detta förfarande. Jag tager betänkandet, sådant det ligger framför mig, i förmodan att Utskottet handlat i fullkomligt god tro.

Då Utskottet ej ansett, att genom den anmärkta regeringsåtgärden rikets grundlagar eller allmän lag blifvit kränkta, och följaktligen ej beslutit sig för att tillämpa 106 §, så måste åtgärden betraktas helt och hållet ur synpunkten af rikets sannskyldiga nytta. Detta har Utskottet ock gjort, då det säger, att ett sådant resultat, som, efter Utskottets förmenande, måste följa af den anmärkta regeringshandlingen, svårligen "kan anses öfverensstämma med rikets sannskyldiga nytta". Hvilka följder kan då den klandrade författningen medföra? Den enklaste beräkning gifver vid handen, att den minskning i de beväringsskyldiges antal, hvilken genom den nya ordningen vållas, inskränker sig till 4 à 5 procent af det årliga rekrytantalet, ett belopp så ringa att det ej förtjenar att mycket talas om. Detta i all synnerhet, om man tager i betraktande, att tjenstetiderna numera måste blifva i någon mån förlängd och de årliga rekryteringarne till följd deraf färre. Det är således ett utredt faktum, att hvad i den klandrade författningen föreskrifves är just det, som hittills i verkligheten skett, på några få undantag när. Förhållandet måste alltså hädanefter blifva detsamma som förut, och har rikets sannskyldiga nytta icke under det förflutna varit åsidosatt, så lärer väl den nya författningen ej heller kunna framkalla några vådor.

Hvad beträffar den af några föregående talare anmärkta svagheten i

Utskottets motivering, så är den på sätt och vis erkänd af Utskottet sjelf, då detsamma, icke nöjdt med att hemta sina motiv från "rikets sannskyldiga nytta", äfven ordar om den, tvärtemot gällande kontrakt, ökade tunga för de rekryteringskyldige, hvilken den klandrade åtgärden skulle medföra. Men om regeringen ej haft befogenhet att utfärda ifrågavarande förordning, då hade lagen blifvit kränkt och 106 § bort tillämpas. Då Utskottet emellertid icke sett saken ur denna synpunkt, har Utskottet, när det i den förment ökade bördan för rust- och rothållare vill finna stöd för sin anmärkning, begagnat ett vapen, som lätt kan riktas mot dess eget förfaringssätt, såsom äfven den näst föregående talaren gjort, då han förklarade, att 106 § här bort användas. Jag vill ej inlåta mig på någon undersökning i detta afseende. Säkert är, att 107 § är fullt olämplig.

Vill man nu med anledning af min föregående bevisning säga, att den ifrågavarande förordningen är öfverflödig, så vill jag icke derom tvista; ty jag medgifver gerna, att det är öfverflödigt att skriva lagar och utfärda förordningar om saker, hvilka gå sin gilla gång allt sådant förutan. Ja, jag vill gå ännu längre och instämma med en reservant, som sagt att åtgärden blifvit vidtagen vid en olämplig tidpunkt och under högst ogynnsamma omständigheter. Att en man, som försökt åstadkomma storartade reformer och misslyckats i sina sträfvan, drager sig tillbaka, är helt naturligt. Redlig vilja, oförtrutet nit och oförskräckt mod under striden kräfva aktning äfven hos motståndare; men noga bör den bortgående, sedan han aflagt sina reformatoriska sjumilastöflar, akta sig att, om jag så får säga, i strumplåsten fortsätta reformarbetet. Anloppets kraft är då bruten, och han kan under sådana förhållanden endast åstadkomma retsamma småsaker. Dessa mina anmärkningar mot regeringsåtgärden kunna dock ej i minsta mån förändra min uppfattning af Konstitutions-Utskottets förfarande.

Naturligtvis är ett betänkande, sådant som det förevarande, beledsagadt af en hel kedja reservationer. Sådant ligger i sakens egen beskaffenhet; ty det är ej tänkbart, att tjugu personer skulle kunnat förena sig om ett så beskaffadt beslut som det föreliggande. De tio första reservanterne hysa, några obetydliga meningsskiftningar afräknade, samma åsigtter som jag. Herr Ehrenborgs framställning åter anser jag tillhöra det slag af reservationer, som äro att betrakta såsom utväxter, hvilka hafva sin rot i sedvänja och prejudikater, men icke i grundlagen. Jag vill derföre icke uppehålla mig vid densamma, i synnerhet som Herr Ehrenborg, om jag ej misstager mig, sört för att den af honom i reservationen berörda frågan vid ett annat mera lämpligt tillfälle kommer under öfverläggning.

Herr Per Nilssons reservation har af en föregående talare betecknats såsom "mystisk", och den talaren beklagade, att reservanten icke mera öppet yttrat sig om den af honom klandrade regeringsåtgärden, att sistlidet år sammankalla en urtima Riksdag. För min del tror jag, att Herr Per Nilsson rätt uppfattat sin ställning såsom reservant, då han ansett sig förhindrad att framlägga förhållanden, hvilka Utskottet lemnat oberörda. En reservant kan väl ej gerna hafva rätt att på egen hand framträda med upplysningar ur statsrådsprotokollen. Friherre Ericson beklagade vidare, att han icke kunde fatta hvad som låg bakom reserva-

tionen. Jag tilltror mig visst icke större fattningsgåfva än Friherren, men läser jag reservationen till slut, tror jag mig, utan användande af synnerligt stort skarpsinne, kunna till punkt och pricka gissa hela sammanhanget. Jag lemnar dock derhän, huruvida det kan vara fullt lojalt, att *på en sidoräg* komma fram med sådant, som man icke har rätt att *öppet* uttala. Jag älskar öppenhet; och det må ej förtäckas mig, om jag, med alla ledsamheter från den urtima riksdagen i friskt minne, ej vill begagna mig af den utaf Herr Per Nilsson anvisade lönnvägen.

Återstår nu Herr Sven Nilssons reservation. Jag lyssnar gerna till Herr Sven Nilsson och erkänner villigt hans auktoritet; men jag kan dock ej tillmäta hans reservation så stor betydelse, som en talare på calmarbänken nyss gjorde, då han ställde den i jemnbredd med sjelfva Konstitutions-Utskottets betänkande. Han förklarade nemligen, att den nu föreliggande frågan sönderföle i två delar, den ena rörande rekrytåldern och den andra rörande sparbanksböckerna. Med den sistnämnda tror jag ej, att Kammaren grundlagsenligt kan taga befattning. Skälen för denna min öfvertygelse äro nyss anförda. Samme ärade talare riktade i sammanhang härmed åtskilliga anmärkningar mot pressen. På dem får pressen sjelf svara. Men då han ställde sina fordringar på denna "sambällsmakt" så högt, att han förklarade sig hafva hyst förhoppning om, att pressen, sedan utskotts-majoriteten försummat att i betänkandet upptaga ämnet för Herr Sven Nilsons reservation, skulle godtgöra denna brist och sålunda träda i stället för sjelfva Konstitutions-Utskottet, så synes han mig hafva lemnat sin fantasi alltför fria tyglar. Sjelfva den klandrade förordningen innebure, efter hans förmenande ett *våld* mot soldaten, som ej finge obehindradt disponera öfver sin egendom. Är detta ett våld, så är det åtminstone temligen allmänt; det utöfvas mot alla embetsmän, som äro förbundne att insätta en viss del af sin lön i pensionsanstalter. Från den sidan sedt, kan jag således icke finna, att kungörelsen innebär någon våda. Samme talare förmenade äfven, att kungörelsen medföra en frestelse för soldaten, att genom "lösöreköp" afhända sig sin egendom och göra dess värde oätkomligt för kreditorerne medelst penningarnes insättning i sparbank. För att få fram den förmenta faran måste talaren låta ett "lösöreköp" gå förut. Hvad de s. k. "lösöreköpen" hafva att betyda, veta vi alla, och torde derföre kunna vara ense om, att faran inträder förr än penningarne hinna till sparbanken. Till sist anmärkte talaren, att hela föreskriften vore fullkomligt överkställbar. Jag vill härvid endast anmärka att, om detta är händelsen, så kan den ofta nämnda förordningen omöjligen sägas medföra den ringaste fara. Jag har den här till hands och vill med ett par ord visa, att den i sjelfva verket icke är så farlig. I § i mom. 1 föreskrifves, att för hvarje rekryt *skall* i legokontraktet bestämmas ett visst belopp, som rust- eller rotehållaren förbinder sig att årligen af soldatens löneförmåner innehålla och till kompanichefen öfverlemnna, nota bene! *om vederbörande rust- och rotehållare sådant medgifver*. Om åter rust- eller rotehållaren ej åtager sig denna förbindelse, *skall* det, enligt mom. 2, åligga soldaten att för ifrågavarande ändamål årligen till kompanichefen aflemnna det belopp, hvarom han med denne kunnat öfverenskomma. Om soldaten nu icke fullgör detta, hvad följer då för straff derpå? *Intet!* Enligt § 2 mom. 4 *skall* i sådant fall befälet innehålla det

bristande beloppet af de medel, som genom dess försorg böra honom tillhandakomma. Detta får dock ske *endast i den mån det utan men för soldatens tjänstgöring kan verkställas*. Då jag nu tror, att dessa soldatens inkomster — slitningsersättningen och portionsskillingen — icke äro så stora, att man under fälttjänst kan draga in något derpå; så föreställer jag mig, att effekten af denna förordning blir särdeles liten, derest ej mycket lydaktiga hjertan träda den till mötes. Den är till hela sin art mera ett *faderligt råd* än en ovillkorlig föreskrift. Här förekommer visserligen öfverallt det stränga "skall", men derbredvid stå städse paralyserande vilkor. Om denna förordning gäller derföre, enligt min uppfattning, detsamma, som kan anmärkas mot den om rekrytåldern. De höra båda till småsakernas stora klass.

Hvad till sist angår den riktiga historiska utredning, Herr Key framlagt, så begick han dervid det pedagogiska fel som kan utöfvas icke blott mot barn, utan äfven mot äldre personer, att han utskänkte sin, på vidsträckt författningskännedom stödda, lärdom i allt för stora portioner. Man var icke i stånd att tillgodogöra sig all den upplysning, han med frikostig hand framlade för sitt auditorium. Jag kan derföre ej inlåta mig på någon granskning af hans framställning i denna del.

Efter allt detta måste man emellertid bestämma sig rörande sjelfva hufvudsaken: om en skrivelse, med anledning af Konstitutions-Utskottets anmärkning, skall till Konungen aflätas eller icke. Af grundlagen vill det nemligen synas mig klart, att en skrivelse måste anses vara den påföljd, till hvilken Utskottet syftat med sin anmärkning. Jag huser för min del stora betänkligheter mot en sådan åtgärd. Först och främst är den som fungerat såsom föredragande vid det anmärkta regeringsärendet, den man hvars hufvud egentligen borde träffas af blixten, redan borta och kan således ej blifva föremål för något aflägsnande. Derjemte är sjelfva anmärkningsanledningen så obetydlig, att Hans Maj:t Konungen säkerligen skulle blifva högst öfverraskad, om han mottoge en skrivelse från Riksdagen med anhållan, att han på grund af en så färglös regeringshandling skulle afskeda åtta ledamöter i sitt Statsråd. Jag har jemväl grubblat öfver sättet, hvarpå denna skrivelse skulle komma Konungen tillhanda. En i dylika saker mycket bevandrad man har sagt mig, att densamma måste gå genom Civildepartementet. Jag vill då bekänna, att det skulle förefalla mig något motbjudande att anmoda den nuvarande Chefen för detta departement att till Konungen frambära en så beskaffad skrivelse. Jag vet ej heller med hvem Konungen skulle rådföra sig i detta grannliga ärende. Cheferne för Utrikes- och Krigs-departementen finnas visserligen att tillgå såsom ojäfviga personer; men frågan tyckes icke lämpa sig att behandlas hvarken på ministeriel väg eller såsom kommandomål.

På grund af allt detta håller jag före, att den ifrågasatta skrivelsen till Hans Maj:t Konungen icke bör aflätas, och yrkar att betänkan det "sans phrases" må läggas till handlingarne, på det att hela frågan må få, ju förr dess hellre, återgå till den förgätenhetens hvila, utur hvilken den aldrig bort blifva framdragen.

Herr Lyttkens: Klander har riktats mot Konstitutions-Utskottet, för det Utskottet icke, såsom 1868 års Konstitutions-Utskott, endast gjort

en anmälan utan att anföra den paragraf i grundlagen som på den ifrågavarande åtgärden kunde anses tillämplig. Men jag kan, för min del, icke finna annat, än att den form för framställande af anmärkning mot en regeringsåtgärd, Utskottet nu valt, är den enda grundlagsenliga, ty antingen 107 § omnämnes eller ej, så finnes ej någon annan, enligt hvilken anmälan till Riksdagen kan och får göras från Konstitutions-Utskottet, alltså torde klandret i detta hänseende förlora sin betydelse.

Hvad nu beträffar betydelsen af 106 och 107 §§ Regeringsformen, har jag den uppfattning af dessa grundlagsstadganden, att 106 § afser uppenbara öfverträdelser af rikets grundlag eller allmän lag, som af Statsrådets medlemmar kunna begås, och 107 § bristande oväld, nit och skicklighet uti Statsrådets förvaltning af sina embeten. Jag anser att Konstitutions-Utskottets ledamöter bilda en slags jury, som reviderar och granskar statsrådsprotokollen, och att de icke äro berättigade att undanhålla Riksdagen något, som de enligt sin öfvertygelse och efter samvetsgrann pröfning dervid finna anmärkningsvärdt, och denna deras skyldighet att ej undanhålla hvad de finna anmärkningsvärdt, framgår tydligen deraf att Utskottet allena har rätt att infordra statsrådsprotokollen och att, ifall någon af Riksdagens öfriga medlemmar vilja framställa anmärkning mot någon medlem af Konungens råd, sådan anmärkning ej af Riksdagen får upptagas och afgöras, förrän Konstitutions-Utskottet blifvit hört. Sedan Utskottet framlagt sina anmärkningar, tillhör det Riksdagen att pröfva, huruvida de äro så viktiga att de böra föranleda den åtgärd från Riksdagens sida, hvarom 107 § handlar, eller blott att betänkan- det med anmärkningar läggas till handlingarne. Då statsrådsprotokol- len förelägo till granskning i Utskottet, sökte jag göra klart för mig, i hvad mån den ifrågavarande regeringsåtgärden kunde anses förtjent af anmärkning. Hvarje förordning bör, enligt min uppfattning, vara behöflig, nyttig, grundlagsenlig och icke förnärma den enskildes rätt. Tillämpar jag nu denna uppfattning på Kongl. kungörelsen den 9 November 1871, hvarigenom förordnats att icke någon rekryt af indelta armén vid antagandet finge vara öfver 25 år gammal, så finner jag först och främst, att denna förordning icke varit af behovet påkallad, ty enligt uppgift från Landtförsvars-departementet uppgår rekryternas antal från den 1 Januari 1867 till sista generalmönstringen nemligen vid infanteriet till 1,771 man, deraf 109 äldre än 25 år eller 6,15 procent, och vid kaval- leriet 525 man rekryter, deraf 5 äldre än 25 år eller 0,95 procent, alltså sammanlagdt af 2,296 rekryter endast 114 man eller 4,96 procent öfver 25 år vid antagandet, men äfven denna procent är i ständigt nedgående, emedan man finner att de äldre mönsterrullorna uppgifva en vida betyd- ligare siffra för de öfver 25 åriga rekryterne, och vid en del regementen finnas numera inga rekryter öfver 25 år. Förordningen har således varit obehöflig, då rekryteringsålderns maximum redan i praxis i allmänhet blif- vit bestämd till under 25 år. Ser jag på den anmärkta åtgärdens nytta eller skada för landet, så finner jag väl, att den i fredliga tider, under lugna och normala förhållanden icke kan i militäriskt hän- seende inverka särdeles menligt, men, i händelse krig skulle inträffa, gestaltar sig saken annorlunda. I första ögonblicket måste man då rifva sönder förordningen, ty *då* kan det väl icke vara med rikets sanna nytta

öfverensstämmande att säga, det ingen får antagas att försvara sitt fosterland, som är öfver 25 år. Om stadgandet då skulle tillämpas, måste hela den extra roteringen uppsättas af beväringsskicket; och den tillökning indelta armén derigenom vunne blefve följaktligen endast illusorisk. Men det är dock icke dessa förhållanden, som förmått mig att med min röst bidraga till Utskottets hemställan. Man har sagt, att den anmärkta regeringsåtgärden är ringa och obetydlig. Ja, det kan väl så vara, om man endast ser på dess verkningar för ögonblicket, men betraktar man den ur principiel synpunkt, skall man finna den ganska vådlig, såsom kränkande enskilda personers rätt, och det är förnämligast af denna anledning jag ansett mig böra biträda Utskottets anmärkning. Rust- och rotehållarnes rätt har genom ifrågavarande förordning otvifvelaktigt blifvit för nära trädd; de äro dock samhällsmedlemmar, som äro berättigade till lag och skydd lika med andra. Genom knektekontrakten hafva de, mot skyldigheten att uppställa *duglig* karl, blifvit befriade från att sjelfva gå i ledet. Hvad som med *duglig* karl skall förstås, derom är icke något i lag och kontrakter stadgadt, ehuru Kongl. Maj:t en och annan gång uppställt godtyckliga bestämmelser i det afseendet. Före år 1770 ansågs hvarje rekryt duglig, blott han kunde gå i krig och användas till att fylla lederna. Genom Kongl. brefvet den 22 Februari 1770 stadgades *med Riksdagens medgifvande*, att ingen finge till rekryt antagas, som vore öfver 36 år. Som Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt meddelade detta påbud, kan det anses hafva lagenligt tillkommit och utgöra ett bestämmande af knektekontrakten i detta hänseende, som ej utan båda parternas medgifvande kan godtyckligt ändras. Men under förtjusningsfebern i början af Carl XIV Johans regering, gjordes utan andra partens hörande, ändring i de gällande bestämmelserna i afseende å rekrytåldern, i det år 1819 förordnades, att högsta rekrytåldern vid indelta kavalleriet skulle vara 30 år, hvilket fick passera utan anmärkning.

År 1838 förordnades detsamma i afseende å indelta infanteriet, likaledes utan andra partens hörande. Åtgärden föranledde då en anmärkning, men följden blef blott en protest mot det egenmäktiga stadgandet. Nu har åter ett dylikt olagligt ingrepp skett i de rekryteringsskyldiges rättigheter, och ett försök blifvit gjort att afhjelpa rust- och rotehållarens rätt att ställa rekryter som äro intill 30 år gamla, och att om han så vill, sjelf rida och marschera för rusthållet eller roten, äfven i det fall han är öfver 25 år, då ledighet vid roten yppar sig. Det förhållande, som genom den anmärkta åtgärden anbefalles, finnes väl redan i praxis till största delen och kan således vara af mindre betydelse, men föredraganden har genom den af honom föreslagna åtgärden kränkt en rättsprincip, och häruti ligger, enligt min tanke, det orätta och anmärkningsvärda. En talare på norrlandsbänken har frågat hvad Utskottet vill med sin anmärkning, då föredraganden för den klandrade regeringsåtgärden redan aflägsnat sig ur Konungens råd. Jag vill härpå endast svara att, om hvarje olaglig regeringshadling skulle legaliseras derigenom att föredraganden afginge från sitt embete genast efter en sådan förordnings utfärdande, då vore vi inne på en farlig afväg i vårt konstitutionella lif.

Jag

Jag vill icke yrka på att Riksdagen skall till Kongl. Maj:t aflåta någon skrivelse, men jag har med min röst bidragit till Utskottets hemställan, på det att icke 1872 års Riksdag måtte låta oanmärkt passera ett sådant ingripande i de enskildes rätt, som skett genom den ifrågavarande regeringsåtgärden och, på det den icke framdeles må kunna återopas som ett prejudikat, vill jag att en protest nedlägges mot ett vidare fortgående på samma bana.

Herr Grefve Posse: Herr Talman! Mine Herrar! Den ärade ledamot af Konungens Råd, som först hade ordet, ber jag att få hembära mitt erkännande ej blott för hans frimodiga uttalande, utan äfven därför, att han erinrade Kammaren om ett yttrande, hvilket han i egenskap af representant i denna Kammare afgaf vid 1868 års riksdag, när déchargebetänkandet då behandlades, eller att det vore ungefärligen detsamma som att köra fram med kanoner och sedermera icke vilja affyra endast en pistol. Jag tackar honom särskildt för detta hans omdöme, emedan detsamma synes mig egnadt att lugna de mest öfverdrifna farhågor, och jag tror att detsamma isynnerhet är väl afpassadt för att, om ej afböja, så måhända rent af tillintetgöra Herr Carléns så ofta återkommande funderingar om placemanget "å bänken midt emot".

Uti sjelfva frågan vill jag icke ingå i någon grundlagsgranskning. Jag föreställer mig, att Kammaren deraf redan fått tillräckligt och jag förmodar att hvad som brister väl kommer att blifva fylldt af andra talare. För min del åtnöjer jag mig med att taga Konstitutions-Utskottets betänkande sådant det är, och jag anser mig, i egenskap af representant, vara fullt berättigad att fritt yttra mig rörande så väl Utskottets hemställan som de reservationer, hvilka finnas memorialet bifogade.

De båda regeringshandlingar, som omförmälas dels i sjelfva memorialet och dels i Herr Sven Nilssons reservation, har man här framställt såsom rena obetydligheter och ej värda det besvär, som de förorsaka Kammaren. Man har använt än den ena måttstocken än den andra för att visa, att de äro dylika obetydligheter. Men, mine Herrar, det må väl icke vara möjligt, att *någon* måttstock kan lemna oss det resultat, att, *om* en regeringshandling *icke* är sådan, att den befinner sig i öfverensstämmelse med lag och rätt, den kan vara en obetydlighet, äfven om kränkningen vore aldrig så ringa.

För min del finner jag dessa regeringshandlingar redan i och för sig af den betydenhet, att de väl förtjenat samt med fullt skäl äfven blifvit af Utskottet bragta till representationens kännedom, och jag kan således visst icke deltaga i det klander mot Konstitutions-Utskottet, som i detta afseende blifvit framställt.

Genom den *ena* regeringshandlingen har — det torde vi få medgifva — ett betänkligt ingrepp skett i de kontraktsenliga rättigheter, som bestå mellan Kongl. Maj:t och kronan å ena och rust- och rotehållare å den andra sidan.

Genom den *andra* hafva på administrativ väg utgått bestämmelser, hvilka dels beröfva svensk medborgare honom tillförsäkrad rätt att oför-

hindradt vårda hvad han sjelf förvärfvat och dels upphäfvat eller förändrat stadganden i allmän lag.

Genom *båda* dessa regeringsåtgärder ser det ut, som vore af regeringen tillämnadt ett försök att egenmäktigt ingripa på ett område, der båda statsmakternas medverkan erfordras. Och tillser jag vidare, *hvarföre* detta skett, ser det verkliga ut, som om det varit för att utvidga och befästa en institution, om hvilken väl med fog kan sägas, att meningarne åtminstone äro delade. Jag menar indelningsverket.

Om dessa regeringsåtgärder redan i och för sig äro anmärkningsvärda, blifva de det ännu mera, då de sammanställas med tilldragelserna under den lagtima och den urtima riksdagen sistlidna år och de, jag må väl säga, beklagliga förvecklingar, som derefter inträffade.

Vill man nu betrakta dessa regeringsåtgärder *uteslutande* eller -- om jag så får uttrycka mig -- ensidigt från denna synpunkt, kunna de lätt uppfattas såsom ett återupptagande af striden om indelningsverket. Och vore en sådan uppfattning berättigad, vore det tänkbart, att regeringen genom dessa åtgärder verkligen *afsett* att trotsa ett motstånd, som den icke förmått krossa och som den tvekat att *afslägsna*, då, mine Herrar, då, om någonsin, skulle rikets väl kräfvat, att representationen tillämpade 107 § Regeringsformen i hela dess stränghet. Då vore det skäl, men endast då, att, såsom den förste talaren yttrade -- "slå till".

Men lyckligtvis kan vid detta tillfälle finnas utväg till ett mildare bedömande, grundadt på andra och mera tillfredsställande företeelser än dem jag nyss berört.

Jag ber att i sådant hänseende få erinra Kammaren först och främst derom, att den statsrådsledamot, på hvars föredragning dessa ärenden blifvit afgjorda, lemnat sitt rådgifvarekall, och den omständigheten, att han derifrån afgick så kort efter utfärdandet af den Kongl. kungörelsen, som är daterad den 9 November sistlidet år, den omständigheten kan, för att begagna ett känt uttryck, möjligen vara en händelse, men den ser ut som en tanke.

Måhända får denna min uppfattning ej tolkas alltför vidsträckt. Men åtminstone må det väl vara medgifvet att deråt lemna en sådan utsträckning, att man, till följd af denna händelse eller tanke -- hvilket det nu må vara -- kan anses ega grundad anledning till den förhoppningen, att solidariteten mellan öfrige statsrådsledamöter och *indelningsverket till det yttersta* är, om ej upplöst, åtminstone något rubbad till sina grundvalar.

Vidare tillåter jag mig erinra, att Kongl. Maj:ts vid denna riksdag aflättna nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof, så vidt den afser fjerde hufvudtiteln, antyder åtminstone möjligheten af en organisation på andra grunder än dem, som varit under pröfning och blifvit af representationen förkastade.

Slutligen har den aktade man, som öfvertagit ledningen af krigsärendena, med värma i denna Kammare uttalat sig för upphäfvande af friköp och lega inom allmänna beväringen -- ett uttalande, hvaraf väl får dragas den slutsats, att han för sin del afser, att af den allmänna värnepligten göra en sanning och att allvarligt tillämpa den, så att den blir något annat än en pappersaffär.

Af allt detta sednare, jag haft äran anföra, synas framgå sådana förhållanden, att de anmärkta regeringsåtgärderna icke böra uppfattas såsom ett fortgående i en riktning, hvilken af representationen redan blifvit ogillad och beträffande hvilken landets mening blir allt mera klar. Ty jag ber få uttrycka den åsigt, att den allmänna meningen i landet i fråga om sättet för arméns organisation blifvit väsendtligen förändrad sedan urtima riksdagen i fjol upplöstes. Vi erinra oss, med hvilket hän våra motiv då bedömdes, och huru många funnos, som ej rätt uppfattade den verkliga ställningen. Men den tid, som sedan dess förflutit, har lemnat tillfälle till besinning, och uppfattningen hos landets befolkning står tvifvelsutan mera på vår sida nu än då.

Af hvad jag sålunda tagit mig friheten nämna torde följa, att enligt min föreställning, förhållandena icke äro sådana, att Kamrnaren kan uppfatta Konstitutions-Utskottets anmälan på det sättet, att densamma bör föranleda till beslutande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t. Och jag tror mig, för min del, kunna uttala äfven det förmenandet, att, fastän jag gillar Konstitutions-Utskottets åtgärd att framställa anmärkningen och är Utskottet tacksam, att det så gjort, memorialet dock torde böra läggas till handlingarne med det godkännande Herr Key föreslagit.

Nästan mera anmärkningsvärd än den i Utskottets memorial omnämnda regeringshandlingen synes mig vara det förhållande, som blifvit anmaldt af Herr Per Nilsson i hans reservation. Af densamma inhämtas, att beslutet om inkallandet af en urtima riksdag möjligen kan vara fattadt i förbigående och utan att Kongl. Maj:t rådgjort med sina rådgifvare. Är detta möjligt, mine Herrar? Böra vi verkligen tro eller ana, att vårt statsskick är sådant, att en så vigtig regeringshandling, som frågan om ett urtima riksmöte, kan i förbigående afgöras? Jag vågar ej påstå, att det så är. Men *det* vågar jag påstå, att, om ett dylikt antagande vore en sanning, då ega vi icke något konstitutionellt statsskick i Sverige. Ty då skulle Kongl. Maj:t i vårt land vara oförhindrad att i hvilken fråga som helst, utom dem, som särskildt finnas i grundlagen omförmälda, kunna utan sina rådgifvares hörande fatta beslut. Detta är väl icke grundlagens mening, och jag vågar tro, att något dylikt icke heller händer. Emellertid vore det måhända icke mera än man kunde hoppas, att någon af Konstitutions-Utskottets ledamöter fäste uppmärksamhet vid ett förhållande, på hwars närmare utredning landet säkerligen lägger större vikt än på det öfriga innehållet af detta memorial.

Friherre Gripenstedt: Herr Talman, mine Herrar! Den fråga — och med anledning af en värd talares yttrande här midt öfver må jag tillägga den enda fråga — som gifvit regeringen anledning till det beslut, hvilket i sin ordning af Konstitutions-Utskottet gjorts till föremål för anmärkning och anmälan enligt 107 § Regeringsformen, är, såsom vi alla veta, att rekrytåldern blifvit nedsatt till 25 år.

Det synes mig verkligen — jag må bekänna det — som skulle ett särskildt missöde hafva hvilat öfver behandlingen af denna fråga allt igenom. Ty om jag först tager i betraktande dess behandling inom regeringen, måste jag tillstå, att jag icke kan finna densamma hafva varit så synnerligt lycklig. Jag måste nemligen först fråga mig, om det verkligen

förefanns ett tillräckligt stort behof att nu vidtaga någon förändring i förevarande afseende. Med hänsyn till en praxis, som på sednare tider utbildat sig derhän, att i sjelfva verket rekryter icke gerna antagits vid en ålder, öfverstigande 25 år, och då de få undantag, som dervid egt rum, väl torde haft så giltiga skäl, att man icke kan anse någon skada derigenom hafva uppkommit, tror jag för min del det svårigen kunna påstås att något tvingande skäl till utfärdande af det ifrågavarande stadgandet förefunnits, då syftemålet dermed ju i allmänhet frivilligt uppnåddes.

Frågar jag mig vidare, om någon effekt af denna förordning, åtminstone nu genast, kan påräknas, måste jag likaledes nekande besvara frågan. Ty hvar och en lärer väl nödgas erkänna, att den påföljd, som deraf må kunna förväntas för arméns större duglighet, genom förminskning i manskapets ålder, blott småningon uppstår, och att äfven med afseende på framtiden af denna föreskrift väl ej kan påräknas något väsendtligare inflytande.

Under sådana omständigheter, d. v. s. då jag icke kan finna att åtgärden var af något egentligt behof påkallad, eller medförde någon väsendtlig fördel, åtminstone i den närmaste tiden, så har jag också svårt att för mig nöjaktigt förklara det tredje spörsmål, jag uppställt för mig sjelf, eller hvarföre Krigsministern, just i sjelfva afskedsstunden, upptog denna fråga och sålunda föranledde det regeringsbeslut, som utgör föremålet för Konstitutions-Utskottets anmälan. Jag kan, som sagdt, icke finna något för mig fullt nöjaktigt svar på denna fråga och kan således ej heller neka, att, med min uppfattning af sakens ringa betydelse och nödvändighet, det ser ut, som hade med beslutet suarare varit afsedt en politisk demonstration än någon egentligen på sak gående verkan — ett förhållande som jag måste beklaga, ty jag skulle för min del omöjligen kunna gilla en dylik demonstration, eller minst i ett fall och vid ett tillfälle som detta. Och i alla händelser — äfven om denna åtgärd medförde större nytta än hvad jag tror den kommer att göra; äfven om den haft sin grund i ett långt mera tvingande behof, än som synes mig vara för handen — torde väl svårigen kunna förnekas, att det varit lämpligt att afvakta ett lägligare tillfälle för dess vidtagande än det ögonblick, då, såsom vi alla veta, mellan statsmakterna olyckligtvis hade uppkommit ett spändt förhållande, som det borde vara äfven för regeringen angeläget att så vidt möjligt söka bringa i glömska, men icke på något sätt, så vidt det kunde undvikas, åter upplifva.

På grund af dessa skäl har jag tagit mig friheten att redan vid början af mitt anförande tillkännagifva, att jemväl såsom *regeringshandling* denna åtgärd icke, efter min uppfattning, kan räknas bland de mest lyckosamma.

Men om man nu öfvergår till granskning af frågans behandling i Konstitutions-Utskottet synes mig denna varit derstädes ännu mindre lycklig än den, efter hvad jag sökt visa, varit inom regeringen. Ty att vid detta tillfälle vilja göra denna sak, som — vi torde böra vara ense derom — icke är af någon större praktisk betydelse, till någonting stort och *vigtigt* i stället för att låta den vara, hvad den *är*: en *oviktig* sak, kan väl icke hafva varit hvarken klokt eller gagneligt. Jag tror tvärtom, att Utskottet

bort lemna denna sak i dess, efter min tanke, obetydliga värde och ej onödigtvis vidröra densamma för att sålunda väcka ånyo till lif politiska känslor af mer eller mindre bitter beskaffenhet. Om Konstitutions-Utskottet fann för godt att deråt egna någon ledig stund och göra den till föremål för öfverläggning, då tiden så medgaf, är derom ingenting att säga. Dess skyldighet är att granska de åtgärder — hvilka af regeringen vidtagits, men man har rätt att dervid af sina förtroendemän fordra god politisk urskiljning, och derom tyckes mig ej vittna, att under åberopande af 107 § äfven framdraga denna i sig sjelf obetydliga fråga och sålunda vilja göra densamma till ett så allvarsamt vapen, som i de båda paragraferna 106 och 107 af vår Regeringsform erbjudes åt representationen, hvilket förfarande, efter mitt förmenande, måste anses hafva varit allt annat än rättvist och välbetänkt. Konflikter mellan statsmakterna, mine Herrar, måtte väl icke kunna i och för sig betraktas såsom något lyckligt, hvilket obetänksamt bör frammanas, utan fasthållne, så vidt ske kan utan åsidosättande af ännu högre och viktigare grundsatser, med omsorg undvikas.

En medlem af Kongl. Maj:ts regering yttrade vid ett föregående tillfälle med mycket skäl, att sådana konflikter icke böra "*i oträngdt mål*" framkallas, och den ledamot af Kammarern, hvilken med stor skicklighet förfäktade den fråga, som då utgjorde föremål för öfverläggning, var med anledning af berörda ganska riktiga anmärkning också synnerligen angelägen om att visa, att den pröfning rörande de begge statsmakternas konstitutionela befogenhet, hvilken då förekom, ej var väckt "*i oträngdt mål*" utan blef en nödvändighet för Utskottet, som behandlade det då förevarande ämnet, emedan Utskottet dervid måste göra sig reda för den nyssnämnda, viktiga, konstitutionela grundsatsen. Den värde talaren med all sin utmärkta skicklighet kom dock ej längre genom sin utförliga bevisning, än att, då frågan en gång *var* väckt, det icke var i oträngdt mål utan en nödvändighet att bringa densamma till den punkt, der den måste lösas och blifva klar, så att man kunde bilda sig ett beständt omdöme om dess konstitutionela beskaffenhet. Men han har *icke* lyckats ådagalägga, att *sjelfva väckandet* eller rättare sagt *upptagandet* af den i sig sjelf underordnade sakfrågan (rörande mantalspenningarne) och derigenom äfven den så oändligt mycket viktigare kompetensfrågan ej kan anses hafva skett i oträngdt mål. Det återstår således att bevisa, att icke sagda fråga om en ringa inkomst var af alltför liten vikt, för att man ej — statsmannamässigt betraktadt — med fullt skäl bort undvika en sådan konflikt mellan statsmakterna, som, efter mitt förmenande, sålunda verkligen skedde i oträngdt mål. Och äfven så är, efter hvad mig synes, nu förhållandet. Man har här talat om grofva kanoner m. m. d. Men om meningen är att nu i denna fråga på allvar göra tillämpning af den konstitutionela ansvarigheten, så tyckes mig detta icke vara något väl valdt tillfälle härtill, utan borde man i sådant afseende erinra sig skalens ord: "Det är för stora fall, som blixten måste sparas."

Har man åter endast velat åstadkomma ett litet oskyldigt parlamentariskt fyrverkeri, så tror jag likväl, att man bör akta sig, att icke alltsammans stannar vid någonting liknande det som stundom plägar förekomma, då gossar roa sig med att tända eld på en liten hög af fuktadt

krut, som fräser och gnistrar några ögonblick men sedan slocknar, utan att efterlemna annat än litet rök, som snart försvinner. Att neddraga denna frågas behandling till likhet med en så beskaffad tillställning, torde väl ej vara skäl, och jag tror således, att det vore bäst, om vi nu helt tyst och stilla lade memorialet till handlingarne.

Herr Ehrenborg: Det är blott *en* sida af föreliggande ämne, hvilken jag för min del vill vidröra, nemligen den om Konstitutions-Utskottets rätta befogenhet; och i likhet med den ärade representanten från Gotland, hvilken förut yttrat sig, vill jag göra det med all öppenhet.

Om jag icke misstager mig, så skulle just den dag, på hvilken Konstitutions-Utskottets déchargebetänkande behandlas, vara af en icke blott allvarlig utan under vanliga förhållanden jemväl en glad betydelse för vårt svenska konstitutionela samhällsskick. Det är nemligen företrädesvis då, som skiljaktiga uppfattningar hos de båda statsmakterna skulle utjemnas och derigenom förtroendet dem emellan stärkas. Särskildt hade jag föreställt mig, att den anmälan om verkställd granskning, hvilken blifvit af innevarande Riksdags Konstitutions-Utskott genom nu föreliggande utlåtande afgifven, skulle, om den rättvist bedömes, erkännas såvidt möjligt vara för båda sidorna tillfredsställande. Här förekommer visserligen en anmärkning, men just denna omständighet synes mig med skäl kunna tagas så att granskningen icke skett blott och bart pro forma, utan att allt, som icke är anmärkt, också verkligen blifvit af Utskottet för dess del godkänt; och dertill kommer, hvad äfven af memorialet tydligen framgår, nemligen att de menliga följderna af den anmärkta åtgärden, ehuru obestridliga, dock måste erkännas vara till sina dimensioner så pass begränsade, att man till och med kan taga sjelfva anmärkningen såsom blott en skugga. egnad att höja den ljusa tafan af ett i öfrigt anmärkningsfritt déchargebetänkande. Jag ställer mig härvid på utskottsmajoritetens ståndpunkt; ty för egen del har jag beklagligen, såsom af en memorialet vidfogad reservation synes, funnit mig nödsakad att fästa mig vid en inom Utskottet seduare pröfvad, efter min tanke långt viktigare sak, nemligen den rådgifvareåtgärd hvarigenom tillstyrkts fastställelse af Stockholms stadsfullmäktiges bekanta beslut om räntegaranti åt ett jernvägsbolag. Det var mig ock oväntadt -- jag säger detta såsom svar på en ärad norrlandsrepresentants nyss till mig framställda spörsmål -- att den af Utskottet nu framlagda anmärkningen skulle komma ensam till Riksdagen, under det den viktigare föll hos Utskottet igenom; en utgång hvars förutseende dock icke hade behöft hindra mig att biträda den mindre viktiga, efter den uppfattning jag har af Konstitutions-Utskottets åliggande, och för hvilken jag i detta mitt anförande kommer att redogöra.

Då jag således, med fränseende af det ämne som innehålles i min reservation och utgående från sjelfva memorialet, sådant det med dess enda anmärkning här föreligger, haft skäl antaga att detsamma skulle vara tillfredsställande, så har jag icke funnit rättvisa vederfaras Utskottet, då här i dag dels från statsrådsbänken yttrats ord om "bitterhet", dels sedan från åtskilliga andra talare riktats mot Utskott ett ganska skarpt klander. Är det nu verkligen så, att här funnits någon åska i luften inom denna Kammare -- nåväl, då är det visserligen godt att den får urladda sig; men

jag vill åtminstone i min mån söka bidraga till att leda dess strålar så, att de blifva oskadliga och icke träffa de hufvud som deraf icke äro förtjenta.

Hvad är det, mine Herrar, som framkallar denna strid? Är det måhända olika åsikter om den större eller mindre nytta eller skada för arméns krigsduglighet, som nedsättandet af rekrytåldern kan medföra? Jag tror icke orsaken är att söka deri, utan hufvudsakligen i den gamla och så mycket debatterade olika uppfattningen af denna 107:de paragrafs rätta betydelse och tillämpning. Man är visserligen ense derom, att, så länge paragrafen står kvar i Regeringsformen — om ock numera föråldrad, såsom en ärad stockholmsrepresentant måhända riktigt kallade den — måste den hafva någon betydelse och tillämpas; men i fråga om *hvad* den betyder och *huru* den bör tillämpas, dela sig åsikterna i två diametralt motsatta sidor.

Den *ena* sidan, våra vedersakare, till hvilka utskottsledamöterna från Första Kammaren, såsom af Herrar Faxes, Bergstedts och Odelbergs reservationer tydligen framgår, nu slutit sig, säger att då 107 § talar om *allmänna* mått och steg, så betyder detta, euligt hvad ock af några talare i dag yttrats, ett sammanhang af flera särskilda rådslag. Det blir, säger man, Konstitutions-Utskottets pligt, icke att blott bedöma eller framlägga omtalade fakta, utan företrädesvis att skaffa sig en allmän överblick af hela regeringssystemet, att göra sig ett omdöme öfver regeringens karakter, öfver rådslagen betraktade såsom ett *helt*, öfver det sätt hvarmed förtroendeembetet i *allmänhet* utöfvats. Denna åsigt, ehuru den sällan eller aldrig förmått göra sig gällande, har dock under alla tider haft sina anhängare och framstått uti flera reservationer inom Konstitutions-Utskottet. Jag tillåter mig deribland exempelvis anföra en bland de mest betecknande, nemligen den af Friherre Kantzow vid 1841 års dechargebetänkande fogade, deri det bland annat heter, att "utlåtandet bör grunda sig på en högre politisk överblick af de förhållanden, som bildat det regeringssystem, hvars resultat Konstitutions-Utskottet haft att bedöma och hvars *allmänna* karakter det jemväl tillhört Utskottet att inför nationen åskådliggöra." Endast om en sådan överblick gifvit vid handen det beklagliga förhållandet, att det blifvit likasom satt i system att försumma aktgifvandet på rikets sannskyldiga nytta eller att ådagalägga brist på oväld, nit, skicklighet och drift, då har Utskottet att framlägga en anmälan derom; och uti *hvarje* anmälan enligt 107 §, ehuru den icke beledsagas eller ens *får* beledsagas af något tillstyrkande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t om rådgifvares entledigande, måste man dock anse en sådan skrifvelse vara åsyftad. Denna åsigt har i dag framstått uti många talares yttranden. Jag hörde den redan från statsrådsbänken, när Herr Civilministern talade om anmärkningar, af hvilka en skrifvelse om entledigande kunde "resultera." Jag hörde den vidare från norrköpingsbänken, der en ärad representant talade om den "åsyftade påföljden"; från norrlandsbänken, der ungefär samma yttrande fälldes; från stockholmsbänken, der det talades om syftet att framkalla ett misstroendevotum, och att "jaga bort en regering"; vidare från gotlandsbänken, der det åter talades om "påföljden" och derifrån man uppmanades att läsa paragrafen till slut. Och slutligen faun jag samma åsigt äfven hos den nästföregående

högt ärade talaren, som ordade om en "politisk demonstration". Af allt detta framgår således, att endast under de mest sorgliga förhållanden en anmärkning kan vara befogad, och då måste den afse rådgifvaresystemet i dess helhet eller åtminstone endast stora och genomgripande frågor. Det är klart att man efter detta åskådningssätt måste under vanliga förhållanden söka på förhand förqväfva hvarje anmärkningsanledning och i synnerhet ogilla dem som äro af ringare vikt. Det är då icke heller underligt, om man åt den motsatta sidans åsichter och handlingar gifver sådana vedernamn, som en representant på stockholmsbänken i dag framkastat, nemligen "småaktighet" och "prickningslusta", att icke säga kitslighet. En anmälan enligt § 107 anses såsom någonting förskräckligt, någonting som vållar uppståndelse, ja, de anmärkande räknas rent af såsom fäderneslandets skadedjur, som vilja förbittra eller omöjliggöra en aktad regerings fortsatta arbete. Det är slutligen ock klart att vårt månadslånga granskningsarbete i Utskottet endast blir ett betydelselöst vinternöje, hvarunder vi på "lediga stunder", såsom den siste talaren uttryckte sig, tillfredsställa vår nyfikenhet och hålla mer eller mindre lärorika talöfningar. Sälunda ställer sig saken efter den ena sidans åsigt och uppfattning.

Den andra, till hvilken jag — det behöfver väl knappast sägas — sluter mig, förstår 107 § så, att Konstitutions-Utskottets pligt, enligt densamma, är att pröfva hvarje särskild sak, hvarje särskildt faktum, samt att anmäla det, af vare sig mer eller mindre genomgripande vikt, hvilket finnes vara af beskaffenhet att böra hänföras under någon af de i paragrafen angifna kategorier. Från denna synpunkt bör den ärade representanten från Norrland icke hafva svårt att erkänna äfven den *nu* föreliggande anmärkningen såsom af Utskottet fullt "allvarligt menad." Vi gifva åt orden "*allmänna* mått och steg" icke den tydning, att de ovilkorligen skulle afse ett större *antal* regeringshandlingar, utan helt enkelt den, att de afse hvarje åtgärd som rör *allmänna ärenden*. Om den motsatta åsigten säger en auktoritet, som väl icke kan påstås vara jäfvig, nemligen Professor Svedelius i sin bok "om Stats-Rådets ansvarighet" sid. 369, att "den skulle rent af tillintetgöra hela meningen med 107 § Regeringsformen, ty statsrådsprotokollen — det enda Konstitutions-Utskottet har att gå efter — innehålla intet annat än Stats-Rådets rådslag i hvarje särskildt fall;" och då vore det bättre att taga bort hela paragrafen. Jag och med mig liktänkande anse, att hela den storartade domarefunktionen hos Konstitutions-Utskottet, *om* den någonsin varit afsedd, dock måst län-gesedan försakas, såsom beröfvande paragrafen all betydelse och vårt konstitutionela samhällsekick all nytta af den kontrollerande myndighet som blifvit Utskottet gifven. Å vår sida anse vi, såsom en representant på hallandsbänken äfven nämnt, Konstitutions-Utskottets uppdrag vara närmast jemförligt med revisionen af en förvaltning, med 107 § till instruktion. Jag har såsom utskottsledamot icke att *söka* sak, men ej heller att *öfverskylla* sak, utan endast att döma efter hvarje åtgärds egen beskaffenhet. Jag har också icke uppsökt den anmärkning, som *nu* är i fråga, men jag har icke funnit något nöjaktigt försvar kunna anföras för den åtgärd som deri beröres. Jag anmärker såsom enstaka fakta de åtgärder, hvilka, större eller mindre, jag enligt paragrafen finner anmärkningsvärda,

äfvén om jag i öfrigt har det största förtroende för rådgifvarepersonalen; och omvänt skulle jag mot en rådgifvarepersonal, för hvilken jag *icke* hade förtroende, dock icke anmärka annat än hvad jag funne vara i sig sjelf verkligen anmärkningsvärdt. Jag erkänner således icke någon inkonsequens eller någon dualism deruti, att jag å ena sidan kan såsom utskottsledamot rösta för en anmärkning, och å andra sidan såsom ledamot af Kammaren motsätta mig aflåtandet af en skrivelse om rådgifvares entledigande, ifall en sådan på grund af anmärkning mot en enstaka och obetydlig åtgärd skulle föreslås. Må man härom säga hvad man vill. Jag kan icke annorlunda förstå grundlagen och dess hittills i allmänhet skeddä tillämpning.

Samma uppfattning, som jag nu angifvit, finnes också i dechargebetänkandena vid flera föregående tillfällen uttalad. Sålunda säger t. ex. 1828 års Konstitutions-Utskott i fråga om anmärkningar mot rådgifvare, som då redan lemnat sin befattning, att, "då *saken* måste grundläggas *formen*, oberoende af personliga förhållanden," Utskottet föranlätits att dessa anmärkningar, "efter den enda användbara paragrafen, likmätigt beskaffenheten pröfva och bestämma," så mycket mer, "som Utskottet icke ens ansett sig tillständigt att, med anticipation på Rikets Ständers beslut, förutsätta den antydda påföljdens förverkligande;"

och 1840 års Konstitutions-Utskott säger i samma ämne, "att grundlagen hvarken ålägger eller berättigar Utskottet att skriva styrelsens historia."

Den stora skiljaktigheten är således den, att den ena sidan gör oss till domare öfver regeringssystemet i dess helhet, under det att den andra anser oss skyldiga att bedöma hvarje särskildt faktum för sig ur de synpunkter som i 107 § uppräknas.

Jag anser mig böra något vidare angifva de skäl, som ledt mig till omfattande af den sednare meningen.

I afseende å ordalydelsen vill jag då ytterligare erinra, huru den omvistade paragrafens tredje moment uppenbarligen säger, att allt hvad Riksdagen eller Utskottet lemnar oanmärkt anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade, hvilket ju tydligen visar att, i fråga om granskningen, denna afser hvarje särskild sak för sig. Och *om* också, mine Herrar, emot mitt förmenande ordalydelsen skulle kunna tydas till förmån för den förra af de båda uppfattningarne. så tala dock alla andra omständigheter deremot. Redan analogien med de särskilda anmärkningar som framställas af enskilda riksdagsmän eller af andra Utskott än Konstitutions-Utskottet, visar att det icke kan vara fråga om annat än hvarje särskild sak för sig. Detsamma framgår vidare af hvad som här inom representationen upphörligt förekommer. Vill man t. ex. framställa en interpellation till Konungens rådgifvare i saker mera tillhörande den administrativa än den politiska sidan af regeringens verksamhet, så har svarts: vi granska ej regeringsåtgärder genom interpellationer, utan sådant sker i Konstitutions-Utskottet. Äfvén detta angifver ju att granskningen rörer särskilda fakta. Och när någon talar ogillande om en regeringshandling, som passerat för längesedan, så svarar man vanligen: "Ni har ingenting om den saken att säga, ty statsrådsprotokollet är genomgånget och decharge lemnad;" hvilket väl också visar, att här är frågan om den

särskilda saken för sig, ty gällde den endast hela regeringssystemet, så skulle den nämnda invändningen sakna all betydelse. Men aldrig uppenbarast talar emellertid för denna åsigt, och således för att Konstitutions-Utskottet här gått riktigt till väga, en nära 60-årig praxis. Jag skulle här kunna uppläsa ett statistiskt sammandrag af hvad som i Konstitutions-Utskottet med afseende härpå tilldragit sig från och med 1815 års riksdag intill närvarande tid; men med kännedom af Kammararens begränsade tålmod. vågar jag icke missbruka det. En liten kortfattad öfverblick ber jag dock få meddela. Utan att dervid fästa mig vid hela massan af de anmärkningsanledningar, som af enskilda blifvit framställda, men inom Utskottet förfallit, vill jag endast nämna något om antalet och beskaffenheten af dem, som verkligen utgått från Utskottet, för att derur kunna i den förevarande frågan härleda några lärdomar.

Den första riksdag, vid hvilken 107 § tillämpades, var den af år 1815, och redan då begagnade man paragrafen till framställande af endast några principiella anmälanden i sak, men icke några egentliga anmärkningar emot dåvarande rådgifvarepersonal.

Vid derpå följande 1817—1818 årens riksdag framlades tre verkliga anmärkningar, af hvilka en, som gick närmare den 106 §, angick beslutet om en hemmansbrukares skadestånd för mistadt arrende och således var af obetydlig vikt, men de två andra deremot mera betydande; och det oakadt säger sig Utskottet hos rådgifvarne "funnit det upplysta nitet och den oafåtliga omtanken för statens gagn."

Vid 1823 års riksdag förekommo nio verkliga anmärkningar, men icke desto mindre ger Utskottet mention honorable åt Konungens rådgifvare och säger att deras "handlingssätt och rådslag allmänneligen och öfver hufvud bära stämpeln af redligt nit, oafåtlig omtanke och oafbruten verksamhet."

Följande riksdag, åren 1828—1830, innehöll dechargebetänkandet 21 anmälanden, hvaribland 7 verkliga anmärkningar och 14 principiella, och då ger Utskottet den mention honorable åt rådgifvarne, att de "hafva troget och redligt bevakat konstitutionens och lagarnes helgd, fäderneslandets bästa och enskilde medborgares rätt."

Åren 1834—1835 framställdes 3 verkliga anmärkningar, men då gafs ingen mention honorable.

Kommer så i ordningen 1840—1841 årens riksdag med icke mindre än 75 verkliga anmärkningar och 2 principiella anmälanden, oafsedt den på 106 § Regeringsformen grundade åtgärd, hvarigenom Utskottet i 31 mål sätter Konungens rådgifvare inför Riksrätt — den ena af de två gånger sådant under nuvarande statsskick inträffat. Det var då som Utskottet förklarade sig icke vilja skriva styrelsens historia och ursäktade sig för att icke tiden medgifvit göra flera anmärkningar. Anmärkningarne, ehuru många, visade dock icke någon sammanhängande bild af styrelsesystemet.

Den derpå följande riksdagen åren 1844—1845 gjordes 11 anmälanden, deraf 5 principiella och 6 verkliga anmärkningar, de sednare helt enstaka och till en del rörande obetydliga saker, såsom ersättning åt en postinspektör och dylikt. Något allmänt vitsord afgafs icke.

Åren 1847—1848 gjordes 6 anmärkningar, deraf några rörande beslut

af mycket underordnad vikt, såsom om beviljad ersättning för ett norskt fartygs deltagande i en expedition, o. s. v.

Vid 1850—1851 årens riksdag framlades 9 anmälanden, deraf 3 principiella och 6 verkliga anmärkningar, hvarförutom förekommo 12 reservationer, alla till förmån för att flera anmärkningar skulle hafva gjorts. Mycket af detta var synnerligen smått, såsom till exempel rörande beräkningen af tiden för ett suspensionsstraff och så vidare; och säger Utskottet sig i afseende på de principiella anmälandena icke hafva funnit något vara af beskaffenhet att böra enligt 107 § Regeringsformen tagas under pröfning, men alltsammans likväl nog anmärkningsvärdt att derom borde göras en vördsam anmälan. Till och med uti en afstyrt anmärkningsanledning lägger Utskottet ett misstag föredraganden till last. Äfven förordar Utskottet underdåniga framställningar med tillstyrkande af ett och annat i sak, dervid stödjande sig på 37 § gamla Riksdags-ordningen och åberopade en då 16-årig praxis (från 1834), samt uppträder således alldeles såsom det hade varit ett Ekonomi-Utskott, som haft att afgifva utlåtande öfver en dit hänvisad motion. En ledamot reserverade sig mot att små anmärkningar framställdes, hvarigenom Utskottets anseende minskades; men det hjälpte icke.

Så förekommo vid 1853—1854 årens riksdag 18 verkliga anmärkningar, rörande t. ex. utbyte af prebendepastorat; huruvida en landskamerares reservation skulle få åtfölja ett Konungens Befallningshafvandes tjänsteförslag o. s. v.; allt eastaka fakta. Om en del af anmärkningarne använder Utskottet uttrycket "vända Riksens Ständers uppmärksamhet på åtskilliga förhållanden", dock uttryckligen enligt 107 § Regeringsformen. I detta dechargebetänkande förekommo 35 reservationer, i syfte att få fram flera anmärkningar.

Vidare framkommo vid 1856—1857 årens riksdag 11 anmärkningar, förutom en massa reservationer i olika riktningar, deribland jemväl en mot att reservationer med nya anmärkningar fingo åtfölja betänkandet.

Åren 1859—1860 funnos blott 4 anmärkningar, såväl mot sak som mot form, samt en reservation mot att en anmärkning icke vunnit majoritet.

Dechargebetänkandet vid 1862—1863 årens riksdag var deremot fritt från anmärkningar. En reservant ville dock hafva fram 3 sådana.

Likaså var 1865—1866 årens déchargebetänkande fritt från anmärkningar, ehuru sådana yrkades i flera vidfogade reservationer, dem jag till och med icke hunnit räkna. Bland reservanterne finner jag flere från Riddarhusets och Presteståndets politiska höger, såsom grefve C. G. Mörner, Herr A. H. Ramsay, Biskop Bring, med flere. Man reserverade sig sålunda t. ex. mot att Utskottet lätit förfalla anmärkning mot att den så kallade tullkomitéen fått instruktioner i motsatt syftning mot Riksdagens begäran; och bland flere andre, som rörande beslut i tullväsendet reserverade sig till förmån för anmärkningar, finner jag äfven namnet på en af denna Kammars nuvarande ledamöter, Herr Doktor Rundgren, som instämmer med en reservant, hvilken yrkar godkännande af en anmärkningsanledning mot ett beslut rörande tull å linieradt papper.

Jag kommer nu in på riksdagarne under det nya statsskicket. Den första af dessa, år 1867, var fri från anmärkningar, ehuru 3 anledningar hade från enskilde uppgifvits.

Följande riksdag, år 1868, afgåfvos 4 anmäländen, hvilka verkligen *voro* anmärkningar enligt § 107, ehuru detta i betänkandet icke tydligen uttalades, utan, såsom det hette, meddelades endast till Riksdagens kännedom. Tre reservationer afgåfvos dock ytterligare, i syfte att flera anmärkningar skulle framställs.

År 1869 förekom intet annat än att en ledamot i Konstitutions-Utskottet yrkade, det man just borde göra till *regel* att framställa principiela anmäländen.

År 1870 förekom ingen anmärkning i betänkandet, men i en reservation yrkades dock en sådan.

Slutligen finner man i 1871 års dechargebetänkande hvarken anmärkningar eller reservationer.

Jag ber Herrarne på grund af det citerade erkänna riktigheten af de slutsatser jag nu här af vill draga, nemligen för det första att anmärkningarne hafva varit *fristående*, såsom rörande hvar och en ett visst faktum: *utan hänsyn till regeringssystemet i dess helhet*, hvilket tvärtom många gånger, omedelbart efter anmärkningarne, lofordats; vidare att många af dessa anmärkningar hafva rört långt *obetydligare* saker än den nu föreliggande; samt slutligen att Konstitutions-Utskottet i allmänhet sökt tillgodogöra det allmänna någon nytta af 107 § Regeringsformen, till och med i en större utsträckning än paragrafens ordalydelse angifver, nemligen genom de så kallade *principiela utlåtandena*, det vill säga anmäländen af saker som, utan att i och för sig böra föranleda till anmärkning, dock beröra principer värda uppmärksamhet, såsom framdragandet af "viktigare omständigheter", påpekandet utan anmärkning af en häfdvunnen rådgifvarepraxis, som dåmera syntes mindre lämplig, o. s. v. På sednaste tiden eller år 1869 har, såsom nämndt, en reservant velat göra de principiela utlåtandena till regel, och sådant godkändes jemväl vid 1868 års riksdag af flere ledamöter inom Andra Kammaren, bland dessa just den ärade representant ifrån Norrland, som i dag bekämpat oss. Han, Herr Lithner, hade nemligen då i sådan syftning ett anförande, klart och bevisande i allt, med undantag deraf, att han tycktes erkänna Konstitutions-Utskottet hafva i äldre tider varit ett general-stats-fiskals-embete, hvilket jag nu tror mig hafva visat, att det väl två gånger enligt § 106, men deremot aldrig enligt § 107 varit.

Jag torde nu hafva anført tillräckligt såväl ur praxis som ur ordalydelsen till stöd för mitt påstående att Konstitutions-Utskottet denna gång icke svikit sin pligt, och att de beskyllningar, man mot detsamma riktat, varit obefogade. Jag vill härtill slutligen lägga ett bevis hemtadt från Eder sjelfva, mine Herrar, och påstår att hvar och en inom denna Kammar erkänt min uppfattning för riktig, nemligen genom det af Eder vid början af denna riksdag gjorda val till ledamöter i Konstitutions-Utskottet. Ty om det verkligen skulle vara så, att Konstitutions-Utskottet, enligt hvad Herrar Carlén och Kolmodin sagt, hade sig ålagdt att utöfva en hög politisk domarefunktion, så att dess ledamöter, efter att med en hög politisk öfverblick eller "statsmannablick", för att använda Herr Carléns ord, hafva pröfvat förhållandena, afgåfve frikännande eller fällande domar öfver Konungens rådgifvare, då vore det väl också nödvändigt, att man uti detta Utskott endast insatte Kammarens yppersta män med de största stats-

mannagåfvorna. Men vid denna riksdag hafven I, mine Herrar, *enhälligt* insatt åtminstone *en* ledamot, nemligen den som nu talar till Eder, hvilken visserligen har anspråk på att ega något af sens commun till att kunna bedöma ett och annat särskildt ärende, men som deremot allt från början af sitt riksdagsmannakall visat sig helt och hållet sakna dessa vyer som tillhöra den högre politiken; och dermed hafven I ock *enhälligt* erkänt detta uppdrag icke vara så storartadt, som man å ena sidan vill göra det.

Det återstår att fråga, om det ligger något ondt i att Utskottet har att fästa sig vid speciela detaljer. För min del tror jag det icke, utan ser fastmer deruti ett konstitutionellt godt. I samma mån som vårt styrelsesätt, med eller mot vår vilja, utbildar sig till att vara ministerielt och parlamentariskt, i samma mån hafva vi skäl att draga fördel af denna 107 §, för att förekomma omotiverade onkastningar. Det är der-vid godt att äfven det lilla framdrages; ty icke vinner man något på om tid efter annan det lilla hopar sig till en fast praxis, som sedan kan föranleda en stor anmärkning med måhända farligare följder. Det, som å någondera sidan är missförstådt, bör få klargöras, och det olämpliga rättas, äfven om det rör blott enstaka förhållanden. Derigenom befästas förtroendet emellan statsmakterna, och endast i sådana fall, att rådgifvarne, utan att kunna nöjaktigt förklara ett anmärkt förhållande, visade sig framgent fästa intet afseende vid representationens mening, skulle saken kunna komma i ett allvarsammare skede, som dock *icke* får vara en anmärknings *ändamål*. Skadan är också i alla händelser ingen, ty om Konungens rådgifvare hafva representationens förtroende, rubbas detta icke derigenom, att ett enstaka missgrepp blifvit ådagaladt. Hafva de den åter *icke*, så kan sådant ej hjälpas derigenom, att en befogad anmärkning undertryckes.

Jag håller före, att 107 § icke stått förgäfves i vår Regeringsform, och jag vill såsom stöd för detta mitt antagande citera ett ord af en framstående ledamot i Första Kammaren, tillika professor i statsrätt vid ett af våra universitet, hvilken, när dechargebetänkandet vid 1868 års riksdag förevar, anförde, att "vårt statsskicks utveckling ej så litet varit beroende af Konstitutions-Utskottets anmärkningsmemorial, ej mindre i de punkter, som innehållit bestämda anmärkningar, än i dem, som blott afsett principfrågor. En mängd tankefrön i olika riktningar kunna sålunda utströs och framka la frukter, så väl hos regering som hos representation. Man har sagt, att de anmälda förhållandena vittna om sväsinthet, *en beskyllning, som kommit hvarje Konstitution-Utskotts anmärkningsmemorial till del, som innehållit anmärkningar*. Att anmärkningarne äro detaljartade ligger i sakens natur, då *Utskottet har del åliggande att granska regeringsåtgärderna i detalj*. Men i *små saker kunna ligga viktiga principer invalverade; hvar Konstitutions-Utskottet finner en sak, stor eller liten, som i sig innefattar en princip, så kan Utskottet anse sig befogadt att sådant anmäla*. Jag tror således icke att Utskottet öfverskridit sina befogenhetsgränser, om det hos Riksdagen gör dylika anmälanden, ty onekligt är att man icke på annan väg kan bringa till Riksdagens kännedom, hvilka principer af regeringen följas vid behandlingen af de och de frågor eller ärenden."

Mine Herrar! Jag har nu angifvit den ställning jag såsom ledamot

af Konstitutions-Utskottet intagit och vill anmärka, att densamma öfverensstämmer med den politiska fraktions program, till hvilken jag från början anslöt mig. Derå är, efter angifvandet af fraktionens hufvudtendenser, sagdt: "*För detta* äro vi med regeringen; men *emot detta* äro vi *icke* med regeringen". Således, äfven vid uppfyllandet af min pligt såsom utskottsledamot, har jag haft till hållpunkt: inga biasigter, men ock inga konsiderationer.

I fråga om hvad som i förevarande fall må blifva Kammarens beslut, så vill jag icke framställa något yrkande, det förefinnes icke ens den ringaste anledning att på denna anmärkning skulle följa en tillämpning af den sednare delen i 107 § 1 mom.; ty när såg man väl exempel på ett sådant missförhållande mellan grund och följd, och finnes väl någon tillstymmelse till parlamentarisk nödvändighet af ett sådant steg! Jag är för min del trygg med den ställning vi ega, om vi begagna de konstitutionela garantier vår grundlag uppställer. Förmodligen skall väl betänkan det läggas till handlingarne, och om detta skall ske med för Utskottet mer eller mindre gynsamma ordalag, derom tillkommer det icke mig att framställa yrkande. Jag vill derföre endast till dem bland Kammarens ledamöter, som emot Utskottet riktat så skarpt klaunder, uttala den förhoppning, att sedan detta memorial sfämplats såsom orinligt till sitt innehåll och farligt till sina följder, mitt anförande åtminstone må i någon mån hafva bidragit dertill, att Herrarne icke skola anse Utskottets ledamöter såsom alldeles afvita eller såsom för allmän säkerhet vådliga.

Herr Sjöberg: Beskaffenheten af den öfverläggning, som nu sedan flera timmar pågår i förevarande ämne, synes mig gifva ytterligare bekräftelse på, att 106 och 107 §§ Regeringsformen numera förlorat sin väsendtligaste betydelse. Jag vill dock i detta hänseende icke gå så långt, som en ärad medbroder här till venster om mig, hvilken kallade dessa lagstadganden "förorstade vapen" att af Konstitutions-Utskottet användas för ett eller annat syftemål; men — jag upprepar det — de hafva icke längre samma betydelse, som vid den tid, då Regeringsformen tillkom. Emellertid är jag likväl öfvertygad om, att, derest något försök gjordes att få dessa båda paragrafer borttagna ur grundlagen, ett sådant försök skulle möta ett bestämdt motstånd icke endast inom denna Kammarer utan äfven inom Medkammaren, ty så länge Konungen bibehåller sin oinskränkta makt i afseende på den ekonomiska lagstiftningen, så länge kan icke heller Riksdagen uppgifva sin rätt att granska Regeringens åtgärder inom berörda lagstiftningsområde. Jag har redan vid mer än ett tillfälle uttalat mig angående olämpligheten af Konungens omförmälda envælde, och beskaffenheten af den anmärkning, som nu föreligger, bekräftar riktigheten af hvad jag dervid yttrat, ty man finner, vid närmare granskning af den författning, hvarom här är fråga, huru ytterst svårt det är att uppdraga en bestämd gräns emellan hvad som är att hänföra till den ekonomiska lagstiftningens eller den civila rättens områden.

Ser jag nu vidare på Utskottets memorial med hvad dertill hörer och dervid särskildt fäster mig vid de reservationer, som åtfölja utlåtandet, så må det tillåtas mig att uttala den åsigt, att man i sådant fall

som detta, icke eger rätt att medelst reservationer anmäla något ärende, som icke Utskottet i sin helhet eller Utskottets majoritet funnit böra underställas Riksdagens bedömande. Det är ock derföre, som jag anser mig icke kunna ingå i något bedömande af eller uttalande om de ämnen, som herrar Ehrenborg, Per Nilsson i Espö och Sven Nilsson i Österslöf på sådant sätt omförmält, och jag tillåter mig också endast anmärka, att benämde Herrar synas hafva sjelfve ansett sig i dessa frågor stå på osäker mark, eftersom de framställt sina anmärkningar utan att på samma gång angifva, hvad som dock under annat förhållande kunnat vara af vigt för Riksdagen att känna, nemligen huruvida något eller några af de i reservationerna omnämnda beslut af Hans Maj: Konungen fattats i strid med samtliga eller någon bland hans rådgifvares tillstyrkande, eller, med andra ord, om någon statsrådsledamot — derest nemligen meningskiljaktighet förekommit — omfattat en från det uppgifna beslutet afvikande mening.

Utskottets nu förevarande memorial angifver uttryckligen, att den ifrågavarande regeringsåtgärden icke kunnat göras till föremål för tillämpning af 106 § Regeringsformen; och då jag, som, när jag begärt ordet, anser mig skyldig att oförstådlt uttala min mening, finner, att den anmärkta åsigten icke har sådan egenskap, att 107 § kan på densamma tillämpas, så kan det icke heller tillkomma mig att yttra något om åtgärdens större eller mindre nytta, om densamma varit af behofvet påkallad eller om — såsom under diskussionen blifvit sagdt — åtgärden saknat hvarje tillstymmelse till befogenhet.

Det återstår derföre för mig icke annat än att helt kort uttrycka min uppfattning af frågan vara den, att jag anser detta ärende, i det skick detsamma blifvit understädt Riksdagens bedömande, icke kunna eller böra föranleda *någon* åtgärd från Riksdagens sida, och jag yrkar således, i enlighet med denna min mening, att Utskottets förevarande betänkande må — utan uttryckande af vare sig gillande eller ogillande — helt enkelt läggas till handlingarne.

Herr Pehr Nilsson i Espö: Konstitutions-Utskottets ledamöter hafva här i dag fått uppbära ganska skarpa tillrättavisningar både för hvad de i föreliggande betänkande tillstyrkt och för hvad de underlåtit att deri framlägga. Detta är något så vanligt, och Utskottets ledamöter måste söka att med lugn bära dessa anmärkningar.

En talare på vesternorrlandsbänken uttalade den förmodan, att Utskottet icke haft någon allvarlig mening med hvad detsamma uti sitt betänkande nu framlagt. Det må gerna falla honom in att tycka och tyda allt hvad han vill, men nog torde det temligen klart framgå af Utskottets betänkande och deri förekommande motivering, att Utskottets mening varit att med den Utskottet i 107 § Regeringsformen förbehållna rättighet för Riksdagen anmäla ifrågavarande förhållande. Samma talare fortsatte vidare, att han tyckte det vara temligen öfverflödigt, att slunga en anmärkning efter General Abelin, sedan han numera afgått från sin befattning som krigsminister. Utskottets beteende härvidlag visar emellertid, att dess framställning icke är riktad emot person utan

emot sak, och att göra skilnad på person och sak är väl något, som alltid förtjenar erkännande.

En värd talare på stockholmsbänken ansåg, att den ifrågavarande anmärkningen vore så obetydlig och småaktig, att den aldrig borde hafva af Utskottet framställts. Samme talare har en särskild förmåga att med hån och satir bemöta olika tänkande, och dessa vapen har han äfven använt vid detta tillfälle. Han yttrade bland annat äfven, att förenämnda 107 § vore antiqverad och derföre icke borde finnas kvar i grundlagen. Det kan dervid förefalla enhvar besynnerligt, att då talaren för icke så länge sedan framkom med en motion, deri han önskade omskapa, snart sagdt, hela vårt statsskick, han icke vid samma tillfälle gjorde Konstitutions-Utskottet uppmärksamt på, att berörda paragraf vore antiqverad och borde ur grundlagen utstrykas.

En annan talare, som har sin plats här framför mig, yttrade, att han ville gå tillväga med öppenhet och icke använda några lönvägar. Det är samma förhållande med mig, jag vill alltid handla öppet och det är derföre som jag i min vid betänkandet fogade reservation så öppet som möjligt tillkännagifvit, att jag icke med min röst bidragit till det Utskottets beslut, hvarigenom blifvit utan anmärkning lemnad den bekanta regeringsåtgärden, att under sistlidet år sammankalla urtima riksdag. Hvad vidare beträffar de här förekommande olika tolkningarne af min reservation, i det somliga ansett att jag dermed menat ett, andra ett annat, så må de Herrar, hvilka sysselsatt sig med en dylik tolkning, gerna tänka hvad de behaga om min reservation. Jag anser att med den konstitutionela rätt, som vi hafva, så eger man icke att yppa något af hvad som står i statsrådsprotokollen, när icke Konstitutions-Utskottet beslutat derom göra någon annälan till Riksdagen, på sätt 107 § Regeringsformen föreskrifver.

Hvad nu vidkommer sjelfva den anmärkning, som Utskottet nu i form af annälan för Riksdagen framlagt, så kan jag icke finna annat, än att den är tillbörlig och har fullgoda skäl för sig, efter grundlagens bud, ty det lär väl ingen kunna bestrida, att Konstitutions-Utskottet har rättighet, att, när det funnit någon regeringshandling mindre nödvändig och ej af behovet påkallad, derom för Riksdagen göra annälan, och att den regeringshandling, hvarom här är fråga, är af dylik beskaffenhet, derom har redan en talare på hallandsbänken så fullständigt uttalat sig, att jag ej uti denna del behöfver vara mångordig. Han framdrog bland annat den egentliga hufvudorsaken, hvarföre man ansett anmärkningen på sin plats, nemligen, att vi skola väl vårda oss om vårt försvarsväsende och se till, att vår armé är tjenstbar icke allenast under fredstid, utan att den derjemte, i händelse den olycka skulle inträffa, att vi råkade i krig, kunde uppfylla sitt ändamål; och om vi skulle få krig, hvad nytta skulle vi då hafva af den extra roteringen, som vi voro tvungna att uppsätta, då, till följd af det regeringsbeslut, hvarom här är fråga, det extra roteringsmanskapet redan vore enrolleradt i den indelta armén såsom beväringmanskap. Den fördel man skulle kunna draga af den extra roteringen vore ju således ingen, såvida icke man ville taga detta manskap bland ynglingar mellan 20 och 18 års ålder, men då uppstår den betänklighet

tänklighet. att man derigenom med hvarje rekrytering minskar den blifvande beväringens och följaktligen äfven hela arméns styrka, hvartill kommer att, efter min uppfattning, det ej gerna kan vara för staten gagneligt, att extra roteringen uppsättes af oerfarne och outvecklade ynglingar. Lämpligt och i allo ändamålsenligt vore det deremot, om rekryteringen skedde bland sådana män, som nyligen fullgjort sin beväringsskyldighet, och hvilka således voro emellan 25 och 30 års ålder; då skulle den förstärkning i arméns krafter, som med den extra roteringen afses, blifva en verklighet. Deraf drager jag äfven den slutsats, att om krig uppkommer, ifrågavarande generalordres måste ändras eller upphävas.

För min del anser jag således att Konstitutions-Utskottet haft fullt fog till sin i förevarande betänkande gjorda anmälan.

Herr Walldén: Efter de många rykten, af hvilka luften var uppfylld om de stora saker, som skulle komma att ske inom denna Riksdags Konstitutions-Utskott, får jag erkänna, att då Utskottet slutligen framkom med detta nu föreliggande betänkande, jag påmindes om den gamla fabeln om berget, som födde en råtta. Jag kunde icke föreställa mig, att Utskottets ifrågavarande anmälan skulle i Kammaren framkalla en så långvarig diskussion, som den gjort. Man har här talat om regerings beslutets laglighet eller olaglighet — jag hörde en af Konstitutions-Utskottets egna ledamöter fälla just uttrycket olaglighet — oaktadt Utskottet sjelf förklarar, att icke något af de regeringsbeslut, som utgjort föremål för Utskottets granskning, varit olagligt och således ej heller det beslut, hvarom fråga är. Man har vidare talat om ingrepp uti eller kränkning af enskild rätt, men här är ju endast framlagd en anmälan enligt bestämmelserna i 107 § Regeringsformen, och såvidt jag kan finna, är der icke alls fråga om någon dylik kränkning. Man har äfven ingått i pröfning af de vid betänkandet fogade reservationer, oaktadt en sådan pröfning icke kan föränleda till någon Kammarens åtgärd, och det sålunda synes temligen öfverflödigt att spilla ord på några inom Utskottet framlagda subjektiva meningar. Slutligen har man äfven sysselsatt sig med att forska efter de hufvudsakliga motiven till Utskottets utlåtande, men i fråga om dessa vill jag icke sätta mig till doms. Deremot har man talat ganska litet om sjelfva saken, hvarom frågan rör sig. Det är visserligen sannt, att den är obetydlig, men just denna dess obetydliga beskaffenhet har man icke från alla sidor tillräckligt belyst. Jag vill derföre i största korthet till granskning upptaga de skäl, som Utskottet anfört såsom bevis på, att ärendet förtjenat uppmärksamhet.

Utskottet anför till en början, att den anmärkta regeringsåtgärden skulle strida mot rikets sannskyldiga nytta, derföre att till följd deraf arméns effektiva styrka skulle komma att minskas. Här hafva redan af en ledamot blifvit framlagda siffror, som tydligt och klart utmärka, att omförmälda regeringsåtgärd icke kan hafva den menliga inverkan på styrkan af vår armé, som blifvit ifrågasatt, ty då man vet, att under loppet af flera år rekryternes antal varit 2,296, och att af detta antal endast 114 varit äldre än 25 år, samt att en hel åldersklass beväring uppgår till ett antal af omkring 20,000 man, så, hvad blir resultatet? Jo,

att bland 20,000 beväringssynglingar 114 stycken flere än nu skola uttagas för att dans till goda stamsoldater. Jag hemställer, om derigenom arméns styrka kan anses försvagad eller minskad. Men, säger man, om krig skulle uppkomma, då inträffar ett helt annat förhållande, enär i följd af anmärkta regeringsåtgärden arméns styrka med hvarje ny rekrytering minskas och, när extra roteringsmanskap skall uppsättas, den derigenom uppkommande tillökningen af indelta armén endast skulle vinnas på beväringens bekostnad. Såvidt jag icke misstagit mig, så afstaunar likväl under krig all rekrytering, enär ersättningstrupperna då komme att utgöras af beväringmanskap, och hvad extra roteringen beträffar, så är det väl sannt, att den kunde komma att i någon mån inverka på beväringens antal, men denna inverkan är ytterst obetydlig, helst en stor del extra roteringskyldige, såsom vi veta, åtagit sig att släppa till trosshästar i stället för att anskaffa manskap. Således tror jag, att man icke med skäl kan påstå, att den nämnda regeringsåtgärden kan i berörda afseende inverka på arméns styrka. Jag skulle deremot möjligen kunna medgifva, att det andra af de skäl, Utskottet till stöd för sin framställning åberopat, eller att regeringsåtgärden skulle vittna om mindre skicklighet hos den föredragande att bedöma resultatet af ett fattadt beslut, verkligen skulle kunna på denna åtgärd finna tillämpning, enär den visat sig i det hela temligen obehöflig, men en oskicklighet, som gifver sig tillkänna på sådant sätt, att en föredragande af nit och välmening söker att, om än utan trängande nödvändighet, reglera ett förhållande, som hittills egt rum, en sådan oskicklighet är det väl icke, som med stadgandet i 107 § Regeringsformen afses. Oaktadt jag icke är militär, anser jag det vara fullt tydligt ur militärisk synpunkt, att ifrågavarande regeringshandling icke är på något sätt för riket skadlig. Hvad är det man anmärker såsom en brist hos vår nuvarande armé? Jo! att soldaterna äro för gamla, och det är just denna olägenhet regeringen nu velat afhjelpa. Ingen lärar väl heller kunna bestrida, att ju icke det är fördelaktigast att taga rekryter vid den ålder, då både deras kropp och sinne äro som mest spänstiga och deras bildbarhet är störst. Jag vågar tro, att om indelningsverket vore afskaffadt, och om förhållandet vore sådant, att den stam, man ansåg böra finnas, skulle anskaffas genom frivilliga värfningar eller antagas af regeringen medelst användande af vakansåtgifterna, då skulle icke en enda röst höja sig mot nyttan af en sådan åtgärd, som att bestämma högsta rekrytåldern till 25 år.

Också vågar jag antaga, att det är Utskottets tredje skäl, hvilket måste betraktas såsom det hufvudsakliga, nemligen att onförmälda regeringsbeslut skulle innebära en ökad tunga för de rekryteringsskyldige. Då nu emellertid flere af de föregående talarne tydligt visat, att samma beslut i så högst obetydlig mån förändrar de nuvarande förhållandena så vågar jag tro, att derigenom ej vållas något synnerligen ökad besvär för rust- och rotehållare. Det är ej gerna möjligt, att inskränkt valfrihet i fråga om 114 rekryter inom hela riket skall kunna på något kämbart sätt inverka på de rekryteringsskyldiges ställning. Jag erkänner, att, om förevarande regeringsbeslut verkligen varit af beskaffenhet att införa en stor och uppenbar orättvisa emot en talrik och aktad samhällsklass, då hade det varit skäl att ett sådant beslut kommit till Riksdagens kännedom,

men då nu den anmärkta regeringsåtgärden omöjligen kan i någon nämnvärd grad inverka på rekryteringsskyldiges tunga, så kan jag ej heller finna, att Utskottet haft skäl till den framställning det nu gjort. Men, invänder man, den der regeringsåtgärden kan innebära ett farligt prejudikat för framtiden. Jag förstår dock sannerligen icke hvad dermed menas. Om frågan gällde en lagtolkning, då kunde man med skäl tala om ett viktigt prejudikat, men här, då det blott gäller en administrativ åtgärd, kan jag ej begripa hvarföre man talar om prejudikat. Derföre att regeringen nu bestämt högsta rekrytåldern till 25 år och deraf icke vållats någon synnerlig tunga för rekryteringsskyldige, icke följer deraf nödvändigtvis att regeringen en annan gång skall bestämma denna ålder till 20 år. Mot en sådan åtgärd egde man måhända fullt fog att göra anmärkning, men må man vänta tills någonting skett, som verkligen förtjenar att anmärkas.

Då jag således icke kan finna annat, än att den anmärkta regeringsåtgärden är af högst obetydlig beskaffenhet, och jag icke tror det vara med Riksdagens värdighet och anseende förenligt att spilla den makt, som den af grundlagen förlänas, på sådana obetydliga saker som denna, samt jag dessutom är öfvertygad, att det ifrågavarande regeringsbeslutet snarare länder till rikets nytta än tvärtom, så ber jag att få instämman med dem, hvilka yrka memorialets läggande till handlingarne.

Herr Uhr: Redan i början af denna diskussion börde jag liknelsevis talas om framförande af grofva kanoner. En stund derefter förnams jemväl ett starkt bombardement emot Utskottet, men jag fästade då icke sådan uppmärksamhet dervid, att jag med säkerhet kan säga, om bombardementet skedde med kanon eller pistol. Att icke pistol begagnades, det trodde jag mig likväl märka, och jag tviflar äfven på, om kanoner användes, det måtte således hafva varit något skjutvapen emellan pistol och kanon. Hvad jag likväl märkte, det var att man åtminstone inte sköt med kulor, ty jag såg ingen kula träffa målet. Man måste således hafva skjutit endast med löst krut, eller också, hvilket jag anser nästan troligare, begagnat luftbössa, ty det har visat sig, att tillgången på ammunition varit särdeles riklig, eftersom skjutningen varat så länge.

Man har talat om, att de vid betänkandet fogade reservationer icke borde inblandas i diskussionen, och en talare har här riktat förebräelser mot en ledamot af Utskottet, derföre att denne framlagt skäl för sin reservation och framhållit densamma såsom mer anmärkningsvärd, än det beslut Utskottet i sin helhet fattat. Nämnede talare yttrade dervid, att utskottsledamoten förgått sig, men icke annat jag kan finna, så förgick sig den ärade talaren i fullt lika hög grad, då han till vederläggning upptog hvad utskottsledamoten anförde. Den ene har förgått sig lika mycket som den andre.

För min del anser jag, att Utskottet varit i sin fulla rätt och endast fullgjort sin skyldighet, då det för Riksdagen framlagt ifrågavarande anmälan, och yrkar jag derföre, att Utskottets memorial måtte med gillande läggas till handlingarne.

Då tiden långt framskridit och ytterligare åtskillige ledamöter anmält

sig till afgifvande af yttranden öfver nu föredragna memorial, föreslog Herr Talmannen, att den vidare fortsättningen af detta sammanträde måtte uppskjutas till eftermiddagen. Kammaren lemnade härtil sitt bifall och dess ledamöter åtskiljdes alltså nu kl. $\frac{3}{4}$ eftermiddagen, men sammanträdde åter

Kl. $\frac{1}{2}$ 7 e. m.

§ 5.

Till fortsatt behandling förekom Konstitutions-Utskottets memorial N:o 5. Dervid lemnades ordet åt förut antecknade ledamöter i följande ordning:

Herr Åstrand: Herr Talman! Mine Herrar! Genom Konstitutions-Utskottets föreliggande memorial har Utskottet hos Kammaren velat anmäla, att Konungens i Stats-Rådet den 9 November 1871 fattade beslut, att icke någon rekryt af indelta armén vid antagandet finge vara öfver 25 år gammal, skulle kunna subsumeras under 107 § Regeringsformen, hvarföre anmälan derom blifvit till Riksdagen gjord. Oaktadt jag under diskussionen på förmiddagen hört ifrågasättas, huruvida 107 § Regeringsformen här vore tillämplig och huruvida Konstitutions-Utskottet, om någonting verkligen varit att anmärka, icke förfarit riktigare genom att åberopa den 106 §, så vill jag dock icke inlåta mig på en utredning i detta hänseende, då den formela sidan af saken så omständligt blifvit af föregående talare behandlad; jag vill blott tillse, huruvida man kan säga, att genom detta beslut rikets sannskyldiga nytta blifvit åsidosatt eller Stats-Rådets ledamöter icke med oväld, nit och skicklighet utöfvat sitt embete.

Hvad nu först beträffar den allmänna termen "rikets sannskyldiga nytta," så kan regeringens beslut vara gagneligt för riket i sin helhet, på samma gång som det möjligen ingriper i de rättigheter, hvilka blifvit vissa af rikets innebyggare tillförsäkrade. Jag tror, att Konstitutions-Utskottet egentligen sett saken från den sidan och trott sig finna ett ingrepp uti rust- och rotehållarnes rättigheter, ett steg som skulle förbåda andra inskränkningar i grunderna för rust- och rotehållareverket, nemligen knektekontrakten. Vi veta emellertid alla, att ju senare rekryteringen eger rum, vid ju högre ålder karlen antages, desto kortare måste hans tjänstetid blifva, desto tätare alltså ombyte af karl. Detta kan icke vara till den rust- och roteringssskyldiges fördel, utan tvärtom ett ganska stort onus, om det för ofta återkommer: ju längre dessa rekryteringar fördröjas, desto bättre för honom, och ännu bättre om för karlen beredes en sparpennning under hans tjänstetid; och ju högre denna summa är, desto säkrare kan man vara, att karlen icke faller den till last, för hvilken han har tjänat. Såsom nu är förhållandet inträffar ganska ofta, att rotebonden anser sig skyldig att trüda emellan och lemna honom åtskilliga förmaner, såsom byggnadshjelp och dylikt. Dessa bidrag skulle ovilkorligen blifva mindre i samma mån karlen antages vid yngre ålder, då han såle-

des kan uppnå pensionsåldern innan hans krafter äro uttömda, och sålunda med hjälp af sin vunna sparpennning kan öfverlemna sig åt andra förvärf utan att behöfva falla rotehållaren till last. Genom andra författningar är bestämdt, att karl skall tjena 30 år, innan han är pensionsberättigad; om han således inträder i tjenst vid 20 års ålder, är han redan vid 50 år pensionsmessig, och man får väl antaga, att han då kan hafva sina fulla kroppskrafter i behåll. Under den strid, som här i Kammaren utkämpats rörande indelningsverkets både fördelar och olägenheter, har mer än en gång uttalats den åsigt, att manskapet i allmänhet vid indelt trupp vore för gammalt och odugligt, i händelse det skulle behöfva träda i aktiv tjenstgöring. Dessa klagomål torde blifva mindre berättigade, i samma mån möjligheten gifves att, utan åsidosättande af deras rätt, så länge de äro tjänstbara, dock kunna lemna dem afsked. I detta syfte går det nu öfverklagade beslutet rust- och rotehållarnes verkliga fördel till mötes. Dessutom är redan nu förhållandet det, hvilket äfven flere talare på förmiddagen påpekat, att största delen af de karlar, som på sednare åren antagits till rekryter, i sjelfva verket äro under 25 år. Enligt officiela uppgifter vet man nemligen, att under åren 1868—1871 hela antalet antagna rekryter vid indelta infanteriet uppgick till 1771, af hvilka endast 109 eller 6,15 procent voro äldre än tjugufem år, och vid kavalleriet till 525, af hvilka 5 eller 0,95 procent voro äldre än tjugufem år. Vid åtskilliga regementen hade ingen rekryt uppnått denna ålder. Hela antalet af rekryter uppgick alltså till 2,296 man, af hvilka 114 eller 4,96 procent uppnått högre ålder än tjugufem år, alltså 28½ per år på hela armén. Denna siffra är icke i och för sig hög och tyder på, att genom den företagna ändringen icke någon olägenhet uppstått.

För att besvara gjorda invändningar och för att bevisa, att åtgärden, enligt min uppfattning, icke blott var nyttig för rust- och rotehållare, utan för rikets sannskyldiga nytta rent af nödvändig, vill jag påminna om ett beslut, som fattats under de närmaste åren efter det nya representationsskickets införande, nemligen inrättandet af underbefälsskolor. Det har såväl af indelningsverkets vännere som dess motståndare alltid blifvit upprepadt, att stammen bör vara så sammansatt, att utaf denna må kunna tagas befäl under tillfälle af krig för att användas vid hevaringen. Derföre behöfver hvarje man i ledet den största möjliga skicklighet och derföre hafva dessa underbefälsskolor tillkommit. Ju äldre man blir, desto svårare är det att börja ett nytt studium och desto mindre gagn erhåller det allmänna i ersättning för kostnaderna för en dylik soldatens utbildning, hvarföre ock ingen får vid underbefälsskolorna antagas, som öfverskridit 30 år. Han kan emellertid icke gerna intagas i underbefälsskolan förr än aldrinast tre år efter hans antagande till rekryt, och om jag utgår från denna beräkning, så skulle 27 år vara den senaste åldern i hvilken rekryteringen får ega rum. Men det har visat sig, att oakadt den låga procenten af deras antal, hvilka blifva rekryter utöfver 25 år, ändock vid vissa regementen detta förhållande inträffat i långt högre grad, ända till 15 procent af hela rekryteringen, hvilket gjort det omöjligt för en och annan regementschef att efterleifva ordern att icke till underbefälsskolorna inkommandera manskap öfver 30 års ålder, hvarföre de nödgats till Kongl. Maj:t ingå med begäran att denna ålder måtte få öfverskridas. Då kost-

naden för underbefälsskolor för 1873 uppgår till en summa af 118,126 R:dr 75 öre, så är det också nödvändigt att rätt begagna dessa medel, och man måste därför nödvändigt stadga en bestämd lägre åldersgrän, öfver hvilken rekryter icke få antagas, och detta i full konsekvens med Riksdagens förut uttalade åsigt och med dess önskan, att den indelta soldaten skall så motsvara sitt ändamål, att han kan i behofvets stund användas till befäl. Tanken på detta har också med all sannolikhet till en del föranlett det beslut, hvilket nu i Konstitutions-Utskottets memorial blifvit föremål för en anmälan till Riksdagen. Jag tror sålunda icke, att man i det hänseendet har någon rimlig eller berättigad anledning till det antagandet, att derigenom rikets sannskyldiga nytta blifvit trädd för nära, jag skulle snarare tro motsatsen. Åtminstone är det påtagligt, att det icke medför någon större kostnad för de rust- och roteringsskyldige, om jag äfven får medgifva, att det för dem kan medföra något större besvär; och att icke någon väld ingår i detta beslut, torde få anses bevisadt af hvad jag redan anført. Jag tror icke att någon här, vare sig han varmt intresserar sig för en fullständig omorganisation af vårt landtförsvaret eller han vill att det skall fortfarande bibehållas på samma grund, skall kunna jäfva det allmänna erkännande, som den afgangne Chefen för Landtförsvars-departementet, Herr General Abelin, erhållit, att med ovanlig möda, oförtrutet arbete, skicklighet och energi hafva uppfyllt sin pligt, hela den tid han intagit en plats i Konungens råd. Att han dragit sig tillbaka, ligger i sakens natur; det var en följd af vårt konstitutionela statsskick, och han kunde icke göra annat, sedan hans förslag, efter att flera gånger blifvit omarbetadt, ändock slutligen förkastades. Men jag anser det icke vara Riksdagen värdigt att, sedan han utträdt ur Stats-Rådet, vilja klandra honom för en åtgärd sådan som denna, hvilken står i öfverensstämmelse med uttalanden och önsknningar, hvilka finnas i Kammarrens protokoll öfver just denna fråga vid föregående riksdagar. Jag vill icke längre upptaga Kammarrens tid, ty saken torde vara af föregående talare tillräckligt utredd och öfvervägd, men jag kan icke underlåta att, med stöd af hvad jag haft äran anføra, påpeka det oriktiga uti att med gillande af Konstitutions-Utskottets motivering lägga memorialet till handlingarne, ty om så sker, så ligger deruti ett klander icke blott mot den afgangne krigsministern, utan mot våra egna beslut. Af detta skäl yrkar jag för min del, att memorialet måtte lemnas utan afseende.

Herr Rydberg: Herr Talman! Mine Herrar! Då jag med min röst medverkat till det beslut, som Konstitutions-Utskottet fattat, att göra anmärkning mot konungens rådgifvare med anledning af förordningen den 9 sistlidne November om nedsättning af högsta åldersgränsen för rekryter vid de indelta regementena, ber jag särskildt, med anledning af de många anmärkningar som mot memorialet blifvit gjorda, om tillåtelse att få redogöra för de skäl, på grund af hvilka jag höll mig pligtig att rösta så och icke annorlunda.

Ingen lär kunna förneka, att den rätt regeringen eger att med hänsyn till kostnaderna för vårt härväsende fordra något annat och något mer af vissa medborgareklasser än utaf rikets öfriga inuebyggare, ytterst och i sjelfva verket uteslutande hvilat på de så kallade knektekontrakten.

De, allenast de, hafva skapat rust- och rothållareklassen här i landet; funnes icke dessa kontrakt, så funnes icke heller en sådan klass, så funnes icke heller de rättigheter som tillkomma, de bördor som åligga denna klass utöfver de bördor, som tillkomma och åligga alla andra medborgare i vårt land. Är detta ovedersägligt, så följer med logisk nödvändighet derutaf, att de speciela rättigheter, regeringen kan göra gällande gent emot rust- och rothållare, hvilat uteslutande på och begränsas utaf de speciela bestämmelser, som förefinnas uti dessa knektekontrakt, och att hvarje anspråk derutöfver är oberättigadt. Hvarje sådant anspråk skulle innebära det orimliga påståendet, att rust- och rothållare skulle bära vissa bördor utöfver de andra, derföre att dessa äro stadgade i knektekontrakten eller der omtalade, och derjemte att de skulle bära hvarje annan börda, som regeringen anser lämplig och nyttig för fosterlandet att pålägga dem, derföre att en sådan börda icke finnes stadgad i knektekontrakten eller derföre att ingenting derom i dem är nämndt. Detta påstående har blifvit, om icke öppet uttaladt, så dock underförstådt i det försök att försvara regeringens åtgärd, som blifvit offentliggjordt här i Stockholm, men det kräfer ingen annan vederläggning än den det gifver sig sjelf: saken är klar för hvarje oförvilladt öga. Har regeringen någon rätt att i afseende på rekrytåldern föreskrifva någonting, så måste denna föreskrift hvilat på hvad knektekontrakten derom stadga, men icke på hvad kontrakten derom icke stadga.

Vidkommande villkoren för rekryternes antagande, så lemna knektekontrakten derom intet tvifvel om sin mening. De fastställa ett enda villkor, uttaladt i ett enda kärnfullt och oförtydligt ord. Karlen skall antagas, när han är "duglig". Ordet "duglig" förekommer i de aldra flesta knektekontrakt, och i de öfriga är det ersatt af något annat fullt motsvarande. Vi veta hvad det betydde, då knektekontrakten skrefvos, och dess betydelse har icke sedan dess ändrats. Ordet "duglig", tillämpadt på rekryten, innefattar tvänne moment: han skall vara stark nog till sin kropp att bära ett fälttågs ansträngningar, och han skall ega det mått af själsförmögenheter, som fordras för att lystra till kommando och öfver hufvud fullgöra de pligter, som tillkomma den lydande mannen i ledet. Allt hvad derutöfver kommer är kontraktsvidrigt, såsom fallande utom knektekontraktens område, och måste tillbakavisas, äfven om den börda, som derigenom skulle falla på rust- och rothållare, icke skulle vara särdeles stor. Det är ur denna principiela synpunkt, som jag i främsta rummet sett saken; det är det kontraktsvidriga uti regeringens åtgöranden, som jag velat framhålla. Den gamla varningen *principiis obsta*, "mota de falska grundsatserna i dörren", ty har han fått foten öfver din tröskel, skall han göra sig till herre i ditt hus, denna varning är nyttig att under alla lifvets förhållanden hafva för ögonen och icke minst nyttig på politikens område, i frågor sådana som denna. Skulle Konstitutions-Utskottet här hafva lemnat oanmärkt denna regeringens åtgärd, så skulle detta hafva inneburit ett tyst erkännande af regeringens sjelftagna rätt att lägga ytterligare bestämmelser till knektekontrakten. Om precedensfall kunna åberopas och om ett sådant finnes, såsom föregående talare framhållit, då regeringen kunnat vidtaga likartade åtgärder, då den kunnat ingripa på knektekontraktens område utan Riksdagens hörande och

utan att af Riksdagen jäfvas — så tillhör detta precedensfall en tid, då folkmakten var försjunken i ett svaghetstillstånd, som kunde förklara och ursäktas detta; men nu, då den politiska utvecklingen fortskridit med fast och själfmedveten gång, låter Kammaren en sådan åtgärd passera oanmärkt, då blir detta precedensfall farligt, då blir den — om det på detta område vore möjligt — ett prejudikat, och då är dörren öppnad för vidtagande af åtgärder i samma väg, tyngre och hårdare drabbande än den som nu är i fråga.

Studerar man denna frågas historia, så finner man, att allt ifrån Carl XI:s tid och intill år 1811 ansågos knektekontrakten af alla partier, äfven de enväldiga, ega en sådan helgd, att man ryggade tillbaka för att kränka dem. Först år 1819 — ett år som betecknar ett särskildt skede i Sveriges historia, det med konstitutionela enblemers smyckade allena-styrande tidskiftets — först då utkom en förordning, som bestämde högsta åldern för rekryt vid indelta kavalleriet till 30 år. Måhända just emedan detta steg fick oanmärkt tagas, utkom år 1838 en annan förordning, som meddelar samma bestämmelse för rekryter vid det indelta infanteriet. Men denna gång fick åtgärden icke gå opåtaladt förbi: Konstitutions-Utskottet upptog saken till anmälan efter samma 107 § Regeringsformen, som nuvarande Konstitutions-Utskott tillämpat.

Redan då borde den fråga, som nu sysselsätter oss, hafva blifvit utkämpad, och jag antager, att den stormiga riksdagen 1840—1841 äfven skulle hafva utkämpat den, såvida denna anmärkning icke varit en bland de *ett hundra tre* anmärkningar, som då framlades mot regeringen, och af hvilka icke mindre än 31 gingo ut på åtal inför Riksrätt enligt 106 § Regeringsformen. Emellertid bör tilläggas, att regeringen af 1838, som var en mönster-byråkratisk regering, sammansatt af kraftiga, dugliga och aktningvärda män, men uppfostrade i byråkratiska idéer och öfvertygade om, att ett land icke kan må bättre än under ett upplyst administrativt godtycke — det bör tilläggas, att denna regering icke vågade gå så långt som vår nuvarande regering gjort. Militärdistriktens befälhafvare hade uti ett infordradt utlåtande tillstyrkt, att åldern för rekryter för den indelta armén skulle sänkas från 36 år till 25 eller högst 28; men regeringen af 1838, som vågade så mycket annat, ansåg detta vara ett för starkt ingrepp i de rekryteringsskyldiges rättigheter och inskränkte sig till att, som vi veta, bestämma rekrytåldern till 30 år.

Om ifrågavarande åtgärds gagn eller skada vill jag icke tala; men jag instämmer med en reservant i Första Kammaren deruti, att åtgärden på intet sätt varit af behovet påkallad, då erfarenheten visat, att på sednaste tiden icke ens 5 procent af de antagna rekryterna varit öfver 25 år. Denna siffra kan visserligen å andra sidan åberopas såsom ett bevis för att den nya bördan för rust- och rothållarne icke väger så mycket, och deri kan motsidan hafva rätt, men om blott hundra af dessa rekryteringsskyldiga derigenom drabbas af större svårigheter vid fullgörandet af sina förbindelser mot staten, så anser jag, att dessa hundra böra hafva samma rätt till skydd som om de vore tusen eller tiotusen. Vidare instämmer jag med samma reservant deruti, att denna åtgärd blifvit vidtagen uti en i hög grad olämplig tidpunkt. Olämplig är den visserligen, då den kom så omedelbart efter den stora striden här i September, hvares

svallvågor väl icke hade lagt sig till hvila den 9 November. Härigenom har händt, att många, hvilkas åsigt jag dock icke delar, uppfattat denna regeringens åtgärd såsom det pilskott, hvilket, enligt romarskalden, den flyende parthiske ryttaren, i det han vänder sig på hästen, slungar mot fienden, som behållit valplatsen.

Under början af denna debatt framhölls från statsrådsbänken en liknelse, som vi alla känna, om kanonen, hvilken man drager fram, då man kanske knappt vågar aflossa ett pistolskott. Denna liknelse slog an på en del af Kammarens ledamöter, men särskildt på en högvördig talare på norrlandsbänken. Han tillagnade sig denna qvickhet så som älskaren af Nicotiana-örtens stängel tillagnar sig den: han valkade den, jag tror en half timme, mellan läpparne. Han glömde, att qvickhetens natur är blixstens, den lysar och försvinner.

En talare på stockholmsbänken, en mycket ärad talare, som förenar många och utmärkta egenskaper, som innehar och förtjenar stor aktning, som är en lärd och skarpsynt jurist, ett nitiskt och ifrigt folkombud, en vältalare, en man med idéer, en man med högt ställda mål, men som med allt detta förenar tvänne mindre lyckliga egenskaper, nemligen den att vilja vara — jag vill icke säga qvick, ty det är han — utan *mycket* qvick, och den att vara väl mycket misstänksam; — denne talare presenterade i förmiddags Konstitutions-Utskottet en liten flaska af den essence, på hvilken han sjelf en gång skrifvit etiketten "nobelt hän", och med hvilken han för någon tid sedan sjelf så rikt begåfvades af en talare på elfsborgsbänken. Skada blott att denna essence, medan den befunnit sig i hans egen vård, förlorat allt hvad den möjligtvis egde af fina, flygtiga, aromatiska, "nobla" beståndsdelar, och att vi endast fingo en bottensats. Det vore för mig en stor fögnad, om jag, såsom ledamot af Konstitutions-Utskottet, kunde å mina kamraters och egna vägnar lugna åtminstone en enda af de många farhågor och misstankar, han i morgse uttalade, hvilka synas störa hans natters sömn, särskildt den misstanke att Konstitutions-Utskottet med denna anmälan skulle hafva syftat mycket högt. Vårt syfte har varit mycket enkelt, mycket anspråkslöst, men icke förty kanske ganska viktigt, till och med viktigare än om vi velat åstadkomma en förändring på vissa platser. Vårt syfte har varit det att söka i brodden qväfva den tillstymmelse till byråkratiskt öfvergrepp, som vi här förefunnit. Vi vilja icke någon ministerkris. Väl är det sannt, att samklangen mellan Konungens rådgifvare och folkets ombud icke är så fullkomlig som önskvärdt vore; väl är det sannt, att man för hvarje riksdag mer och mer kommer till den insigt, att Andra Kammarens bemödanden att tillbakatränga statsutgifternas ständigt stigande flod är i det närmaste förspild nöda och kommer att blifva det, intill dess regeringen med allvar sätter sig samma mål löre; väl är det sannt, att land och folk önska hvad som kanske är omöjligt, men de önska att se den vigtiga försvarsfrågan återupptagen af män, som vilja försöka problemet att med nuvarande tillgångar åstadkomma en kraftig folkbeväpning; väl är det sannt, att på undervisningens område den dag torde vara långt aflägsen, då nordisk anda och vårt herrliga svenska språk återfå sin högsättesrätt under eget tak, som under århundraden varit den beröfvad. Men med allt detta vilja vi ingen ministerkris; folket kan vänta, ty det vet, att följderna af 1865 års represen-

tationsförändring förr eller sednare skola forma sig till ett bestämdt program, och att det skall få sina varmaste sakkörare just på statsrådsbänken; folket kan vänta, ty vi befinna oss i ett ganska lyckligt skede och vi hafva desto mindre anledning till otålighet, som Konungens nuvarande rådgifvare äro män, hvilka förtjena och ega folkets förtroende och aktning. För den händelse Kammaren tror, att Utskottets syfte icke varit något annat än hvad jag framställt, så hoppas jag Kammaren uti vår åtgärd att framställa en anmärkning icke skall finna något annat, än att vi dermed gjort hvad som varit vår rätt och hvad som varit vår pligt.

Herr Ola Jönsson: Jag hade icke tänkt att begära ordet under denna diskussion; men då Utskottet fått uppbara så mycket klander för sitt åtgörande med afseende på granskningen af statsrådsprotokollen, så torde det vara äfven mig tillåtet att yttra några ord till dess försvar.

Hvad först beträffar den formela delen af betänkandet, så har jag redan förut någon gång varit i tillfälle uttala den mening, som jag ännu på det bestämdaste vidhåller, att Konstitutions-Utskottet med afseende på de ärenden, hvilka falla under 107 § Regeringsformen, icke har något annat åliggande än att för Riksdagen anmäla det eller dem, som Utskottet anser möjligen kunna leda till den i paragrafen omtalade påföljden. Jag hemtar stöd för denna åsigt ilika mycket af sjelfva ordalydelsen i nämnda paragraf, som af den prax, hvilken vid flera än en riksdag blifvit följd. Jag tror likväl ej, att man denna gång har skäl att framkomma med en sådan anmärkning mot Utskottet, ty Utskottet har ju verkligen framställt en anmärkning, då det i ingressen säger: — — — "hvaremot Utskottet funnit Konungens rådgifvares åtgärd rörande här nedan omnämnda ärende vara af beskaffenhet att böra enligt 107 § Regeringsformen hos Riksdagen anmälas." Utskottets opinion om den ifrågavarande regeringsåtgärden är härigenom i min tanke tillräckligt tydligt uttalad, ja så tydligt man kan hafva rätt att fordra. Man har velat att Utskottet skulle hafva tillagt en hemställan till Riksdagen om affåtande till Kongl. Maj:t af den i 107 § omnämnda skrifvelse. Men att föreslå något sådant har icke varit Utskottets skyldighet, ty Utskottet skall icke fatta beslut, utan det är Riksdagen som i sista hand eger att ärendet afgöra. Utskottet har i motiveringen ådagalagt, att den ifrågavarande åtgärden icke har befordrat rikets saunskyldiga nytta, och detta, åtminstone i min tanke, skäligen klart och tydligt. Det kan nemligen väl icke förnekas, hvilket ock utaf flere än en talare blifvit i dag erkänt, att åtgärden icke varit nödig; och var den icke nödig, så var den ej heller nyttig. Men den kan, strängt tillämpad, blifva skadlig, då det ju är tydligt, att den i händelse af krig, då extra rotering skall uppsättas eller då föreskriften eljest skall tillämpas strängare än under vanliga förhållanden behöfves, nödvändigt skall hafva till följd en effektiv förminskning i försvarskrafterna. Det finnes dessutom en annan sak, som ej får förbises. Åtgärden kan nemligen få ett annat utseende än den, som jag tror, bör hafva. Jag nämnde för några dagar sedan, att det i allmänhet vore vådligt att ingå i bedömande af motiven för andras handlingar, och det kan ej heller falla mig in att af denna regeringshandling vilja draga någon eller några obestämda slutsatser; men för den som dertill möjligen

har större benägenhet kan det synas, som vore åtgärden, såsom en talare i dag sagt, riktad mot rust- och rotehållarne såsom en politisk demonstration, en yttring af minst sagdt ovilja för obenägenheten hos dem att i ett annat fall gå regeringens vilja till mötes. Huruvida det kan vara klokt eller om rikets sannskyldiga nytta kan befördras genom att lemna tillfälle för en sådan föreställning, öfverlemnar jag åt hvar och en att afgöra. Ännu äro vi icke alldeles vanda vid absolutismen, och det skall säkerligen falla sig svårt för oss att blifva det. Man har sagt, att saken ej vore värd att anmäla eller anmärka, ty hon vore i och för sig själf en obetydlighet. Ja, måhända är den det, derpå skall jag ej inlåta mig, men jag ber få erinra om, att af många obetydligheter slutligen någonting stort kan uppstå. Men, kan man fråga, hvariföre har Utskottet då icke anmält flera sådana der obetydligheter? Måhända var det därför att icke flera funnos att anmäla? Ja, kanske har det varit så, derom tillkommer det icke mig att något meddela, men af reservationerna från några af Utskottets ledamöter inom denna Kammare vill det dock synas, som skulle detta icke hafva varit förhållandet, utan som hade det verkligen funnits flera sådana der obetydligheter att omtala. Man torde kanske invända: "Det är ju i alla fall icke flera reservationer än tre, och det är ju icke så mycket. Har det icke funnits mer att på det sättet anmärka?" Det är möjligt att så icke varit förhållandet, derom kan jag icke yttra mig; men orsaken till reservationernas fåtalighet skulle kanhända också kunna sökas i det kända förhållandet, att representationen i allmänhet icke visat någon benägenhet för reservationer från Konstitutions-Utskottet i fråga om granskningen af statsrådsprotokollen — ett förhållande hvarpå diskussionen i dag också gifvit flera än ett bevis. Det är med en viss fruktan man tillåter sig att beröra dessa reservationer, något som jag för min del måste beklaga, då jag öppet erkänner, att jag gerna skulle sett att äfven de blifvit föremål för diskussion, på det att jag derigenom hade kunnat få tillfälle förklara, hvarföre jag icke biträdt dem alla eller någon af dem. Men då man i en hastig vändning blifvit så ofautligt grannlaga, vill icke heller jag bryta mot denna grannlagenhet. Att nu göra något yrkande kan emellertid icke falla mig in, det anstår mig ej, och jag skall således ej heller göra det. Så mycket vill jag dock säga, att Utskottet under de förhållanden, som på den sista tiden inträdt, befunnit sig i en ganska svår ställning. Om Utskottet hade förklarat, att Utskottet icke funnit skäl att anmäla något ärende, så skulle ingen hafva trott derpå, ty ett sådant förhållande skulle hos Konungens rådgifvare förutsätta en ofelbarhet som är omöjlig; att de ensamt skulle vara alldeles fria från vanliga menskliga fel och brister är en fullkomlighet, hvarpå de säkerligen lika litet som någon annan kunna eller vilja göra anspråk. Anmäler Utskottet åter något ärende, så får Utskottet därför uppbära kländer och tillvitelser från alla håll. Men hvarthän skall det väl leda, om Utskottet icke får anmäla någon enda regeringens åtgärd, som kan leda till öfverläggning inom representationen om de principer hon anser böra af regeringen följas? Jo, såvidt jag förstår, endast till en fullkomlig isolering mellan Regeringen och Riksdagen, som omöjligt kan blifva nyttig hvarken för landet eller för Regeringen. Folket förlorar derigenom det inflytande på regeringen som det bör ega,

och regeringen kan ej känna sig stark, om hon ej stödjes af majoriteten inom folkrepresentationen; men ett sådant stöd vinner hon ej, med mindre representationen kommer i tillfälle att inlåta sig i granskning af de principer hon anser böra af regeringen i allmänhet följas. Detta så tydligt det än är i sig sjelf, tyckes man ej dock vilja inse; ja, det gifves till och med de som gå så långt i falsk föreställning, att de anse hvarje kritik af regeringens åtgärder såsom en yttring af ett, om icke fiendtligt, dock ovänligt tänkesätt. Ingen föreställning kan vara rimligare än denna. Jag tror att de, som endast strö blommor på andras väg, äro de färligaste vänner man kan råka ut för; man fruktar att gå på den blomsterbeströdda vägen, till dess man kommer in i en labyrint, ur hvilken man ej kan reda sig.

Jag slutar med att förklara, att Utskottet icke handlat hvarken af bitterhet eller andra låga motiv; det har icke gjort annat, än hvad det ansett sig hafva rätt och pligt att göra.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Min vän och granne på stockholmsbänken har på ett ironiskt sätt talat om Utskottets syften. Jag vill icke söka efter hans personliga syften, ehuru sådant knappast behöfde göras bland den snö, som föll i fjol. Det har blifvit mycket vanligt från den sida, denne talare tillhör, att tillvita motståndaren hvarje handa "syften" och äfven göra direkta beskyllningar. Så har man ofta fått sitt handlingssätt stämpladt såsom utgående från "egennyttan" och motiven såsom bestående i "bitterhet" och "missnöje". Sådana rop som desse talare använda vill jag ej begagna, äfven derföre att dermed vinnes ingen seger af värde; och härmed vill jag hafva afslutat mitt svar till denne talare.

En annan talare, som har sin plats näst intill den förre, har genomgått Utskottets motivering och steg för steg kommit till det resultat, att hvad Utskottet föreslagit ej är befogadt, derföre att den författning, hvarom här är fråga, icke kan leda till någon påföljd. Då han sålunda ansåg författningen ej kunna leda till någon påföljd och således obehöflig, väntade jag, att han med skäl kunnat tillägga att en obehöflig författning icke är för samhället nyttig.

I öfrigt är här yttradt ganska mycket. Skulle jag försöka bemöta allt detta, vore det att allt för mycket taga Kammarens tid i anspråk. Men emot en talares yttrande, att "frågan är obetydlig", kan jag icke underlåta att afgifva min protest. Om man tillhör ett folk, som värderar sina förfäder för trohet, redbarhet och ordhällighet, om man tror att dessa samfundsygder ännu icke äro alldeles bortglömda i vårt land, om man önskar och hoppas att sådana egenskaper fortfarande skola utmärka vårt folk, och om man dock ser att regeringen, som väl icke får anses representera inom landet rådande dåliga lidelser, tid efter annan framkommer med förslag, utvisande likgiltighet för helgden af de aftal fordna konungar ngått med våra förfäder; så hvarken kan eller bör man anse en sådan riktning i regeringens handlingssätt såsom varande "obetydlig", det vill säga utan betydelse för samhället. Har det dertill, såsom i förevarande fall, gått så långt, att regeringen egenmäktigt utfärdat en lag som alldeles lemna obeaktade både regeringens förbin-

dels och undersåtarnes rätt, så får en sådan regeringshandling en stor betydelse. Denna betydelse ökas ännu mer, om samma lag berör en större del af landets innevånare, så att till hela folket kommer kännedom derom, att regeringen icke respekterar ingångna förbindelser eller vårdar undersåtarnes rätt, ty derigenom ej blott förlorar regeringen ett anseende som den icke bör sakna, utan sjelfva rättsmedvetandet i landet rubbas ända ned till samhällets djupaste rötter, och samhället tager derigenom skada, emedan rättsmedvetandet är samhällets grundval. En regeringshandling, som åstadkommer sådana verkningar, leder ingalunda till rikets sannskyldiga nytta, och därför har Konstitutions-Utskottet bort den för Riksdagen anmäla.

Svenska folket har af ålder haft förtroende till sina konungars ord; det har trott sig skola hos Konungen få både rätt och hjälp, och denna vackra och betydelsefulla förtröstan har ännu icke alldeles försvunnit. Man har till och med i sednare tid exempel på, att personer tillhörande allmogen, då de förlorat en rättegång, hafva vandrat från rikets yttersta delar till hufvudstaden för att tala med Konungen, i hopp att han skulle skaffa dem den rätt de förmenat sig ej kunnat få vid domstolarne. Hvad skall samma allmoge nu tro, då den icke kan blifva okunnig om en af vår Konung utgifven sådan författning som den af Konstitutions-Utskottet omförmälda, och ej heller okunnig derom att genom samma författning brytes aftal som fordna konungar ingått. Efter min uppfattning hafva de personer, som bidragit till en sådan regeringshandling, tillskyndat samhället skada; därför har jag ansett för min pligt att fästa Riksdagens uppmärksamhet på förhållandet. Längre sträcker sig icke min skyldighet såsom ledamot i Konstitutions-Utskottet. Kammaren och Riksdagen ega nu att efter omdöme och öfvertygelse fullgöra sin.

En talare vidrörde frågan om sammankallandet af den urtima Riksdagen och interPELLERADE en ledamot af Konstitutions-Utskottet i anledning af dennes reservation i berörda hänseende. Denne ledamot hade ordet på förmiddagen, men jag observerade icke, huruvida han besvarade det framställda spørjsmålet. Jag vill därför upptaga frågan och får då först nämna, att jag icke biträdde den sidan inom Utskottet, som ansåg sistnämnda fråga böra för Riksdagen anmälas, ty jag anser densamma i formelt afseende rätt behandlad.

Af hvad som förekommit rörande sammankallandet af urtima Riksdagen märkes först Konungens uttalande i trontalet vid förra lagtima riksdagens afslutande och dernäst statsrådsprotokollet för den 26 Juni, då Kongl. Maj:t uppdrog åt cheferne för Landt- och Sjöförsvars-departementen att uppgöra de förslag, som borde göras till föremål för behandling vid den urtima riksdag Hans Maj:t Konungen vid afslutandet af lagtima riksdagen tillkännagifvit hafva för afsigt att sammankalla. Man lär väl icke vilja bestrida Konungens rätt att i trontalet uttala en sådan afsigt och ej heller hans rätt att anbefalla departementscheferne att vidtaga de omnämnda åtgärderna, utan att Stats-Rådet behöfde råda hvarken till uttalandet eller befallningen. Sjelfva beslutet om urtima Riksdagens sammankallande till bestämd dag fattades den 14 Juni, då fyra Statsråd voro närvarande och dessa tillstyrkte i laga ordning tiden

för densamma. Formen är således räddad, och jag anser att intet grundlagsbrott i det afseendet blifvit begånget.

För öfrigt tror jag — i likhet med hvad jag under Konstitutions-Utskottets förhandlingar i ämnet gifvit tillkänna — att nationen redan fällt sin dom öfver sjelfva handlingen. Allmänna opinionen har bedömt den regeringshandling, och att Riksdagen under sådana omständigheter skulle gå längre än hela svenska folket gjort — det vore att strö salt i såret, och dertill vill jag för min del på intet vis bidra.

Herr Carlén: Om man icke visste, att sedan förra årets krigsdebatter i denna Kammare funnes så mycken strategi samlad, att knappast rum funnes för mera, så skulle jag vilja säga, att hela denna dags debatt varit särskildt egnad att än vidare öka och spänna de strategiska krafterna. Det är i synnerhet en talare, som spänt dem i högsta grad, då han använt det något tvetydiga slag af strategisk skicklighet, som består uti att undvika en besvärlig sak genom att stämpla den med ett slagord och sålunda genom ett enda ord söka nedgöra saken. Det lyckas stundom att på det sättet — åtminstone för tillfället — draga bifallet på sin sida, och det är för att hindra, att så äfven skall ske nu, som jag har begärt ordet.

Mitt yttrande på förmiddagen har af denne talare, den af mig såsom enskild person högt skattade representanten från Göteborg, äfvensom af en talare på skånska bänken, blifvit stämpladt så, som skulle jag med "hån" hafva behandlat Konstitutions-Utskottets föreliggande utlåtande. Något bevis för detta påstående framställdes visserligen icke, men i allt fall ber jag att få visa grundlösheten af den framkastade beskyllningen genom att i korthet erinra om innehållet af mitt förra anförande. Att börja med sade jag, att jag *icke* trodde, det Konstitutions-Utskottets medlemmar ansett sig i Utskottet böra handla såsom målsmän för rust- och rothållareintresset. Är detta hån? — Vidare sade jag, att utskottsledamöterna uppenbarligen *icke* afsett att framkalla ett misstroendevotum, ledande till ministärens aflägsnande. Var sådant hån? — Derefter sade jag, att utskottsledamöterna naturligtvis icke åsyftat att på något sätt såra hvarken den afgångne Krigsministern eller hans kvarvarande embetsbröder. Var väl detta hån? — Till slut trodde jag, att Konstitutions-Utskottet, liksom jag, ansåg 107 § Regeringsformen för framtiden behöflig. Måne det var hån? — Göteborgsrepresentanten, som är mera hemma i vårt språk än jag, har kanske en annan definition på ordet, men med den betydelse, jag gifver ordet "hån", kan jag ej begripa, att det kan tillämpas med afseende å mitt anförande af någon annan än den, som funnit sig alltför väl bedömd.

En annan talare, som sitter här till venster om mig och den jag såsom granne både aktar och älskar, har beskyllt mig för att jag skulle insinuerat obehöriga syften hos Utskottet. Det är verkligen sorgligt, om denne min vän skulle mena hvad han sade, ty jag skulle då hafva i hög grad misstagit mig om hans urskiljning. En man, så skarpsinnig och väl bevandrad i det politiska lifvet som han är, kan möjligen vara okunnig om, att man ej gerna i statsangelägenheter fattar ett viktigt beslut, utan att först undersöka grunden för och dernäst beräkna konsekvenserna af

detta beslut, hvilket är detsamma som att veta hvad man vill, hvad man syftar. I afseende å förevarande fråga kan jag omöjligen förutsätta annat, än att denne värde representant och Konstitutions-Utskottets öfrige ledamöter haft för sig fullt klart, hvad de ville, hvad de åsyftade. Söker jag nu å min sida att göra för mig klart hvilka dessa syften voro, så måste jag — då de sjelfve ej kunnat gifva annan antaglig förklaringsgrund — fortfarande stanna vid att tro, det utskottsledamöterna åsyftat att visa olämpligheten i vår tid af den åtgärd, som 107 § kan gifva anledning till. Jag misstager mig möjligen — kanske fanns intet syfte alls —; men enligt mitt förmenande har Konstitutions-Utskottet i allt fall, med eller mot sin vilja, genom det utlåtande, hvarom debatten i dag förts, en gång för alla lärt oss olämpligheten af denna paragraf. Hädanefter, som förr, kommer alltid att bakom de betänkanden från Konstitutions-Utskottet, hvori anmärkningar framställas — de må för öfrigt vara stora eller små — sökas det syfte att antingen pricka eller få bort någon eller några af Stats-Rådets medlemmar, ehuru metoden är både längesedan antiqverad och obehöflig, hvilket dock ej hindrar att den ända till våra dagar användts.

Att så varit förhållandet kunna Herrarne lätt öfvertyga sig om, genom att läsa protokollen öfver debatterna angående decharge-betänkandena vid föregående riksdagar och än mer genom att fråga ledamöter af förra Konstitutions-Utskott. Äfven jag har varit ledamot i Konstitutions-Utskottet — jag tror nästan min granne till venster var det på samma gång — och det under vida mera brydsamma omständigheter än nu. En annan ledamot af dåvarande Konstitutions-Utskottet, Herr Uhr, har vid en föregående riksdag upplyst om att man i Utskottet den tiden hade alldeles klart för sig att äfven de mest småaktiga anmärkningar syftade till det stora målet att allägnsna ministären. Man väntade en Kongl. proposition om antagandet af ny Riksdags-ordning och det var för Borgare-Ståndets och Bonde-Ståndets utskottsledamöter fullkomligt klart, att representanterne från de tvänne Medstånden, genom att söka få framställda anmärkningar i Konstitutions-Utskottets decharge-betänkande, åsyftade ingenting mer eller mindre än att kasta ministären ur sadeln för att derigenom slippa det väntade nya representationsförslaget. Men om de segrat inom Utskottet, lära de nog icke hafva nämnt detta syfte i Utskottets motivering; de visste att ingen i allt fall misstagit sig om detsamma. Och hvarföre kämpade bland andra Herr Uhr och jag för att hindra anmärkningarne. Just därför att vi hade ett syfte att upprätthålla dåvarande regering, emedan den behöfdes för att bereda den stora frågan framgång. Så, mine Herrar, har man förut betraktat och så bör man äfven hädanefter betrakta de anmärkningar, som af Konstitutions-Utskottet framställas, om de eljest skola hafva någon betydelse. För att visa att jag ej är ensam om denna åsigt, her jag att få uppläsa ett yttrande af en man, som hos nuvarande ledamöter af Konstitutions-Utskottet säkert står högt i anseende, och hvaraf framgår, att han delar min åsigt i denna sak. Jag menar Grefve Posses, som under debatten rörande decharge-betänkandet vid 1868 års riksdag yttrade: "Det är alltid ett grannlaga och ömtåligt värf att granska andras handlingar. Representationens pligt att utlåta sig om den andra statsmaktens regeringsåtgärder hvilat tung på hvarje riksdags-

man, som med fosterlandskärlek och oväldig rättvisa vill upprätthålla konungamakten utan att förbise eller vanvårda folkets konstitutionella rätt. Sjelfva formen för denna granskning har i vårt statsskick, sannolikt emot grundlagsstiftarnes ursprungliga mening, under tidernas lopp blifvit *småaktig* och derigenom förvandlat en i sig sjelf betydelsefull och aktningsbjudande handling till en enkel, ofta temligen sväfvande framställning af mer eller mindre giltiga anmärkningar emot det sätt, hvarpå Konungens rådgifvare i ett eller annat mål utöfvat sina ansvarsfulla embeten. Under de sednare riksdagarne har åtminstone förhållandet alltid varit sådant och lärer det väl tyvärr äfven framdeles blifva tillsvidare oförändradt. Bland de nu föredragna anmärkningspunkterna har isynnerhet den tredje punkten af föregående talare blifvit ansedd som en af de betydelsefullaste, som någonsin af Konstitutions-Utskottet dragits under representationens pröfning, enär man velat tillmäta den regeringsåtgärd, som i denna punkt är föremål för anmärkning, en afvikelse icke blott från grundlagsenlig form, utan äfven från andan i vårt statsskick. Oberoende af denna uppfattning kan jag hvarken af denna eller öfriga i betänkandet framställda anmärkningar bilda mig någon mening, om jag bör högt akta regeringen eller jag bör det icke, om regeringen eger den kraft, som vågar taga initiativet i sin hand, och den beslutsamhet, utan hvilken hvarje famlande efter tidsenlig utveckling stannar vid halfmesyryr, om den vill och förmår att med stadig arm leda det nya statsskicket i de rätta spåren, eller den tror, att sjelfva reformen är målet och att, sedan den är genomförd, kan allt i öfrigt gå sin gamla gång; om den med klok omtanke vidtagit förberedande åtgärder för lösning af de stora frågor, som stå på dagordningen: embetsverkens omorganisation, den privilegierade jordens aflösning, rättegångsväsendets, kredit- och kommunallagstiftningens ordnande, eller om den inskränker sig till att afvakta och expediera Riksdagens beslut i dessa och andra stora och för landet viktiga frågor. Om allt detta får jag ingen ledande upplysning och kan till följd af de trånga skrankor, inom hvilka grundlagen fjättrat Konstitutions-Utskottet, icke genom Utskottets nu afgifna utlåtande vinna den klarhet, som är önskelig, då jag har att afgifva ett förtroende- eller mistroendevotum.“

Ni finner häraf, mine Herrar! att talaren till en början erkände att tidsomständigheterna gjort Utskottets granskningsåtgärd till en „småaktig“ åtgärd och att de anmärkningar, som kunde framkomma till följd af 107 § Regeringsformen icke i och för sig borde tillmätas någon betydelse. „Men“, fortsätter han, „då jag nu emellertid är tvungen att afgifva min röst och derigenom uttrycka ett *generellt omdöme om regeringen*, så återstår för mig ingen annan grund att följa än min egen uppfattning af det system, regeringen hittills iakttagit. Och denna uppfattning manar helt säkert icke till afgifvande af ett förtroendevotum för regeringen“, o. s. v.

Detta — mine herrar — bevisar ju alldeles uppenbart att inom den Kammarens majoritet, som tillsatt nuvarande Konstitutions-Utskott, finnes alldeles samma uppfattning af såväl Konstitutions-Utskottets verksamhet med afseende å statsrådsprotokollens granskning som ock den granskning det s. k. decharge-betänkandet undergår i Kamrarne, som den jag hyser, nemligen att man — såvida Utskottets betänkande skall tillerkännas ringaste

gaste betydelse — först för sig sjelf måste göra det klart, om ett förtroende eller misstroendevotum åsyftas, och derefter besluta, huruvida man anser sig böra följa Utskottet på den ena eller andra banan.

Jag föreställer mig derföre, att hvar och en, som tänker närmare på saken och icke ger ord för sak eller tager sak på bak, skall finna, att jag icke sökt efter obehöriga syften, om icke så bör anses att jag sökt lyfta Konstitutions-Utskottet till den höjd, som det borde intaga, men som numera intet Konstitutions-Utskott genom att grunda anmärkningar på den antiqverade 107 § Regeringsformen någonsin kan uppnå.

Herr Palander: Frågan gäller enligt mitt förmenande icke huruvida den af Konstitutions-Utskottet påpekade regeringshandling varit lämplig eller icke, och derföre anser jag mig hvarken behöfva eller böra derom yttra mig. Icke heller är det fråga om att tillämpa 106 § Regeringsformen eller icke. Om göteborgsrepresentantens argumentation vore riktig, skulle den leda till anmärkning efter 106 §, men derom är som sagdt icke fråga, utan här är endast fråga om huruvida på det regeringsbeslut, Utskottet omförmålt, 107 § bör tillämpas eller icke.

Då, såsom jag nyss sade, jag ej anser mig kunna eller böra ingå uti granskning af ifrågavarande beslut, är det klart, att min uppgift också måste vara mycket begränsad, och derföre vill jag i största korthet förklara, att jag hvarken af Utskottets motivering eller diskussionen blifvit övertygad, att 107 § Regeringsformen på detta beslut kan eller bör tillämpas.

Herr Törnfeldt: Då jag inlemnadt till detta årets Riksdag ett arméförslag och deri bland annat föreslagit att nedflytta rekrytåldern till 25 år, kan jag så mycket mindre klandra regeringens åtgärd i nämnda afseende, som min uppfattning alltid varit, att soldaten skulle kunna under ynglingaåren fullgöra sina rekrytöfningar, och således vara en fullkomlig krigsman, då han inträder i mannaålder. Men jag förutsätter härvid ett orubbligt vilkor — *antagandet af utsträckt värnepligt*. Detta förutan synes det vara omöjligt att taga rekryter bland beväringen, ty hvarje rekryt skulle minska beväringens förut ganska glesa leder. Regeringen har sjelf vid de föregående riksdagarne förklarat, att försvarets nummerstyrka är otillräcklig. Så länge vårt försvar är anförtrodt åt vår indelta och värfvade armé samt blott 5 beväringsskasser, så länge måste vi noga spara på beväringen för att den må hafva så djupa leder som möjligt. Den tadlade åtgärden skulle emellertid, särdeles om blott 20-åriga ynglingar togos till rekryter, minska beväringen med flera tusen, och det kan jag ej finna lända till rikets sannskyldiga nytta. Härtill kommer att författningen om nedsättning till 25 år af rekrytens ålder utkom i de sista dagarne af förra krigsministerns embetsförvaltning, och derigenom framstår denna handling såsom en fingervisning åt efterträdaren att lappa den gamla otillräckliga arméorganisationen och sålunda förhindra hvarje nytt tillförlitligt förslag att framkomma, hvilket i sinom tid kunde blifva till stor våda för riket. Jag anser frågan på så sätt betraktad höra till 107 §. Men då man äfven betraktar den omständigheten, att den ena parten

af de två, som antagit knektekontrakten, ändrar bestämmelserna utan att derom höra den andra parten, så hör frågan ovedersägligen äfven till 106 §. Som man likväl ej velat vara så sträng att anmäla saken efter båda §§, så måste den gå efter den ena, och det är 107 § som dertill bäst lämpar sig.

Jag yrkar att Utskottets anmälan med gillande lägges till handlingarne.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag vill endast i anledning af det yttrande från stockholmsbänken, som nyss afgafs, tillkännagifva, att jag icke haft den äran att vara ledamot i Konstitutions-Utskottet på samma gång som min vän talaren. Jag har således ej haft tillfälle draga nytta af hans ledning, som måhända kunnat göra mig till en mera värdig ledamot af Konstitutions-Utskottet än jag nu blifvit.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen gaf proposition dels på bifall till yrkandet af memorialets läggande till handlingarne och dels på bifall till det yrkande som blifvit framställt derom att memorialet måtte läggas till handlingarne med godkännande af Konstitutions-Utskottets framställda anmärkning.

Den förra propositionen förklarades vara med ja besvarad, men då votering begärdes, blef, för densammas anställande, en så lydande omröstningsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som vill, att Konstitutions-Utskottets memorial N:o 5 skall läggas till handlingarne,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutit att, med godkännande af Konstitutions-Utskottets framställda anmärkning, lägga memorialet till handlingarne.

Vid röstsedlarnes hopsummering befunnos 67 ja mot 101 nej, och hade alltså Kammaren beslutit i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Sedan denna utgång af voteringen blifvit Kammaren meddelad, begärdes ordet af

Herr Friherre af Schmidt som anförde: Enär jag icke ansett lämpligt att besvara Kammaren med något yttrande i frågan, då så många talare i öfrigt uppträdt, får jag i anledning af den utgång voteringen erhållit och som jag icke kan gilla, till protokollet anmäla min reservation.

Herr Almquist: Då jag icke under debatten varit i tillfälle att gifva tillkänna min åsigt om saken, anhåller jag att få uti protokollet antecknad, det jag icke deltagit i det beslut, hvartill Kammaren kommit.

§ 5.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 12, i anledning af väckta motioner om antagande af uppgjorda förslag dels till lag om inskrifning i fastighetsbok jemte i sammanhang dermed erforderliga författningar, dels till förordningar om lagfart med fastighetsfång samt om inteckning i fast egendom m. m.

I anledning af detta utlåtande afgåfvos yttranden af:

Herr Sjöberg: Då jag väckte motion i det ämne, hvarom nu föredragna betänkande handlar, skedde det icke under just synnerligen stora förhoppningar, att något väsentligt eller hufvudsakligt skulle kunna vid denna Riksdag utträttas inom denna del af den civila lagstiftningen. Jag ansåg likväl ämnet vara af den stora vikt, att det icke vore aldeles olämpligt att fästa Riksdagens uppmärksamhet på en fråga, hvilken visserligen ej kan anses vara mycket gammal, men likväl redan hunnit en ålder, som äfven ur denna synpunkt bör göra den förtjent af särskildt afseende.

Vid 1859—1860 årens riksdag väcktes nemligen motioner i samma ämne, dels inom Ridderskapet och Adeln af en ledamot, som Andra Kammaren nu har äran räkna bland sina medlemmar, dels inom dåvarande hedervärda Bondeståndet tvänne ledamöter. Uti dessa trenne motioner framhölls med mycken styrka, å ena sidan, hurusom det understundom var nära nog omöjligt att vinna fasta på den egendom, man lagligen förvärfvat, eller saknaden af institutioner, hvarigenom full trygghet i eganderätten till fast egendom och realsäkerheten garanterades, samt, å andra sidan, huru svårt det var att under sådana förhållanden erhålla lån på fastighet. Uti frågans närvarande skick anser jag mig icke böra afgifva någon mera detaljerad skildring af hvad som i nyssnämnda motioner anfördes; men jag ber likväl att få inför Kammaren framhålla några punkter af det utlåtande i ämnet, Lag-Utskottet vid omförmälda riksdag afgaf.

Utskottet säger i början af sitt egentliga utlåtande, eller sedan det redogjort för hufvudsakliga innehålltet af de trenne motionerna, att "för ögonblicket synas få lagstiftningsärenden inom civilrättens område vara mera än detta förtjenta af lagstiftande maktens synnerliga uppmärksamhet."

Vidare talar Utskottet om och söker leda i bevis, huru ringa säkerhet vår lag i sjelfva verket gifver åt jordbesittningen. Utskottet yttrar i afseende derå, att det är svårt, för att icke säga hardt nära omöjligt, "att med full juridisk bevisning ådagalägga en persons verkliga eganderätt till en fastighet", och vidare, att en fastighet kan blifva "innehafvaren frånvunnen af en pretendent, om hvilken ingen på ett århundrade eller längre tid haft den ringaste aning." Äfven framhåller Utskottet, huru utsigt till lån å ärfd eller förvärfvad fastighet " varit beröfvad de många, som ej kunnat på något sätt styrka sin egen eller förra egarens åtkomst till egendomen." Vidare säger Utskottet sig icke hafva ringaste anledning att betvifla riktigheten af hvad den ene af motionärerne, en representant från Göteborgs och Bohus län uppgifvit, att inom ett härad i riket, der egendomshandeln är ganska lifvig, förhållandet är sådant, att utaf 30 till 40 lagfartsansökningar, som göras vid hvart ting, sällan flera än

5 eller 6 kunna bifallas, och att en betydlig del af allmogen hvarken har eller kan få fasta å sin jord. Efter allt detta yttrar Utskottet: "ett sådant tillstånd af villervalla och osäkerhet bör icke längre få kunna fort-fara, utan synes det vara hög tid att en omfattande revision af ifrågavarande lagstiftning företages."

Den i anledning häraf till Kongl. Maj:t aflåtna underdåniga skrifvelse från Rikets Ständer är daterad den 11 Augusti 1860, och herrar nebehagade sålunda finna, att en ganska rundlig tid förflutit, utan att man af regeringen fått emottaga någon framställning i detta viktiga ämne. Det synes då icke hafva varit utan all anledning att fästa regeringens uppmärksamhet — såvidt det kunnat ske genom en enkel motion — på en fråga, som — på sätt jag genom nyss upplästa punkter af ett Lag-Utskottets utlåtande trott mig hafva ådagalagt — af bemälda Utskott vid 1859—1860 årens riksdag förklarats ega synnerlig betydelse.

Jag kunde vid tiden för motionens väckande naturligtvis ej bedöma omfattningen af Lag-Utskottets göromål och deraf sluta, huruvida det för Utskottet skulle blifva omöjligt att på ett verksamt sätt bidraga till den stora frågans lösning redan vid denna riksdag. Å andra sidan kan jag ej klandra, att Utskottet ansett sig af omständigheterna förhindradt att söka åstadkomma en sådan lösning, ty jag erkänner villigt, att detta Utskott, mera än andra, är öfverhopadt af allt för många och ganska olik-artade frågor; men jag hade likväl föreställt mig, att Utskottet, som äfven i nu föredragna utlåtande erkänner frågans synnerliga vikt och betydelse, möjligen — under antagande att Riksdagen lyser samma åsigt härutinnan nu som vi 1859—1860 årens riksdag — kunnat finna skäl att hos Riksdagen hemställa, att en ny skrifvelse i ämnet måtte aflåtas till Kongl. Maj:t, på det regeringens uppmärksamhet ytterligare måtte fästas på frågan.

Dessutom vill jag erinra, att det förslag, jag tagit mig friheten fram-lägga i form af motion, är fullständigt utarbetadt, samt att — såsom jag äfven i min motion påpekat — det vill synas, som de bland Högsta domstolens ledamöter, hvilka underkastat den så kallade hypotekskomiténs yttranden och förslag en mera genomgående kritik — att dessa ledamöter, säger jag, i sina anmärkningar hufvudsakligen biträdt de erinringar vid komiténs förslag, hvilka i form af reservation afgifvits af en utaf ledamö-terna i komitén, äfvensom på mer än ett ställe tagit till utgångspunkt vissa delar af ifrågavarande reservation.

Emellertid, i det skick frågan nu är och då Första Kammaren redan godkänt Utskottets utlåtande, skulle det vara allt för förmätet af mig att begära, det denna Kammare skulle fatta ett afvikande beslut. Jag måste således med undergifvenhet foga mig uti det slut, det lofliga Lag-Utskot-tet beredt detta ärende; men då jag det gör, sker det likväl under för-hoppning, att Kongl. Maj:t sjelf icke må alltför länge dröja att framkomma med förslag till lag i detta ämne. Jag skulle väl hafva funnit en viss tillfredsställelse, om denna Kammare för sin del beslutat en underdånig skrifvelse, men då jag icke vill utsätta mig för skämt af en ärad vän på gotlandsbänken, som för icke längesedan i en annan, likaledes ganska vikt-ig lagstiftningsfråga talade om skrivelser, hvilka borde numreras eller om initiativ från Riksdagens sida, hvilka då de vore flera, borde åsättas viss

nummer, på det Regeringen skulle veta, i hvilken ordning de borde behandlas, så vill jag — efter hvad jag nu yttrat — lemna Utskottets utlåtande utan vidare erinran och utan att framställa något yrkande.

Herr Fredricson: Min motion i ämnet är af samma beskaffenhet som den af den förra ärade talaren på stockholmsbanken väckta motion. Han har uti ett sakrikt anförande utvecklade frågan, så att jag ej behöfver mycket orda om densamma. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att frågan förr eller sednare måste erhålla en tillfredsställande lösning, ty såsom den nu är ordnad, kan den omöjlig förblifva i längden.

Jag är visserligen icke nöjd med Utskottet, då det i betänkandet säger, att frågan måste uppskjutas och öfverlemnas till lagbyrån, men jag vill icke yrka återremiss, ty Lag-Utskottet har dock bevärdigat min motion med ett utlåtande, då mitt förslag i samma fråga förra riksdagen deremot af Utskottet kastades under bordet.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Icke heller jag vill framställa något yrkande, men anser mig böra uttala min på erfarenheten grundade åsigt att förändring, i den riktning motionärerna angifvit, är af behovet påkallad, och min önskan att den lagbyrå, af hvilken man väntar så mycket, icke måtte lägga detta ärende för djupt ned i sina lådor.

Herr Grefve Sparre: Det är måhända en pligt för en ledamot af Lag-Utskottet, att något närmare redogöra för de skäl, som hindrat Utskottet att af dessa motioner göra hvad utan tvifvel många bland dess ledamöter skulle önskat. Särskildt för mig, som för 12 år sedan väckte motion i ämnet, som sedermera deltagit i en komité för utarbetande af förslag till ny lagstiftning deri och som alltjemt med det lifligaste intresse egnat mig åt denna fråga, särskildt för mig är det påkostande att ånyo se frågan för denna riksdag falla. Men jag kan icke underkänna de skäl, som nu liksom vid föregående tillfällen i detta afseende gjort sig gällande inom Utskottet. Högsta Domstolen har yttrat, att förslaget icke vore verkställbart, och då härtill lägges den omständigheten, att det sätt, hvarpå frågan skulle lösas, otvifvelaktigt till någon del beror på frågan om domstolarnes organisation, en fråga som vi veta snart kommer att föreläggas Riksdagen till afgörande, utgör detta tillräcklig anledning för Utskottet att hysa betänkligheter att behandla lagförslag derom.

Skulle skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t aflätas, vore det den tredje i lagfrågor vid innevarande riksdag. Vi hafva nemligen redan beslutat en underdånig skrifvelse angående vattenrätten, och det är fråga om en angående domstolarnes organisation. Då man icke kan vänta att åtminstone före nästa riksdag here än dessa tvänne skrifvelser hinna att af Regeringen besvaras, och man dessutom fullkomligt känner, att Kongl. Maj:t egnar uppmärksamhet åt denna fråga och är betänkt, att, så fort frågan om domstolarne är afgjord, genast gripa sig an äfven med denna lagfråga, så har det icke synts Utskottet lämpligt att föreslå Riksdagen en skrifvelse äfven i detta ämne.

Då något yrkande i strid med Utskottets utlåtande icke blifvit framställt, har jag ingenting vidare att tillägga.

Efter sålunda slutad öfverläggning biföll Kamnaren Utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets utlåtande N:o 13, i anledning af väckt förslag, åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om lagfart å fastighetsfång.

§ 7.

Föredrogs och biföllos Stats-Utskottets nedannämnda utlåtanden:

N:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående väckt fråga om afsöndring af jord från Sånga prestbord till utvidgning af Sånga-mo exercisplats i Vester-Norrlands län;

N:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående jordafsöndring från f. d. kaptensbostället Torp till byggnadsplats och planteringsland för en folkskola i Långseruds församling af Wermlands län; och

N:o 30, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om försäljning af ett postverket tillhörigt hus i Upsala stad.

§ 8.

Till afgörande förekom Bevillings-Utskottets betänkande N:o 5, angående stämpelpappersafgiften.

Utskottets första hemställan (å andra sidan af betänkandet)

Bifölls.

Utskottets andra hemställan (å sid. 4).

I anledning häraf anförde:

Herr Grefve Sparre: Det skulle vara intressant att höra en närmare utredning, än den i Utskottets betänkande framlagda, om orsakerna till detta förslag, att stämpelpappersafgiften vid lagfart af fastighetsköp, hvilken hittills enligt regel bestämts efter köpeskillingsbeloppet, hädanefter i allmänhet borde rättas efter den sålda fastighetens taxeringsvärde. På detta sätt skulle denna afgift mången gång blifva oskäligt hög. Det händer ofta, att fastighetens verkliga värde betydligt nedgått, sedan taxeringsvärdet åsattes. I sådant fall är obilligt att bestämma stämpelpappersafgiften efter detta senare och icke efter fastighetens i köpeskillingen uttryckta rätta värde. Denna stämpelpappersafgift är dryg nog ändå, den utgör en skatt på jorden utöfver de många andra, som tynga densamma, och jag kan icke finna någon rimlig anledning att oskäligt förhöja samma

afgift. Jag måste således för min del och till dess bättre skäl än de i betänkandet framlagda, blifva anförda, yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Almqvist: Såsom bekant är, stadgar nu gällande förordning om stämpelpappersafgiften, att vid kartering af köpebref köpeskillingen skall läggas till grund för karteringen, så vida icke vid köpeaftalet jemte den kontanta köpeskillingen betingats vissa särskilda förmåner och vilkor, i hvilket sistberörda fall taxeringsvärdet å den sålda fastigheten skall läggas till grund för stämpelpappersbeläggningen. Under nuvarande förhållanden är derföre nödigt, att domaren, för att kunna pröfva, huruvida han skall belägga ett köpebref med karta efter köpeskillingen eller efter taxeringsvärdet, måste infordra äfven den afhandling, som vanligen föregått köpebrefvet, nemligen det så kallade köpekontraktet, och derur inhenta, om några särskilda betingsförmåner vid köpet blifvit aftalade. Det har visat sig utaf handlingar, som jemte motionen blifvit till Utskottet öfverlemnade, att en del domare gått så till väga, att de, innan uppbud meddelas, infordrat köpekontrakt för nyssberörda ändamål. När i sådana fall betingsförmåner funnits vara aftalade, har taxeringsvärdet måst utrönas för att tjena till grund vid kartebeläggningen; och det har då ibland visat sig, att den utsatta kontanta köpesumman varit ganska låg i jämförelse med taxeringsvärdet. Under dylika förhållanden har redan efter nu gällande förordning högre stämpelafgift måst betalas än som motsvarat köpeskillingen. Men å andra sidan hafva sådana fall inträffat, att till exempel köpare mot 100,000 R:dr och åtagande att till förmån för säljarne ansvara för deras skuld i egendomen, tillhandlat sig en till mera än 1,795,000 R:dr taxerad fastighet och sluppit betala stämpel efter högre beräkningsgrund än den till 100,000 R:dr utsatta köpesumman. Det är orimligt, att staten i sådana händelser skall gå miste om en betydlig inkomst, blott för det de enskilde kontrahenterne vid köpeskillingens bestämmande på förhand afdragit den vid egendomen häftande skuld eller eljest behagat utsätta en lägre köpeskillning än den verkliga.

För att i någon mån afhjelpa nu rådande svårigheter i detta hänseende, skulle man kunna bestämma, att såväl köpebref som särskildt köpekontrakt, der sådant finnes, skulle uppvisas vid lagfartsansökning, men då borde också för full rättvisas ernående de möjligen bestämda förmånsbetingelserna uppskattas till sitt verkliga värde, hvilket dock kunde blifva både besvärligt och svårt. Dessutom kunde nämnas att icke så obefogad missbelåtenhet uppstode, om det stadgades, att köpekontraktet alltid skulle uppvisas, emedan, såsom Utskottet sagt, "sådana omständigheter möjligen kunna vid köpeaftal förekomma och i kontraktet inflyta, som kontrahenterna ej vilja låta till allmän kännedom komma." För att nu tillgodose både statens och de enskildes rätt, utan att intrång i enskilda förhållanden eller besvärliga vändningar derför skall erfordras, har Bevillnings-Utskottet föreslagit såsom generel regel, att taxeringsvärdet skulle läggas till grund för beräkning af stämpelpappersafgiften och köpeskillingen i sådant afseende följas, endast då den öfverstege taxeringsvärdet. Det är sant, hvad föregående talaren anmärkt, att taxeringsvärdet någon gång kan vara högre än det verkliga värdet, och att kartan beräknad efter taxeringsvärdet i så fall skulle blifva högre än hvad densamma strängt taget

borde vara, men detsamma kan inträffa redan under nuvarande förhållanden, i enlighet med det exempel jag ofvan anförde, eller då kartan skall efter taxeringsvärdet beräknas, ehuru de betingade undantagsförmånerna icke kunde uppskattas till ett värde motsvarande skilnaden emellan den kontanta köpeskillingen och taxeringsvärdet. Det enklaste och redigaste synes emellertid vara att alltid tillämpa taxeringsvärdet såsom beräkningsgrund. Dermed förekommas de omvägar och det obehag, som skulle föranledas af en bestämmelse, att både köpekontrakt och köpebref alltid skulle företes vid lagfarts sökande. Dessa äro de skäl som ledd Bevilnings-Utskottet, och jag tror att de äro giltiga. Utskottets hemställan har redan blifvit godkänd af Första Kammaren, och jag förordar att äfven denna Kammare måtte bifalla densamma.

Herr Grefve Sparre: Det yttrande af siste talaren, vi nu afhört, bekräftar min förut uttryckta åsigt, att det icke finnes det aldra ringaste skäl till Bevilnings-Utskottets förevarande förslag. Jag har icke hört något annat skäl åberopas, än att det skulle vara enklare att följa den af Utskottet föreslagna karteringsgrund än den nu gällande. Det är sant, det skulle vara mycket enkelt. Men det skulle till vederlag för den bortskaffade svårigheten också vara absolut orimligt; och hvilken nytta dermed skulle vinnas vill jag lemna osagdt. Herrarne känna säkert, att personer, hvilka befinna sig i mindre lyckliga ekonomiska omständigheter och behöfva låna penningar, icke hafva något emot att låta högt taxera sina fastigheter. De få låna så mycket mera mot in-teckning i fastigheterna. Men med sådana personer går det stundom så att de stupa, och deras egendomar blifva sålda till underpris. I tidningarne för något af de sistförflutna åren stod att läsa, hurusom ett bruk i Wermland, taxerad till 350,000 R:dr, såldes för 60,000 R:dr. Vore väl i sådant fall billigt, att köparen finge erlagga stämpelafgift beräknad efter 350,000? Kan staten vilja på det sättet preja en person, som köper en egendom, till att betala omkring 6 gånger högre stämpelafgift, än han enligt all sed och lag bör göra? — Vidare kan det hända sådant, som att t. ex. en fabrik genom eldsvåda förstöres till en större del och måste säljas för vrakpris. Skulle väl icke förty köparen betala stämpel efter det taxeringsvärde, som blifvit egendomen åsatt, då den var oskadad? Den vore kanske såld för 10,000 R:dr, då den förut varit värd en million. En så orimlig lag föreställer jag mig, att ingen lagstiftare skulle vilja göra; och att Utskottets förslag gillats i Första Kammaren, måste härleda sig från bristande uppmärksamhet och rent förbiseende.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Så olika kunna uppfattningarne af denna sak vara. Den siste talaren förklarade Utskottets förslag vara orimligt. Jag anser nu gällande stadgande i ämnet orimligt. Han vann det besynnerligt att Utskottets hemställan bifallits af Första Kammaren. Jag skulle finna det högst besynnerligt, om densamma icke skulle vinna bifall äfven af Andra Kammaren.

Den förre talaren framställde exempel för att visa riktigheten af sin uppfattning. Han sade bland annat, att en fabrik kan förstöras genom eldsvåda och derefter få säljas för en obetydlig summa i jämförelse med

det egendomen förut åsatta taxeringsvärde, hvilket derföre icke billigtvis borde läggas till grund för karteringen af köpebrevet. Men köpeafhandlingar om sådan egendom som fabriker skola icke efter lag karteras. Det är endast afhandlingar om fast egendom, såsom jord å landet, hus i städerna och frälseränta, som skola lagföras och stämpelbeläggas. Väl kan det någon gång hända, att taxeringsvärdet är högre än köpeskillingen, men i allmänhet är taxeringsvärdet icke högre utan tvärtom ofast lägre än köpeskillingen. Mången gång händer, att köparen tillhandlat sig egendomen för verkligt underpris. Då tror jag, att han i allt fall gör en tillräckligt briljant affär. Jag vill icke gynna honom till den grad, att han skulle slippa betala stämpel för egendomens verkliga värde. Deremot visar erfarenheten, hurusom köpare i köpebrevet sätta ut lägre pris, än som verkligen aftalats, just för att minska stämpelafgiften, och jag tror, att det, för att sätta hinder i vägen för sådant ofog, vore rätt och helsosamt att bestämma taxeringsvärdet till grund för karteringen i allmänhet. Jag anser derföre Utskottets förslag vara nyttigt och väl behöfligt. Man finge möjligtvis litet besvär att skaffa taxeringsbevis, men detta besvär skulle många gånger uppvägas af fördelen att få bort den nu rådande olyckliga ovissheten bland domarne om den karteringsgrund, som i hvarje fall skall tillämpas.

Jag för min del yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Almquist: Herr Grefve Sparre har yttrat, att mitt förra anförande i frågan gäfvit stöd för hans åsigt, att Utskottets förslag vore orimligt. Jag beklagar på det högsta, att jag så otydligt framfört mina och Utskottets tankar. Jag borde väl derföre ånyo upprepa hvad jag sagt och söka göra det klarare, men jag anser mig knappt berättigad att med ett sådant återupprepande upptaga Kammarens tid. Grefve Sparre stöder sin åsigt hufvudsakligen derpå, att åtskilliga omständigheter kunna göra, att egendomar måste säljas under taxeringsvärdet, såsom att egaren själf bidragit till att taxeringsvärdet blifvit för högt beräknadt eller att en egendom efter taxeringsvärdets åsättande sjunkit i värde till följd af olyckshändelser eller andra orsaker. Jag ber att med afseende härpå få göra några anmärkningar. Om fastighetsvärdet sjunker, lär väl vanligen dertill förefinnas giltig anledning; och bevillningsstadgan medgifver, med afseende på möjligheten att sådant kan inträffa, icke allenast att taxeringsvärdet må i alla händelser hvart tredje år jemkas, utan äfven att sådant oftare må ske, om en egendoms värde till följd af särskilda anledningar märkligen förändrats. Jag kan icke föreställa mig, att taxeringsvärdet i allmänhet är för högt. För ett eller annat tiotal år sedan var väl ej ovanligt, att fastighetsegarne sjelfve sökte uppdrifva egendommarnes taxeringsvärde. Två orsaker förefunnos dertill. Dels började hypoteksföreningarne sin verksamhet och man ansåg särdeles fördelaktigt att hos dem erhålla de högsta lånebelopp hvartill egendomens taxeringsvärde kunde berättiga, hvarför egarnes egna intressen voro nära förbundna med de höga taxeringsvärdena. Dels inträffade något sednare den period, då alla menniskor ville spekulera på affärer med jordegendomar, och då voro alla säljare intresserade af att taxeringsvärdena skulle vara så höga som möjligt, på det att stöd deraf kunde hemtas för de öfverdrifna for-

dringar man då satte på sin egendom. Jag tror emellertid att numera mycket lugnare och jemnare förhållanden inträdt såväl i afseende på anlåtande af fastighetskrediten som i afseende på jordköpsspekulationer, och att mindre olikheter mellan taxeringsvärde och verkligt värde äro att befara. Den särskilda svårighet, Grefve Sparre påpekat för det fall, att en fabrik förstördes af eldsvåda, kunde väl inträffa, om dylik egendom såldes omedelbart efter en sådan händelse. Men detta sker sannolikt icke, och jag tager för gifvet, att köparen i allt fall väntar att söka lagfart, till dess nästa taxering blifvit verkställd, då taxeringsvärdet naturligtvis nedsättes. Jag tror sålunda, att de af siste talaren fruktade olägenheter i sjelfva verket icke äro särdeles stora, hvaremot jag anser Utskottets förslag vara nyttigt, till förekommande deraf att köpare genom fingerade köpeskillingsbelopp söka undandraga staten en del af densamma lagligen tillkommande stämpelpappersafgift och dessutom vid tillämpningen lända till enkelhet och reda.

Friherre Fock: Det är måhända redan tillräckligt taladt i denna fråga, och jag borde kanske afstå från ordet, isynnerhet då det kan vara äfventyrligt nog att inlåta sig i diskussion öfver ett ämne af denna art, sedan det blifvit behandladt af framstående juridiska förmågor inom Kamraren. Men jag kan icke underlåta att fästa uppmärksamhet vid ett par omständigheter. Utskottet har sökt åstadkomma enkelhet och reda i ett afseende, der orda och osäkerhet för närvarande råda. Man har mot Utskottets förslag hufvudsakligen invändt, att det skulle leda till obillighet att lägga taxeringsvärdet till grund för stämpelpappersbeläggningen, i de fall der nämnda värde öfverstege köpeskillingen och följaktligen med sannolikhet äfven det verkliga värdet. Men efter denna grund beräknas redan för närvarande stämpeln, så ofta jemte köpeskillingen vissa förmåner och beting blifvit utfästa, samt köpeskillingen icke öfverstiger taxeringsvärdet. För öfrigt synes mig icke vara stort skäl att skona dessa orimliga taxeringsvärden, som icke stå i något förhållande till de verkliga värdena; och hvilka ofta tillkommit för erhållande af större lån än som svarar mot verkliga värden.

Särskildt har man fäst uppmärksamhet derpå, att, om en nedbrunnen fabrik säljes, vore obilligt att fordra kartering efter det före eldsvådan egendomen åsatta taxeringsvärde. Jag känner intet sätt att sälja en fabrik, som totalt brunnit upp. Det finnes ju ingenting qvar att sälja. Jag kan icke se, att detta exempel på något sätt bevisar orimligheten af Utskottets förslag. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr P. Olsson från Helsingborg: För min del tror jag, att Utskottets förslag har åtskilliga skäl för sig. De af den siste talaren gjorda anmärkningar tror jag, att man måste anse träffa mera exceptionela förhållanden. Jag tror, att man i allmänhet måste antaga taxeringsvärdet vara ett riktigare uttryck af det verkliga värdet än den i köpeafhandlingarne utsatta köpesumma, hvarföre jag också föreställer mig, att sauning och rättvisa bäst skulle ses till godo genom att man låte kartan beräknas efter taxeringsvärdet. Det är äfven en annan omständighet, jag önskar fästa uppmärksamhet vid. Numera inträffar ofta, att egendomar säljas

med inventarier, utan att dock dessa inventarier närmare specificeras eller bestämmas till värde. Då är svårt att veta, huru hög köpeskillingen för sjelfva fastigheten skall anses vara, och tillfälle lemnas att uppskatta inventarierna högre än skäligt är. Om åter fastighetens taxeringsvärde enligt lag skulle läggas till grund för stämpelberäkningen, blefve likgiltigt, hvad inventarierna vid ett sådant köp ansåges värda. I synnerhet af denna anledning och då de af Grefve Sparre anförda exempel måste anses beröra exceptionela och icke normala förhållanden, tror jag att Utskottets förslag har skäl för sig; och jag yrkar derföre bifall till Utskottets hemställan.

Herr Gustafsson: Om det förhåller sig så som Grefve Sparre uppgifvit, att den ifrågavarande punkten blifvit af förbiseende godkänd utaf Första Kammaren, så behöfva vi dock ej frukta, att denna Kammares beslut, det må nu blifva bifall eller afslag, skall komma att grunda sig på misstag; derför har Herr Grefven sört och vi böra hålla honom räkning härför. Men jag kan ej instämma uti den af honom uttalade åsigt. Jag anser tvärtom Utskottets förslag i denna punkt vara särdeles välbetänkt och af behovet högeligen påkalladt. De fleste af oss hafva nog kommit underfund med, huru det icke så sällan inträffar, att en annan, en lägre köpeskillning än den öfverenskomna utsättes i köpebrevet för att derigenom beröfva staten en del af det staten tillkommande stämpelpapper. Den närmast föregående talaren har redan uppgifvit, att, då fastighet med inventarier säljes, dessa sednare upptagas till ett vida högre och den förra till en vida lägre köpeskillning än hvad som varit betingadt, endast för att undslippa en del af stämpelpappersbeloppet. Men äfven då fastigheter säljas utan inventarier, eger ofta ett svekfullt förfaringssätt härutinnan rum. Så har jag mig t. ex. bekant, att, när köpare vid köpetillfället betalt en del af köpeskillingen kontant, man i köpebrevet upptagit såsom köpeskillning endast det resterande beloppet. Sådant är naturligtvis i hög grad orätt, och ett förslag, hvarigenom detta svekfulla förfaringssätt i viss mån förhindras, bör derföre, enligt mitt förmenande, långt ifrån att undertryckas, tvärtom med tacksamhet emottagas. Det nu föreliggande förslaget är af sådan beskaffenhet, och jag anser mig derföre böra understödja detsamma. Jag har icke heller hört något giltigt skäl åberopas deremot. Herr Grefve Sparre har, för såvidt jag kunnat uppfatta hans yttranden, icke anført mera än en enda omständighet, som skulle tala deremot, den nemligen att en köpare, som inköpt en fastighet till ett pris, motsvarande dess verkliga, men betydligt understigande dess taxeringsvärde, hvilket en förutvarande, i penningebehof stadd egare lyckats uppdrifva oskäligt högt endast för att derigenom kunna förskaffa sig stora lån, skulle, om det nu föreliggande förslaget blefve lag, vara skyldig erlätta stämplat papper efter det å fastigheten satta orimligt höga taxeringsvärdet. Men denna omständighet synes mig vara af ingen betydelse, ty Herr Grefven, liksom hvilken annan förständig person som helst, lärer väl vid inköp af fastigheter taga i beräkning lagfartskostnaderna och afdraga dessa å den köpeskillning, han anser sig kunna erlägga.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag vördsamt yrka bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Grefve Sparre: De värde Herrar, som behagat svara på mitt sista yttrande i ämnet, synas icke hafva reda på hithörande författningar, och det bör visst icke mycket förundra mig, ty författningarne äro vidlyftiga, och man kan icke af hvar och en begära fullständig kännedom om desamma. Jag måste emellertid meddela, att det var ett komplett misstag af den ärade talaren från Skåne, då han sade, att köpeafhandlingar om fabriker icke beläggas med karta. Om han läst gällande förordning om stämpelpappersförordningen, skulle han hafva funnit, att det deruti heter: "Köpe, bytes- och gåfvobref samt testamentariska förordnanden om fast egendom å landet och i städerna, bruk och manufakturverk; smiden och smidesrättigheter, frälseräntor, fabriker eller andra inrättningar, med hvad mera som under eganderätt föryttras och vid domstolarne uppjudes, belägges med stämpel" o. s. v. Här står ju tydligt, att köpebref om fabriker karteras.

Det är ingen konst att tala i saker, som man icke har det ringaste reda på, men det är alls icke upplysande.

Den ärade representanten från Norrland har sagt, att det gör ingen-ting, om taxeringsvärdet å en inköpt fastighet är för högt, emedan man kan vänta att lagfara med köpet, till dess taxeringsvärdet hunnit nedsättas. Men det är farligt att vänta med lagfart, ty lagen säger, att den, som dröjer, skall af allmänna åklagaren åtalas och bötfällas. Man skulle då dröja endast för att få ytterligare på ryggen utom tvånget att få betala en orimligt hög stämpel.

Slutligen har den siste talaren sagt, att det icke vore skäl att skona de orimligt höga taxeringsvärdena. Må vara! Men det skulle måhända vara skäl att skona fastighetsköparne eller de fattiga arfvingarne till en person, vid hvars död den efterlemnade egendomen måste säljas; ty stämpelpappersafgiften bekostas till hälften af säljarne. Det må vara sant, att förordningen om stämpelpappersafgiften i sitt nuvarande skick icke är fullständig; och om frågan icke redan vore afgjord inom Första Kam-maren, skulle jag för min del påyrka återremiss. Men under nuvarande förhållande skulle resultatet af en återremiss icke blifva annat, än att Bevillnings-Utskottet skulle svara: som Första Kammaren beslutat i äm-net, återlemmas betänkandet i oförändradt skick.

Det finnes efter mitt förmenande icke någon annan rimlig grund för stämpelbeläggning af köpeafhandlingar om fastighet än köpeskillin-gen, ty taxeringsvärdet, som man påstått vara en bättre grund, kan af så många anledningar behöfva nedsättas. Jag har redan påpekat det fall, då en fabrik förstöres af eldsvåda. Jag kan ytterligare påminna om sådana omständigheter, som att skogen å en fastighet kan afverkas eller blifva förstörd af skogseld, jorden vanhäfdas eller husen förfalla af röta. Många sådana anledningar finnas dertill, att hvarje taxeringsvärde blir ett opålitligt uttryck för egendomens rätta värde. Vi böra komma ihåg, att, då nya taxeringsförordningen började tillämpas, visade sig en allmän benägenhet att uppdrifva taxeringsvärdena. I åtskilliga orter äro väl följderna häraf numera någorlunda rättade, men i andra orter äro taxe-ringsvärdena ännu betydligt högre än verkliga värdena. De verkliga värdena äro dessutom, såsom jag redan antydt, så ytterst beroende af konjunkturen. Under en kris för icke så länge sedan stod bomullen så

högt, att en mängd bomullsspinneriers verksamhet måste upphöra. Naturligtvis var under sådana förhållanden försäljningsvärdet af dylika fabriker särdeles lågt. Om ett bomullsspinneri under sådana konjunkturer blefve såldt, icke kunde taxeringskomitéen genast vara framne och nedsätta taxeringsvärdet, utan köparen blefve helt visst nödgad betala stämpel, beräknad efter det gamla taxeringsvärdet, derest taxeringsvärde i allmänhet skulle vara grunden för stämpelbelägningen. Jag tror att jag anfört så många exempel på orimligheter, att dertill det af Utskottet föreslagna stadgande skulle leda, det endast vore missbruk af tiden att uppräknas ännu flera.

Herr Rylander: Då jag inom Utskottet bidragit till det slut, hvori Utskottet stannat, anser äfven jag mig böra framhålla några skäl för detta slut. Jag har icke förbisett, att, såsom Grefve Sparre antydt, någon orättvisa ibland kan följa af att beräkna stämpeln å köpbref efter taxeringsvärde. Men under nuvarande förhållanden undandrages staten större belopp kartemedel än billigt är. Herr Olsson från Helsingborg har omtalat ett sätt, hvarpå köpare veta att orättmätigt minska stämpelafgiften, och motionären har med handlingar visat, huru i ett fall köpeskillingen för en fastighet taxerad till 1,795,410 R:dr i köpbrefvet upptagits till ett belopp af allenast 100,000 R:dr, som utgjorde det belopp köpeskillingen öfversteg de uti egendomen befintliga in-teckningar. Sådant sker för att undandraga staten kartemedel. Sådant slags försuillning bör ej få insmyga sig. Exemplet smittar, och vi böra akta oss att få dylikt ofog infördt såsom vana. Staten skulle derigenom gå miste om betydliga inkomster. Af nu anförda skäl har jag gifvit min röst för Utskottets förslag och yrkar fortfarande bifall till detsamma.

Herr Ola Lasson: I olikhet med föregående talaren har jag icke kunnat instämna i Utskottets förslag. Jag föreställer mig, att ett fasligt trakasseri skulle vållas allmänheten genom detta här föreslagna stadgandet. För att få uppbud skulle en köpare vara nödgad att komma till domstolen med köpbref i den ena och taxeringsbevis i den andra handen. Vi skola komma ihåg huru många fastighetsköp, som årligen avslutas i landet, jag tror man kan räkna dem till milliontal. Och hvart taxeringsbevis kostar en riksdaler. Jag har väl hört, att vid somliga domstolar skattosedlar få gälla som bevis om taxeringsvärde; men det gäller icke i min ort. Der får man icke låna 100 R:dr i banken utan taxeringsbevis, och att komma till häradsrätten med skattosedlar det duger icke alls. På dessa skäl måste jag motsätta mig Utskottets förslag.

Herr Uhr har väckt motion om förhöjning af häradsskrifvarnes löner. Det nu föreslagna stadgandet vore just ett sätt att höja dessa, ty om kartering af köpbref sker till belopp af en million riksdaler, så skulle häradsskrifvarne, som utfärda taxeringsbevisen, vinna en och en half million. Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Det vore mycket förmätet af mig, om jag ville jemföra min kunskap i detta ämne med den ärade ordförandens i Lag-Utskottet. Men det må förlåtas mig, om jag har en liten

smula förmätenhet deri, att jag oakadt hans anmärkningar vågar påstå, att jag begriper hvad jag säger. Jag hade sagt att endast fastigheter och således icke fabriker uppbjudas. Ordföranden i Lag-Utskottet menade, att detta yttrande vore en följd deraf, att jag icke läst gällande förordning om stämpelpappersafgiften; och för att gendrifva mitt påstående uppläste han ett stycke ur förordningen. Han skulle väl dock sjelf kunna upplysa, om verkligen fabriker såsom sådana vid domstolarne uppbjudas. Till min kännedom har sådant verkligen icke kommit. Möjligen lagfaras fabriker, som äro inrättade uti hus i städerna, i följd med husen, men i egenskap af blott fabriker äro de icke underkastade lagfart.

Den siste talaren gjorde en högst besynnerlig beräkning. Han sade, att, om stämpelbeläggning skedde för en million riksdaler, så skulle häradsskrifvarne på utfärdande af taxeringsbevis, som blefve nödiga för erhållande af lagfart å de karterade köpebrefven, vinna en och en half million riksdaler. Denna beräkning förstår jag alldeles icke. Dessutom kan jag icke tro, att häradsskrifvarne skulle kunna tillskansa sig någon vinst, ty domarne finge väl låta sig nöja med skattesedlar, hvilka upptaga fastigheternas taxeringsvärden.

De åberopade hindren för bifall till Utskottets förslag synas mig derföre vara af särdeles obetydlig beskaffenhet. I allt fall bör man väga de olägenheter, som nu finnas mot dem, som genom den föreslagna förändringen kunde uppkomma; och de nu befintliga äro mycket större. Enligt Utskottets förslag skulle åtminstone enkelhet och reda blifva införda i denna sak. Under nuvarande osäkerhet händer ofta, att domaren, för att icke blottställa sig för åtal af advokatfiskalen, gör högre stämpelbeläggning, än skäligen kunde fordras.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Herr Ola Lasson: Jag får bedja om ursäkt, att jag än en gång tager till ordet i denna fråga, men det sker med anledning deraf, att förre talaren syntes hafva missförstått min mening, då jag talade om huru häradsskrifvarne skulle skörda vinst af den föreslagna förändringen i förordningen om stämpelpappersafgiften. Min mening var att säga, att, om staten finge inkomst af en och en half million af karterade köpebref, så skulle häradsskrifvarne på samma gång i lösen för erforderliga taxeringsbevis erhålla en million, och det tror jag icke innebära en öfverdrifven beräkning. Jag tror också, att domarne aldrig skulle låta sig nöja med skattesedlar utan fordra taxeringsbevis. Jag yrkar fortfarande afslag å Utskottets hemställan.

Herr O. B. Olsson: Jag kan icke förena mig i förre talarens räknesätt. Han syntes mig vilja påstå, att en och en half million fastighetsköp skulle ske hvarje år i landet. Detta måste vara alldeles omöjligt. Och i allt fall kan jag icke förstå den beräkningen, att häradsskrifvarne under sådan förutsättning skulle vinna en million riksdaler.

En föregående talare anmärkte, att, då inventarier säljas jemte fastighet, är svårt att utröna, huru stor del af köpeskillingen, som bör anses motsvara fastigheten. Denna anmärkning har enligt min tanke sin fulla riktighet.

Jag vill fästa uppmärksamhet vid ett annat förhållande. Det händer ofta vid fastighetsköp, i synnerhet om föräldrar sälja till barn, att köpeskillingen af ekonomiska skäl beräknas långt under fastighetens värde. Det vore orätt att kartera efter en sådan köpeskillning. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Ola Lasson: Jag sade icke, att en och en half million fastighetsköp skedde om året, utan att, om en och en half million fastighetsköp skedde, så skulle häradskrifvarne vinna en million riksdaler på utfärdande af taxeringsbevis. Jag fäster mig icke vid, om fastighetsköpen äro ett eller annat tusen- eller hundratusental flera eller färre; jag menar blott, att hvarje fastighetsköp skulle bereda vederbörande häradskrifvare en inkomst.

Herr A. P. Andersson: Jag är tacksam för den mångsidiga utredning denna fråga fått. Mig synes vara rättvisast att taxeringsvärdet lägges till grund för stämpelbeläggningen, och jag tror icke, att köpare skola blifva särdeles lidande derpå, då de vid köpeskillingens bestämmande kunna taga i beräkning och göra afdrag för hvad kartan å köpebrevet kommer att kosta. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Jag vill i anledning af Herr Sven Nilssons från Österslöf sista yttrande anmärka, att det i författningen uttryckligen står, att fabriker uppbjudas; och Herrarne hafva sig säkert bekant, att alla sålda fastigheter uppbjudas. Såvida fabriker äro fast egendom, måste de följaktligen uppbjudas.

Med anledning af hvad Herr Ola Bosson Olsson yttrat angående köpebref, deri jemte kontant köpeskillning undantagsförmåner betingats, får jag villigt medgifva, att ett nytt stadgande om kartering af sådana köpebref med fästadt afseende å undantagsförmånernas värde kunde vara behöfligt; men att, derföre att brister finnas i gällande lag, upphäfva den till principen och införa en orimlig princip i stället, kan jag icke gilla.

Man har nyss hviskat mig i örat, att för icke längesedan en fabrik, taxeringsvärderad till 300,000 R:dr, sålts för 120,000 R:dr. Icke hade det väl varit rimligt att fordra köpebrefvets beläggande med stämpel efter 300,000 R:dr.

Man har under diskussionen yttrat, att köpare kunna vid aftalet om köpeskillingen taga den högre stämpelafgiften i betraktande, men derigenom nedpressas de redan förut tillräckligt låga fastighetsprisen. Vilja vi också ställa så till, att taxeringskomitéerna af fruktan för den höga stämpelafgiften börja i möjligaste mån sänka taxeringsvärdena, så vinner staten ingenting på denna förändring. En representant från Wermland har berättat mig, att i denna landsort ett hemman taxeringsvärderadt till 9,000 R:dr såldes för 400 R:dr. Skulle nu köparen tagit i betraktande, att karta skolat betalas efter 9,000 R:dr; så hade köpeskillingen måst ytterligare nedsättas.

Till förekommande af missbruk, må vi stadga ansvarsbestämmelser för dem, som svikligen undandraga staten dess inkomster, men icke införa orimliga grunder för stämpelafgiftens beräkuande.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, framställde Herr Talmannen, enligt de yrkanden som förekommit, propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som jemväl på afslag derå. Då Herr Talmannen fann den förra propositionen med öfvervägande ja besvarad, begärdes votering, hvilken företogs enligt en så lydande proposition:

Den, som bifaller det af Bevillnings-Utskottet å 4:de sidan af dess betänkande N:o 5 framställda förslag till ändring i stämpelpappersförordningen,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande förslag af Kammaren afslaget.

Omröstningen utföll med 103 ja mot 43 nej. Kammaren hade alltså bifallit Utskottets hemställan.

Utskottets slutliga hemställan (å 5:te sidan af betänkandet).

Herr Anders Persson yttrade: Herr Talman! Mine Herrar! Vid denna sena timma torde det icke vara möjligt att åstadkomma ett annat resultat i denna punkt än det, hvartill Utskottet kommit. Då emellertid Utskottets skäl för afstyrkande af bifall till min motion icke för mig äro öfvertygande, tillåter jag mig med anledning deraf yttra några ord.

Till en början säger Utskottet, att stämpelafgifter å in-tecknade skuldebref är att anse såsom ersättning för den ökade säkerhet, som genom in-teckningens meddelande åt en sådan handling förlänas, och att denna stämpelskatt står i full öfverensstämmelse med den å, bland annat, köpebref. För min del kan jag icke finna, att jemförelsen emellan köpebref och skuldebref är fullt exakt. Innehafvaren af ett köpebref är tillförsäkrad eganderätten till det köpta fänget, då deremot ett in-tecknad skuldebref endast är att anse såsom ett vanligt affärspapper; ty praxis är, att den, som utfärdat skuldebrefvet, först sedan in-teckningsätgården blifvit verkställd, vänder sig till kapitalisten med anhållan om dokumetets belåning. Vare sig således, att skuldebrefvet blifver belånadt eller icke, är en afgift till staten för detta värdepapper på förhand erlagd.

Vidare säger Utskottet, i fråga om min i motionen uttalade åsigt, att stämpelafgiften å skuldebref skulle innebära en dubbel beskattning, att stadgandet härom är alldeles enahanda med föreskriften om stämpelpappersafgifts erläggande för andra handlingar, såsom t. ex. derutinnan att egaren af en fastighet jemväl får erlagga bevillning till staten för inkomsten af egendomen, likasom att t. ex. innehafvaren af t. ex. en fullmakt får betala bevillning för sin löneinkomst. Jag tror ej heller att denna jemförelse håller streck. Stämpelafgifterna för köpebref och fullmakter motsvara onekligen hvarandra, emedan de betrygga egande- och innehafvarerätten

varerätten; men den omständigheten, att köparen af en egendom och innehafvaren af en fullmakt dessutom få betala bevilling, den förre för fastigheten och den sednare för inkomsten, träffar ju äfven in på den som i fastighet nedlagt lånta kapital, enär han får erlægga bevilling för egendomen, eller den rörelse han deri idkar, äfven för de lånta medel han deri nedlagt.

Stämpelafgiften för skuldebref är dessutom så mycket mera orättvis, som den icke drabbar den förmögne, icke långifvaren, utan låntagaren, och, hvad värre är, endast den låntagare, som nödgas för uppehållandet af sin kredit pantsätta sin fastighet; ty som man vet äro andra skuldebref, som icke undergå in-teckningsåtgärd, från stämpelafgift fria, då de nemligen icke blifva föremål för exekutiva åtgärder.

Jag kan, såsom nämnt är, icke anse in-tecknade skuldebref för annat än vanliga affärspapper, och således ej heller inse hvarföre de, framför andra sådana, såsom t. ex. obligationer eller aktiebref, skola vara underkastade charta sigillata-afgift; men då jag, som jag i början af mitt anförande nämnde, icke tror mig hafva utsigt vinna ändring i Utskottets förslag, anser jag mig ej nu böra göra något yrkande. Jag vill åtminstone först se om min framställning vinner något understöd.

Herr Ola Jönsson: Utskottet har väl rätt deri, att in-teckningen meddelar ökad säkerhet för skuldebrefvet, men hvem kommer denna ökade säkerhet till godo? Jo, långifvaren, som följaktligen derför borde vidkännas stämpelafgiften, men nu är förhållandet omvändt, ty den som behöfver låna penningar, får på egen bekostnad ombesörja in-teckningens erhållande och betala alla dermed förenade kostnader. Låneinrättningar och banker utlemna icke några lån förr än lånehandlingarne äro i komplett skick. Det kan ej förnekas, att detta innebär en dubbel beskattning, och det är hårdt att tvinga den, som har minst råd, till en sådan utgift. Då motionären icke framställt något yrkande, vill jag ej heller göra det, utan slutar med att förklara, att jag anser motionen i hög grad förtjena bifall.

Efter dessa yttranden bifölls Utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs Banko-Utskottets memorial N:o 9, i fråga om vidtagande af vissa förändringar uti inredningen af norra bankohuset.

Härvid yttrade:

Herr Wedberg: Då det icke är min mening att yrka afslag på Utskottets framställning, kan det möjligen anses både obehöfligt och obehörigt, att jag nu begärt ordet. Jag har dock trott mig böra begagna detta tillfälle för att uttala min öfvertygelse derom, att de för Riksbanken nu upplåtta byggnader äro för ändamålet högst otjenliga och att detta lappsystem att genom partiela förändringar af lokalerna söka undanröjda

vissa olägenheter egentligen borde helt och hållet öfvergifvas. Det synes mig också framgå af innehållet i nu föreliggande betänkande, att Utskottet borde komma till något helt annat än den nu föreslagna lilla förändringen. Utskottet yttrar nemligen i de första raderna af betänkandet, att "under de sedan flera år tillbaka fortgående förändringar uti anordningarne beträffande Riksbankens rörelse, hvilka afsett att lämpa denna rörelse efter nutidens förhållanden, allt mera visat sig, att de byggnader, hvilka hittills för Riksbanken begagnats, äro för ändamålet alldeles otjenliga." Litet längre ned säger Utskottet, att "belägenheten af de nuvarande bankbyggnaderna i sydöstra delen af staden redan nu måste anses olämplig", hvarjemte Utskottet vidare tillägger: "Vid sådant förhållande skulle Riksbanken, om den kvarblifver uti den stadsdel, der dess nuvarande lokal är belägen, otvifvelaktigt gå miste om en stor del af rörelsen, hvilken naturligtvis för bekvämlighetens skull gerna väljer den bankinrättning, som ligger närmast och i öfrigt erbjuder de största fördelarne; och det har fördenskull synts Utskottet vara af stor vikt att för Riksbanken kunde erhållas en annan plats, belägen mera centralt för den större affärsrörelsen."

Jag instämmer till alla delar i hvad här blifvit yttradt, och det som förvånar mig är, att Utskottet i följd deraf icke framlagt förslag om uppförande af ett nytt bankohus, hvartill just den närvarande tidpunkten enligt min tanke varit lämplig därför, att statsverkets nuvarande tillgångar icke synas kräfva bankovinstens användande för statens behof. Det torde icke böra förbises, att ju längre man dröjer med anskaffandet af en annan och bättre lokal för Riksbanken, desto större blir bankens förlust i följd af minskad rörelse. Utskottet uppgifver visserligen att svårigheten att utan alltför öfverdrifna kostnader erhålla en sådan (mera centralt belägen) plats har, vid redan härutinnan gjorda undersökningar, visat sig stor." Jag vill härvid erinra, att denna svårighet sannolikt ökas, ju längre man dröjer, och att för detta ändamål lämpliga byggnadsplatser icke kunna antagas falla i pris med åren utan snarare tvärtom. Utskottet har föreställt sig, att i sammanhang med den reglering af Helgeandsholmen och det uppförande i en framtid på denna plats af nytt hus för Riksdagen, hvarom förslag vid innevarande riksdag blifvit väckt, skulle antingen der kunna erhållas plats för bankbyggnad eller ock, genom utbytande af det nuvarande riksdagshuset mot någon till annat offentligt ändamål upplåten statens egendom, som lemnade erforderligt utrymme och vore för bankens behof väl belägen, tillfälle yppas för Riksbanken att mot godtgörelse till staten öfvertaga och använda sistnämnda egendom till uppförande af ny bankbyggnad, och detta är visserligen en vacker tanke, men densammas förverkligande är dock efter mitt förmenande så långt aflägsset, att det enligt min tanke icke vore med bankens fördel förenligt att vänta så länge.

Jag inledde mitt anförande med att yttra, att jag icke vill motsätta mig ett bifall till nu ifrågavarande förslag, emedan jag tror mig kunna instämma i Utskottets yttrande, att de nu föreslagna förändringarne, för hvilkas utförande kostnaderna beräknats till 14,898 R:dr 90 öre, äfven om de nuvarande banklokalerne framdeles komme att utbytas mot andra, likväl vore af nytta; så, ehuru jag icke vill framställa något yrkande,

önskade jag dock, att såväl någon af Banko-Utskottets ledamöter som de af Kammarens ledamöter, hvilka tillika äro bankofullmäktige, måtte yttra sig med anledning af hvad jag tagit mig friheten anförä i denna fråga, innan Kammarerna fattar sitt beslut, och skulle jag för min del anse det vara önskligt om Utskottet redan under denna riksdag ville inkomma med förslag till förberedande åtgärder för att snart få ett nytt ändamålsenligt bankohus på en för rörelsen mera lämplig plats än den nuvarande.

Herr Ola Månsson: Jag medgifver, att den siste talaren har rätt deri, att Utskottets motivering, jemförd med det slut, hvartill Utskottet kommit, ser något besynnerlig ut. För min del har jag i allo biträdt Utskottets hemställan om bemyndigande för bankofullmäktige att låta ombygga stora trappuppgången i nuvarande norra bankohuset. Det är verkligen af vigt för Riksbanken att en sådan förändring vidtages, och kostnaderna därför äro icke större än att de, äfven om bankohuset skulle komma att flyttas, fullt ersättas genom den ökade bekvämlighet som för Riksbankens inre förvaltning och bankbesökande derigenom vinnes. Utskottets motivering har jag deremot icke kunnat fullt gilla. Utskottet har, enligt min tanke, allt för mycket uttalat sig mot den nuvarande lokalen och om nödvändigheten att flytta banken till en annan plats. Det kan dröja flera år innan man blir förvissad om den lämpligaste platsen för ett nytt bankohus, och ett sådant uttalande, som nu skett i Utskottets motivering, kan möjligen stegra prisen på de platser, som kunna komma i fråga. Utskottet har sagt, att den större affärsrörelsen i hufvudstaden sannolikt efter hand kommer att draga sig alltmera mot norr. Detta kan väl hända, men man kan icke beräkna huru långt den kan komma att sträcka sig. Den lämpligaste platsen för ett nytt bankohus blir då måhända på norr, kanske på Helgeandsholmen. Detta kan man dock ännu icke hafva klart för sig, och jag tror därför att Utskottet icke bort så positivt derom nu uttala sig.

Herr P. Olsson från Helsingborg: Den förste ärade talaren uttalade sitt missnöje deröfver, att Utskottet icke nu framlagt förslag till uppförande af nytt bankohus. Jag ber att i anledning deraf få meddela några upplysningar om huru frågan om ett tilltänkt nytt hus för Riksbanken behandlats i Utskottet. Jag tror mig kunna säga, att i denna fråga varit inom Utskottet blott en mening, nemligen den, att det vore högeligen af nöden för Riksbanken att erhålla andra lokaler än de af banken hittills begagnade, men Utskottet har jemväl lika enhälligt ansett, att platsen för de nuvarande bankbyggnaderna är högst olämplig för uppförande derå af ett nytt bankohus, och att ett annat, mera centralt läge borde sökas, så att genom själva läget icke lades något hinder i vägen för den för Riksbanken naturliga rörelsen. Utskottet har också i följd af ett utaf bankofullmäktige uppgjort förslag tagit frågan om uppförande af nytt bankohus i öfvervägande. Detta förslag gick ut på ombyggnad af det södra bankohuset på dess nuvarande plats. Då emellertid Utskottet fann bankens nuvarande läge mindre lämpligt, och det visade sig att stora svårigheter mötte för att utan allt för öfverdrifna kostnader erhålla en annan plats, samt dertill kom möjligheten att inom icke så många år få

en för banken lämplig och ändamålsenlig lokal. ansåg Utskottet det vara bättre att uppskjuta frågan om uppförande af ett nytt bankohus ett eller annat år, än att nu nedlägga kostnader på de nuvarande bankbyggnadernas ombyggnad. Orsaken dertill att Utskottet nu icke framlagt något förslag i förutnämnda afseende för Riksdagen får således icke sökas i någon liknöjdhet från Utskottets sida för denna så viktiga angelägenhet, utan härflyter af de omständigheter jag nu haft äran antyda.

Beträffande nu Utskottets hemställan om bemyndigande för bankofullmäktige att redan under innevarande års sommar låta ombygga stora trappgången i nuvarande norra eller så kallade nya bankohuset, så är det tydligt att, i händelse Riksdagen nu beslöte uppförande af ett nytt bankohus, detta icke kunde blifva färdigt förr än om några år, och Utskottet har derföre trott, att den af bankofullmäktige föreslagna och af Utskottet tillstyrkta förändringen i inredningen skulle under den tid, som åtginge för byggandet af ett nytt bankohus, fullt ersätta kostnaden, ej blott med afseende på den större bekvämligheten för allmänheten utan äfven i fråga om bankens inre förvaltning.

Jag har blott velat lemna dessa upplysningar på det att Kammarerna icke måtte tro, att Utskottet förbisett vigten och nyttan af bättre lokaler för Riksbanken än den nuvarande.

Herr Gustaf Jonsson: I likhet med den förste ärade talaren ansåg äfven jag, att den nu föreslagna förändringen af stora trappgången i norra bankohuset vore obehöflig, då man ändock är inom kort tid nödsakad att antingen ombygga de åt Riksbanken nu upplåtta lokalerna eller ock uppföra ett nytt bankohus på en annan, mera lämplig plats. Under den tid, denna fråga omständligt behandlades i Utskottet, gjorde man sig dock underrättad derom att en ombyggnad af trappan vore outhärlig. Särskilda omständigheter i afseende på de nuvarande expeditionslokalernas läge göra, att det nu icke är möjligt att utan den föreslagna förändringen erhålla det utrymme, som för en bättre skötsel af bankens angelägenheter erfordras. Med afseende på de stora svårigheter, som mött för att nu anskaffa mera lämpliga lokaler för Riksbanken och i betraktande af den nytta, som de föreslagna förändringarne i inredningen af norra bankohuset otvifvelaktigt skulle medföra, har Utskottet icke tvekat att tillstyrka ifrågasvarande, af bankofullmäktige derom uppgjorda förslag, och jag har för min del icke heller ansett riktigt att afpruta något på det belopp af inemot 15,000 R:dr, hvartill kostnaden beräknats. Då intet yrkande blifvit gjordt, har jag endast med anledning af den förste ärade talarens önskan ansett mig böra gifva tillkänna, huru med saken sig förhåller.

Herr Dufwa: Auledningen dertill att Utskottet nu icke framkommit med något förslag om uppförande af nytt hus för Riksbanken har af en föregående talare blifvit vidrörd. I afseende åter på Utskottets ifrågasvarande hemställan ber jag att få tillägga några upplysningar. Det torde tilläfväntas förefalla mången besynnerligt, att en ombyggnad af stora trappuppgången i nuvarande norra bankohuset är af någon större vikt och betydelse, och jag får då fästa uppmärksamheten på det förhållande, som icke är för Kammarernas ledamöter obekant, att tjänstgöringslokalerna

i Riksbanken äro åtskiljda på ett sätt, som icke är förenligt med god ordning och bekvämlighet, och som medför svårigheter för allmänhetens beröring med Riksbanken. Det nu framlagda förslaget afser icke blott att genom ombyggnad af trappgången göra allmänhetens tillträde till nämnda lokaler lättare utan äfven att förändra den tränga förstuga, som åtskiljer lokalerna, till ett rymligt rum. Vid förändrandet af det norra bankohusets öfre våning till lokal för diskont- och depositions-kontoren afsåg man att der förena de bankens afdelningar, som af allmänheten mest besökas. Genom den nu ifrågasatta förändringen i inredningen skulle det göras möjligt att genom användande af hela den nämnda våningen, der den viktigaste rörelsen redan nu drifves, söka i denna våning förena flera af de afdelningar, som nu äro på andra ställen i bankohuset förlagda, och derigenom åstadkomma en provisionel åtgärd för lättnad såväl i afseende på allmänhetens beröring med Riksbanken som för den inre ordningen och tillsynen inom lokalerna. Denna fråga står äfven i sammanhang med en ifrågasatt förändring i arbetsfördelningen emellan Riksbankens nuvarande afdelningar, men som detta icke för närvarande utgör föremål för Riksdagens pröfning, anser jag mig icke nu böra derom yttra mig. På grund af hvad jag nu haft äran anföra, hemställer jag om bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs och bifölls Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af väckt förslag om antagande af ett svenskt mynts-system, grundadt på guld.

§ 11.

Till bordläggning anmälde:

Stats-Utskottets utlåtande N:o 37, angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid som förflutit sedan början af sednaste riksdag;

Stats-Utskottets memorial N:o 38, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor, rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel;

Lag-Utskottets utlåtanden

N:o 14, i anledning af väckta motioner om ändringar i Kongl. förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämman samt kyrko- och skolråd, och om landsting;

N:o 15, i anledning af väckt motion om ett tillägg till Kongl. förordningen den 16 Februari 1864, angående nya strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall;

N:o 16, i anledning af väckt förslag om tillägg till 15 Kap. 2 § Rättegångsbalken i fråga om fullmäktigskap; och

N:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till författning angående upphäfvande af 2 Kap. 5 och 6 §§ Giftermålsbalken samt förändrad lydelse af 13 Kap. 1 § Rättegångsbalken och 18 Kap. 5 § Strafflagen;

Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande och betänkande:

N:o 4 (i samlingen N:o 22), med anledning af Herr J. Mankells motion N:o 68 rörande ett likformigt ordnande af undervisningen i folkskolorna; och

N:o 5 (i samlingen N:o 23), rörande Herr C. E. Hjelm's i motion (N:o 185) framställda förslag till förändrad reglering af folkundervisningen; samt

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 9 (i samlingen N:o 24), angående traktaments- och skjutsersättning åt nämndemän under ting och tingsresor.

På Herr Talmannens hemställan beslöt Kammaren, att alla nu inkomna, jemte öfriga endast en gång bordlagda ärenden, skulie för vidare behandling uppföras främst å den föredragningslista, som för nästa sammanträde komme att upprättas.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr Nils Nilsson från Blekinge från den 18 Mars under 14 dagar;				
„ Fredricson	„	„	19	„
„ Norén	„	„	22	„
„ Benjaminsson	„	„	22	„
och „ Jakob Geijer	„	„	31	„

§ 13.

Justerades protokollsutdrag öfver de i detta sammanträde fattade beslut.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 10 e. m.

In fidem
H. Husberg.